

EM'W" i ¼~r L -TÆ (M¼L)
Forum for Social Studies (FSS)

ስስፋው ዳምጤ

ትምህርት፣ ባህልና ዕድገት፡-
የትዝታ ጉዞ ከአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ እስከ ዓለም አቀፍ
የኤኮኖሚ ተቋማት (1948-1966)

Structure of Governance

FSS is democratically governed, with decision-making shared by the General Assembly, the Executive Board, and the Management Committee. The General Assembly meets once a year to review and approve the broad policies of the organization. The Board, which has quarterly meetings per annum, is responsible for drawing up the policies and strategies of FSS, monitoring the work of the executive, and reviewing and approving the finances. Of the nine members in the Board four are women. The Management Committee, which is composed of the senior staff of FSS, is responsible for implementing the decisions of the Board and managing the activities of the organization.

Members of the Executive Board

Ms. Aster Birke, *Chairperson*

Ms. Adey Befekadu

Dr. Meheret Ayenew

Prof. Redda Tekle Haimanot

Ms. Saba Kidane Mariam

Ato Sahilu Haile

Ms. Tsigie Haile

Dr. Yeraswork Admassie

Ato Zegeye Asfaw

Ato Dessalegn Rahmato,

Executive Director (till Nov. 1, 2005)

Prof. Bahru Zewde,

Executive Director (from Nov. 1, 2005)

**ከድህነት ወደ ልማት፡- ዕውቀትን ለትውልድ ማስተላለፍ
ተከታታይ ዕትም ቁጥር 3
የህትመቶች አዘጋጅ፡- ሺፈራው በቀለ**

**ትምህርት፣ ባህልና ዕድገት፡-
የትዝታ ጉዞ ከአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ እስከ
ዓለም አቀፍ የኤኮኖሚ ተቋማት (1948-1966)**

ሥራው ዳምጤ

የማኅበራዊ ጥናት መድረክ፣ አዲስ አበባ፣ 1998 ዓ.ም.

Printed in Addis Ababa

Address:

Forum for Social Studies
P.O.Box 25864 code 1000
Addis Ababa
Ethiopia

Tel. (251-11) 157-2990/91
Fax (251-11) 157-2979
E-mail: fss@ethionet.et
www.fssethiopia.org.et

© 2006 Forum for Social Studies

Camera Ready Copy: Prepared by Mihret Demissew

ISBN 99944-50-02-6

Financial support for this publication has been provided by the FSS Donor Consortium which consists of the Royal Norwegian Embassy, the Royal Dutch Embassy, DFID and the Irish Embassy.

The opinions expressed in this publication are those of the author and do not necessarily reflect the views of FSS or its Board of Advisors.

ማጠቃለያ

ቀዳሚ ቃል.....	i
መግቢያ	
ሺፈራው በቀላ.....	iii
ትምህርት፣ ባህሪና ስድገት	
አስፋው ዳምጤ.....	1
1. የመጸመሪያና ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት.....	1
2. ህይወት በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ.....	7
2.1 ሁለት ጊዜ ገዞ ወደ ገዳም.....	22
2.2 ገዞ ወደ ስንድ.....	33
2.3 የሲ.ኤ.ዩ.ኮ. ተማሪዎች ማኅበራዊና ባህሳዊ ስንቅስቃሴ.....	38
3. ትምህርት በስንገሳጣር.....	48
4. በሥራ ዓለም.....	50
5. በዋሺንግተን ዲሲ ቢዩ መክፈት.....	63

FSS Publications List

FSS Periodical

- *Medrek, now renamed FSS BULLETIN* (Quarterly since 1998. English and Amharic)
- *Africa Review of Books* (Managed by FSS for CODESRIA)
  - Vol. 1, No. 1 (October 2004)
  - Vol. 1, No. 2 (September 2005)

FSS Discussion Papers

- No. 1 *Water Resource Development in Ethiopia: Issues of Sustainability and Participation.* Dessalegn Rahmato. 1999
- No. 2 *The City of Addis Ababa: Policy Options for the Governance and Management of a City with Multiple Identity.* Meheret Ayenew. 1999
- No. 3 *Listening to the Poor: A Study Based on Selected Rural and Urban Sites in Ethiopia.* Aklilu Kidanu and Dessalegn Rahmato. 2000
- No. 4 *Small-Scale Irrigation and Household Food Security. A Case Study from Central Ethiopia.* Fuad Adem. 2001
- No. 5 *Land Redistribution and Female-Headed Households.* Yigremew Adal. 2001
- No. 6 *Environmental Impact of Development Policies in Peripheral Areas: The Case of Metekel, Northwest Ethiopia.* Wolde-Selassie Abbute. Forthcoming, 2001
- No. 7 *The Environmental Impact of Small-scale Irrigation: A Case Study.* Fuad Adem. Forthcoming, 2001
- No. 8 *Livelihood Insecurity Among Urban Households in Ethiopia.* Dessalegn Rahmato and Aklilu Kidanu. 2002
- No. 9 *Rural Poverty in Ethiopia: Household Case Studies from North Shewa.* Yared Amare. 2002
- No.10 *Rural Lands in Ethiopia: Issues, Evidences and Policy Response.* Tesfaye Teklu. 2003
- No.11 *Resettlement in Ethiopia: The Tragedy of Population Relocation in the 1980s.* Dessalegn Rahmato. 2003
- No.12 *Searching for Tenure Security? The Land System and New Policy Initiatives in Ethiopia.* Dessalegn Rahmato. 2004

FSS Monograph Series

- No. 1 *Survey of the Private Press in Ethiopia: 1991-1999.* Shimelis Bonsa. 2000
- No. 2 *Environmental Change and State Policy in Ethiopia: Lessons from Past Experience.* Dessalegn Rahmato. 2001
- No. 3 *Democratic Assistance to Post-Conflict Ethiopia: Impact and Limitations.* Dessalegn Rahmato and Meheret Ayenew. 2004
- No. 4 *Lord, Zega and Peasant: A Study of Property and Agrarian Relations in Rural Eastern Gojjam.* Habtamu Mengistie. 2004

FSS Conference Proceedings

1. *Issues in Rural Development. Proceedings of the Inaugural Workshop of the Forum for Social Studies, 18 September 1998.* Edited by Zenebework Tadesse. 2000
2. *Development and Public Access to Information in Ethiopia.* Edited by Zenebework Tadesse. 2000
3. *Environment and Development in Ethiopia.* Edited by Zenebework Tadesse. 2001
4. *Food Security and Sustainable Livelihoods in Ethiopia.* Edited by Yared Amare. 2001
5. *Natural Resource Management in Ethiopia.* Edited by Alula Pankhurst. 2001
6. *Poverty and Poverty Policy in Ethiopia.* Special Issue. Papers presented at FSS conference on poverty, 8 March 2002, Addis Ababa. 2002

Consultation Papers on Poverty

- No. 1 *The Social Dimensions of Poverty.* Minas Hiruy, Abebe Kebede, and Zenebework Tadesse. Edited by Meheret Ayenew. 2001
- No. 2 *NGOs and Poverty Reduction.* Fasil W. Mariam, Abowork Haile, Berhanu Geleto, and Jemal Ahmed. Edited by Meheret Ayenew. 2001
- No. 3 *Civil Society Groups and Poverty Reduction.* Abonesh H. Mariam, Zena Berhanu, and Zewdie Shitie. Edited by Meheret Ayenew. 2001
- No. 4 *Listening to the Poor.* Oral Presentation by Gizachew Haile, Senait Zenawi, Sisay Gessesse and Martha Tadesse (in Amharic). Edited by Meheret Ayenew. 2001
- No. 5 *The Private Sector and Poverty Reduction [Amharic].* Teshome Kebede, Mulu Solomon and Hailemeskel Abebe. Edited by Meheret Ayenew, 2001
- No. 6 *Government, Donors and Poverty Reduction.* Mekonnen Manyazewal, William James Smith and Jeroen Verheul. Edited by Meheret Ayenew. 2002
- No. 7 *Poverty and Poverty Policy in Ethiopia.* Edited by Meheret Ayenew. 2002

Books

- *Ethiopia: The Challenge of Democracy from Below.* Edited by Bahru Zewde and Siegfried Pausewang. Nordic African Institute, Uppsala and the Forum for Social Studies, Addis Ababa. 2002

Thematic Briefing

- *Thematic Briefings on Natural Resource Management.* Enlarged Edition. Edited by Alula Pankhurst. Produced jointly by the Forum for Social Studies and the University of Sussex. January 2001

Gender Policy Dialogue Series

- No. 1 *Gender and Economic Policy.* Edited by Zenebework Tadesse. 2003
- No. 2 *Gender and Poverty (Amharic).* Edited by Zenebework Tadesse. 2003
- No. 3 *Gender and Social Development in Ethiopia.* (Forthcoming).
- No. 4 *Gender Policy Dialogue in Oromiya Region.* Edited by Eshetu Bekele. 2003
- No. 6 *Gender Policy Dialogue in Southern Region.* Edited by Eshetu Bekele. 2004

Consultation Papers on Environment

- No. 1 *Environment and Environmental Change in Ethiopia*. Edited by Gedion Asfaw. Consultation Papers on Environment. 2003
- No. 2 *Environment, Poverty and Gender*. Edited by Gedion Asfaw. Consultation Papers on Environment. 2003
- No. 3 *Environmental Conflict*. Edited by Gedion Asfaw. Consultation Papers on Environment. July 2003
- No. 4 *Economic Development and its Environmental Impact*. Edited by Gedion Asfaw. Consultation Papers on Environment. 2003
- No. 5 *Government and Environmental Policy*. Consultation Papers on Environment. 2004
- No. 6 *የግልና የጋራ ጥረት ለአካባቢ ሕይወት መሻሻል (የሰሜን ሸዋ ዝጌዎች ተሞክሮ)* Consultation Papers on Environment. May 2004
- No. 7 *Promotion of Indigenous Trees and Biodiversity Conservation*. Consultation Papers on Environment. 2004

FSS Studies on Poverty

- No. 1 *Some Aspects of Poverty in Ethiopia: Three Selected Papers*. Dessalegn Rahmato, Meheret Ayenew and Aklilu Kidanu. Edited by Dessalegn Rahmato. 2003
- No. 2 *Faces of Poverty: Life in Gäta, Wälo*. Harald Aspen. 2003
- No. 3 *Destitution in Rural Ethiopia*. Yared Amare. 2003
- No. 4 *Environment, Poverty and Conflict*. Tesfaye Teklu and Tesfaye Tafesse. 2004
- No. 5 *Issues in Urban Poverty: Two Selected Papers*. Daniel Kassahun and Meron Assefa. July 2005

ከድህነት ወደ ልማት:- ዕውቀትን ለትውልድ ማስተላለፍ

ቁጥር 1: ድርጅትና ረሀብን ለመቋቋም የተደረጉ እንቅስቃሴዎች (1966-1983):: ሸመልስ አዲኛ፣ 1997 ዓ.ም.

ቁጥር 2: የአባይና የተፋሰሶቹ ዓለም ዓቀፋዊ ችግር:: ዘውዴ ገ/ሥላሴ፣ 1997 ዓ.ም.

Environmental Documentaries on CD and Video

- የከተማችን አካባቢ ከየት ወደየት? (Amharic Video Film)
- ውጥንቅጥ፣ ድህነትና የአካባቢያችን መጎሳቆል (Amharic Video Film)
- "Witinkit": Poverty and Environmental Degradation (CD in Amharic with English Subtitles)

ቀዳሚ ቃል

ይህ ጽሁፍ እውቀትን ለትውልድ ማስተላለፍ ለተሰኘው ፕሮጀክት ተዘጋጅቶ ግንቦት 19 ቀን 1997 ዓ.ም. ሂልተን ሆቴል በተዘጋጀው 3ኛው ምሽት ላይ የቀረበ ነበር። ጽሁፉ ከተነበበ በኋላ የተሟሟቀ ውይይት ነበር፤ አያሌ ጥያቄዎችም ተነስተው ነበር። አንዳንድ ተሳታፊዎችም የራሳቸውን ትዝታ አቅርበው ነበር። አስተያየቱ፣ ጥያቄውም ሆነ ትዝታው ያተኮረው ዓፄ ኃይለሥላሴ ትምህርትን ለማስፋፋትና ለማነቃቃት ያሳዩት በነበረው ጥረት ላይ ነበር። በዘመናዊ ትምህርት ታሪክ ውስጥ መጠቀስ ይገባቸው ነበር ተብሎ የተነሱት ደጃዝማች መኮንን ደስታ በ1933 የተሾሙት የመጀመሪያው የትምህርት ሚኒስትር ነበሩ። ለተነሱት ጥያቄዎችና አስተያየቶች የጽሁፉ አቅራቢ አቶ አስፋው ዳምጤም የበኩላቸውን መልስ ሰጥተዋል። ጽሁፉም ሆነ ውይይቱ አርኪ ነበር። ከንግግሩ በኋላ በነበረው ሪሴፕሽንም ላይ እጅግ የተሟሟቀ የሀሳብ ልውውጥ አስተውሎናል።

ይህን ጽሁፍ ለህትመት ስናዘጋጅ ሆሄያትን በአግባቡ መጠቀም ላይ ችግር ሳያጋጥመን አልቀረም። እንደሚታወቀው የአማርኛ ሶፍትዌር የመጨረሻው ደረጃ የደረሰ ነው ማለት ያስቸግራል። አንዱ ችግር ተመሳሳይ ሆሄያትን አስመልክቶ ያለው ጉዳይ ነው። አቶ አስፋው ጽሁፋቸውን ሲያዘጋጁ ከተመሳሳይ ሆሄያት ማህል (ለምሳሌ፣ ሀ፣ ሃ፣ ሐ፣ ሐ፣ ኀ፣ ኃ) በየቃላቱ ውስጥ መግባት የሚገባቸውን እንደጥንታዊ ደንቡ እያስገቡ ቢሆንም የጻፉት እሳቸው በፈለጉት ዓይነት ሁሉንም በትክክል ገልብጠናል ለማለት አንደፍርም። በዚህ በኩል የሚፈጠረው ስህተት የደራሲው ሳይሆን ያዘጋጁ ነው።

ይህ ጽሁፍ በቀረበ ጊዜ ያስነሳው ታላቅ ስሜት በዓፄው ዘመን በከፍተኛ ደረጃ አገራቸውን ሲያገለግሉ የነበሩትን ሌሎች አዛውንት ኢትዮጵያውንን እንዲሁ የበኩላቸውን ትዝታ እንዲያቀርቡ ያነሳላቸዋል ብለን ተስፋ እናደርጋለን።

አዘጋጁ

መግቢያ

ሺፊራው በቀለ

የተከበራችሁ እንግዶቻችን፣

የማኅበራዊ ጥናት መድረክ (ማጥመ) በሚያዘጋጀው «ከድህነት ወደ ልማት፡- እውቀትን ስትወልድ ማስተላለፍ» በሚለው ዝግጅት ላይ ለመሳተፍ እዚህ የተገኛችሁትን ሁሉ በማኅበራዊ ጥናት መድረክ ስምና በራሴም ስም እንኳን ደህና መጣችሁ እላለሁ።

የዛሬው ተናጋሪዎችን አቶ አስፋው ዳምጤ ናቸው። እሳቸውም ስነጽሁፍንና ባህልን በሚመለከት በልዩ ልዩ መድረኮች ላይ ንግግር በማድረግ፣ በሬዲዮ ውይይቶች ላይ በመሳተፍ በጋዜጦችና በመጽሔቶች ላይ ጥናታዊ ጽሁፎችን በማሳተምና አጫጭር ልብወለዶችንና ግጥሞችን በመጻፍ ይታወቃሉ። አንድ ለአምስት የተሰኘና ታሪካዊ ጠቀሜታ ያለው ረዥም ልብ-ወለድም በ1980 አውጥተዋል። የስዕል ኤግዚቢሽን መሄድ የሚያዘወትር ሁሉ አቶ አስፋውን አያጣቸውም። ሥነጽሁፍ ነክ ስብሰባዎችም ላይ እንዲሁ አቶ አስፋውን ማየት የተለመደ ነው።

በዚህ ሁሉ እንቅስቃሴ የሚያውቃቸው ሰው ሁሉ አቶ አስፋውን ሥነጽሁፍ የተማሩና ሙያቸውም በዚሁ መስክ ይመስለዋል። አያሌ ወዳጆቹም ይህንኑ ብለውኛል። ግን አቶ አስፋው የሰለጠኑት በኤኮኖሚክስ ሲሆን ከአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅና ከዝነኛው ኬምብሪጅ ዩኒቨርሲቲ ዲግሪ አላቸው። አብዛኛው የሥራ እድሜያቸውንም ያሳለፉት የገንዘብ ሚኒስቴር ሰራተኛ በመሆን በዚሁ ሙያቸው ነው። በዚህ የተነሳ ከሥነጽሁፍ ባልተናነሰ መልኩ በዓፄ ጊዜ የነበረውን የኢትዮጵያን የኤኮኖሚ ሁኔታንም በጥልቀት ያውቁታል። ስለዚህ ሁለት ዓለም የሚያገናኝ ሰብዕና ያላቸው ሰው ሆነው እናገኛቸዋለን - የሥነጽሁፍና የባህሉ ባንድ ወገን የኤኮኖሚው በሌላ ወገን። ከወጣትነታቸው ጊዜ ጀምሮ በነበራቸው ታላቅ የሥነጽሁፍና የኪነጥበብ ፍቅር የተነሳ አሉ የተባሉትን የሥነጽሁፍና የስዕል ሥራዎች በጥልቀት ያውቋቸዋል። ደራሲዎቹንም ሆነ ሰዓሊዎቹን እንዲሁ በግል ያውቋቸዋል። በኤኮኖሚስቶቹም በኩል በግዜው የነበረውን አስተሳሰብ፣ ፕላንሮቹን፣ የፊስካል ፖሊሲውን ታሪክና የጉምሩክንም ሁኔታ በቅርብ ያውቁታል።

ማጥመ ይህንን ፕሮግራም ሲነድፍ ዓላማው በልዩ ልዩ አመራር ቦታ ከነበሩት ዜጎች ማህል አንዳንዶቹን በመጋበዝ ዕውቀታቸውንና ልምዳቸውን ለአዲሱ ትውልድ እንዲያስተላልፉ ማድረግ ነው። ይህም

በፈረንጅቹ አነጋገር "Intergenerational Transfer of Knowledge" የሚባለው አስተሳሰብ በሰፊው እንዲታወቅ፣ ታውቆም እንዲስፋፋ ይረዳል ብሎ በመገመት ነው። በአገራችን ላለፉት አያሌ አሥርት የምናየው አንድ አዲስ ነገር አዲሱ ትውልድ ከቀደመው ትውልድ የማይማርበት፣ ይልቁንም አዲሱ ትውልድ የቀደመው ትውልድ የሠራውን ለማፍረስ የሚሸቀዳደምበት፣ አፍርሶም ማፈር ሳይሆን የሚከራራበት ሁኔታ የመስፋፋት ዝንባሌ ነው። ይህ ዝንባሌ አለ ሲባል ሁሉም ወጣት እዛ ውስጥ አለበት ማለታችን አይደለም። ግን ዝንባሌው በቀላሉ የማይታይ በሱም ምክንያት ብዙ ጥፋቶች የደረሱ መሆኑን በመገንዘብ ነው ይህንን ፕሮጀክት የቀየሰነው። የአቶ አስፋው ንግግር ለዚህ ዓላማችን አስተዋጽኦ ያደርጋል ብለን እናምናለን።

የዛሬው ስብሰባ ሊቀመንበራችን ዶ/ር ፈቃደ አዘዘ ናቸው። በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ የኢትዮጵያ ቋንቋዎችና ሥነጽሁፍ ክፍል መምህርና ባለቅኔ የሆኑትን ዶ/ር ፈቃደን ሁላችሁም የምታውቋቸው ስለሚመስለን ማስተዋወቅ የሚያስፈልገኝ አይመስለኝም።

ይህ ስብሰባ ካለቀ በኋላ ሪሴፕሽን ስላለ የማኅበራዊ ጥናት መድረክ ሁላችሁንም በአክብሮት ይጋብዛል።

አመሰግናለሁ!

ትምህርት፣ ባህልና ዕድገት፡-
የትዝታ ጉዞ ከአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ
እስከ ዓለም ዓቀፍ የኢኮኖሚ ተቋማት (1948-1996)

ከሥነ-ምግባር ዳምጤ

ከሁሉ አስቀድሞ፣ የማኅበራዊ ጥናት መድረክ በዚህ ክፍሉ ወደ ልማት፣ ዕውቀትን ለትውልድ ማስተላለፍ በሚለው ጠቅላይ ርዕስ ሥር በቀየሰው የልምድ ልውውጥ ኘሮግራም ላይ እንደሳተፍ ዕድል ስለሰጠኝ፣ ከልብ አመስግናለሁ።

ከድህነት ወደ ልማት፣ ዕውቀትን ለትውልድ ማስተላለፍ የሚለውን እንደ ጣሪያ በማድረግ፣ እነዚህ የልምድ ልውውጥ ኘሮግራሞች ጣሪያውን ደግፈው እንደሚቆሙ ቋሚና ምስራ ወይም ዐምድ ሆነው እንዲያገለግሉ ስለሆነ የኘሮግራሙ ዐቢይ ግብ፣ ለዚህ የሚበቃ ምን የምስጠው አለኝና ነው በማለት ብዙ አመንትቼ ነበር። ሆኖም፣ የትዝታ ጉዞህን አቅርብ፣ ከዚያ ውስጥ ታዳሚው የሚፈልገውን ፈልፍሎ ያወጣል በማለት ስለተደፋፈርኩኝ ያለኝን ለማካፈል ከፊታችሁ ቀርቤያለሁ።

የጽሑፌ ርዕስ በጥሪ ወረቃታችሁ ላይ እንደተገለጸውም፣ «ትምህርት፣ ባህልና እድገት - የትዝታ ጉዞ ከአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ እስከ ዓለማዊ የኢኮኖሚ ተቋማት (1948-1996)» የሚል ነው።

በመሆኑም፣ «እኔ እኔ» የሚለውን ራስ-ላይ-አትኳሪ አገለገጽን የሚጋብዝ ነውና በቅድሚያ ይቅርታ እለምናለሁ። እይታው በእኔ ዐይን ሆኖ አስገዳጅ ካልሆነብኝ በቀር፣ ወደ አጠቃላይ በማተኮር «እኔታውን» ላላበዛው እጥራለሁ።

1 የመጀመሪያና ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት

የተወለድኩት፣ መጋቢት 10 ቀን 1927፣ በአዲስ አበባ ከተማ ደጃች ውቤ ሰፈር፣ መርሐ ጥበብ ማተሚያ ቤት ቅጥር ግቢ ዛሬም በሚገኝ ቤት ውስጥ ነበር። አባቴ አቶ ዳምጤ ናደው የማተሚያ ቤቱ ባልደረባ የነበሩ ሲሆን፣ እናቴ ወ/ሮ ፈለቀች እርገጤ የሚባሉ (ዛሬም በሕይወት ያሉ) ናቸው። ለዚያ ዘመን ምናልባት አስደናቂው ነገር፣ እናቴ ማንበብና መጻፍ ሲችሉ፣ አባቴ ግን በወቅቱ አይችሉም ነበር!! ኋላ እኔ ሳውቅ ግን አማርኛ ማንበብና መጻፍ ይችሉ ነበር። የመንግሥት ንብረት የሚባል መ/ቤት ባልደረባም ነበሩ። እናታቸውን «ትኩልካለህ ብለሽ እንዳልማር ከልክለሽኝ፣ ከጓደኞቼ በታች አደረግሽኝ» እያሉ ሲያማርሩዋቸው ብዙ

ጊዜ ሰምቻቸዋለሁ። እኔንም «ፈረንጅ ሀገር ሄደህ ትምህርትህን ሳትጨርስ ሥራ መያዝ የለም» ይሉኝ ነበር።

በ1929 የየካቲቱ ጭፍጨፋ ሳቢያ ከአዲስ አበባ የወጣሁ እስከ 1936 አልተመለስኩም። ከሽሽት መልስ እናቴ አባት ዘንድ (25 ኪሎ ሜትር ከአዲስ አበባ በስተምሥራቅ) ነበር የኖርኩት። 7ኛ ዓመቴ ላይ እዚያው፣ ያገራችንን ትምህርት (እስከ ዳዊት ደገማ)፣ አባ እርገተ ቃል የሚባሉ መነኩሴ ተቀጥረው፣ በአያቶቹ ቤት ተማርኩ። አዲስ አበባ እንደመጣሁ ዘመናዊ ትምህርት ቤት አልገባሁም፤ ከእናቴ ጋር (ዛሬ የአፍሪካ አዳራሽ ከሚገኝበት አካባቢ) ተቀምጬ፣ አረጋዊው አለቃ ገብረ ኪዳን (የእንጀራ አባቴ አባት) እና መሪጌታ ኃይለ ጊዮርጊስ (የግቢው ገብርኤል ካህን) ዘንድ «ዳዊት» ከለስኩ።

ከመሪጌታው ተማሪ ቤት የደረስኩለት፣ ሁለት ትላልቅ ተማሪዎች (ኋላ ታዋቂ ድምፃዊና የቲያትር ባለሙያ የሆነው፣ ኢዩኤል ዩህንስ እና ታምራት የሚባል የመሪጌታው ልጅ) በእግር ብረት ታስረው ዜማ ሲማሩ ነበር። «አንማርም ብለው እየጠፉ ስላስቸገሩ ነው» ታስረው፣ ድን ይሁን ጸመ ድን የሚማሩት የሚል ሰማሁ። ከወራት በኋላም፣ ኢዩኤልን አንድ ከፍተኛ የመንግሥት ሹም ገብርኤል ሲቀድስ ድምፁን አድንቀው ሀገር ፍቅር ቀጠሩት የሚል ወሬ መስማቴ ትዝ ይለኛል።

ሚያዝያ 26 ቀን 1938 ወደ ወላጅ አባቴ ዘንድ (ቅድስት ማርያም ፊላሬት ከሚገኘው ሰፈር) ተዛውራ፤ በክረምቱ ሥዕል ተማሪ ቤት አስገቡኝ። ትምህርት ቤቱ የሚገኘው፣ ከሰፈራ ቅድስት ማርያም አልፎን ቁልቁል ስንወርድ፣ መንገዱ መጨረሻ ፊትለፊት (ትራፊክ መብራቱ ዘንድ) ነው። ኋላ አሜሪካን ኢኒስቲቲዩት ተብሎ የዶክተር ታልቦት (የኢትዮፕያን ሄራልድ የእንግሊዝኛ ጋዜጣ አዘጋጅ የነበሩት) እንግሊዝኛ ቋንቋ ማስተማሪያ ትምህርት ቤት የነበረ ሲሆን፣ በመጨረሻም ፣ ዶርዜ ሀይዞ የሚባል ድርጅት የነበረበት፣ ባለ ትልቅ አዳራሽ ያለው (ዛሬም ያለ) ቤት ነው።

በዚያን ወቅት ዝንባሌዬና ትኩረቴ በሚገጣጠሙ የፊደል ዘሮች ላይ ማተኮር እንጂ፣ የተሣሉ የሰው ምስሎችን አስመስሎ መሣል አይስበኝም ነበር። አይሆንልኝምም ነበር። መምህራኑ፣ ወረቀት፣ እርሳስና ላጲስ ይሰጡንና፣ እዚያ ከነበሩት መጠነ ትልልቅ የነገሥታትና መኪንንት የቀለም ቅብ ምስሎች፣ ደስ ያለንን አስመስለን «እንድንቀዱ» ይነግሩናል እንጂ የሚያስተምሩን ነገር አልነበርም። ሁሉም የየራሳቸውን ሥዕል ብቻ ነበር የሚሥሉት።

ከመምህራኑ ትዝ የሚሉኝ የማነ ብርሃን ተንበሌ ብቻ ሲሆኑ፣ ከተማሪዎቹ ደግሞ፣ እንደ ከዋክብት ይቆጠሩና የርሳቸው ልጆችም የነበሩት ፣ ሠረቀ እና አሰፋ የማነ ብርሃን እንዲሁም አሥራት ወልደ መድኅን ነበሩ። ሌላው ተማሪ አካሉ ወልደ ሚካኤል የነበረ ሲሆን፣ የማስታውሰው በደጃዝማች ገብረ ማርያም ትምህርት ቤት እንደገና ተገናኝተን፣ ከዚያም በኮከበ ጽባህ ት/ቤት አብሮኝ ዘመናዊ ትምህርት ገበታ ላይ፣ እስከ መጀመሪያው ዲግሪ ደረጃ በመቀጠላችን ነው። (አካሉ ኋላ በጂ.አግራፊ የዶክተራት ዲግሪውን አግኝቶ፣ በቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ዩኒቨርሲቲ በመምህርነት ለብዙ ዓመታት አገልግሏል።)

ዘመናዊ ትምህርት ቤት የገባሁት ጥቅምት 9 ቀን 1939 ፣ በዚያን ጊዜ ደጃዝማች ገብረ ማርያም ይባል በነበረው፣ የአንደኛ ደረጃ ትምህርት ቤት፣ በጀማሪዎች ክፍል (ኬ/ኤ) ነበር።

በዚያ የትምህርት ዓመት በትምህርት ገበታ ላይ ከተገኘሁበት ጊዜ ያልተገኘሁበት ይበልጥ ነበር። ከእኔ በዕድሜ በጣም ከፍ ያለ የነበረው የንጅራናቴ ልጅም አብሮኝ ነበር የገባው። የሚያስተምሩን የፈረንጅ ፊደል ቆጠራ ስላልጣመው ትምህርቱን የጠላው ይመስለኛል። ስለዚህ፣ ትምህርት ቤት ከመሔድ በከተማ መዞርን ይመርጥ ነበር።

እኔም፣ «የእንግሊዝኛ» ፊደሎቼን የምንማርበት አዝጋሚ ፍጥነት እና፣ ፊደሎቼም ሁለት ሦስቱ ተገጣጥመው የሚነበቡበት ፈሊጥ እንደ አማርኛዎቹ ቀጥተኛ አለመሆኑን ስገነዘብ፣ ቶሎ ንባብ የመቻል ፍላጎቴ ላይ ውሃ ነበር የቸለሱበት። ሆኖም፣ የመጻሕፍት፣ መጽሔቶችና

የውጭ ጋዜጦች መደብር ባለቤት የነበረው ሚስተር ጃኖፕሎስ የወላጅ አባቱ ወዳጅ ስለነበረ፣ ስቴፕ ባይ ስቴፕ የምትል ትንሽ የእንግሊዝኛ መማሪያ መጽሐፍ ከእርሱጋ በጎምሳ ሳንቲም ገዝቼ ነበርና፣ የሚያውቁትን እየጠየቅሁ፣ በጎን «ራሴን ማስተማር» ጀምራ ነበርና ተስፋ የቆረጠኩ አልነበርኩም።

ነገር ግን፣ የክፍሉ ትምህርት ብዙ ያመልጠኛል የሚል ሥጋት ይህን ያህልም አልነበረኝም። በዚህ ላይ፣ መምህራኑ ይቀያየሩ ነበር። የመጀመሪያው የማስታወሻው አስተማሪ ሚስተር ሸዳድ (እንደዚያ ነበር ተማሪ የሚጠራው) የሚባል ሱዳናዊ ነበር። ከርሱ ሌላ በየጊዜው የሚገቡ ኢትዮጵያውያን መምህራን ነበሩ። አስተማሪው ክፍል ሲገባ፣ «ዛሬ ምን ላስተምራችሁ?» የሚል ጥያቄ ነበር የሚያቀርብልን። ታዲያ አብዛኛው ተማሪ አብዛኛውን ጊዜ፣ «ኤ ቢ ሲ ዲ!» ይላል ጮክ ብሎ። አልፎ አልፎ ብቻ «ቁጥር!» የሚለው ድምፅ ያይልና ያንን እንማር ነበር። ስለዚህ፣ የንጅራ ወንድሜን ከመንገድ የ«እንቅርና እንዙር» ሐሳብ አምርሬ አልቃወምም ነበር።

ደግሞም፣ እርሱ እናቱና አያቱ የሚሰጡት «ብዙ ፍራንክ» ስለነበረው፣ ታሪክና ምሳሌ የሚለውን መጽሐፍ እንዲገዛ «ደጅ ጥናት» ይዣለሁ፣ እና «አሁን ያለኝ ለቴምር ወይ ለስኳር ብቻ ነው፣ ሌላ ጊዜ ታሪክና ምሳሌን ብቻ ሳይሆን፣ ኢትዮፕያን ላይፍ የሚለውንም እንገዛለን» እያለ እያጉዋጉዋኝ፣ ከርሱ አልለይም ነበር። በዚህ ላይ ስኳር መቃሙና ቴምር መብላቱንም አልጠላሁም።

እንዲያውም አንድ ጊዜ፣ «የልጅ ወታደሮች ተማሪ ቤት አለ ብለው አንድ ዘመዴ ነገሩኝ፣ በየወሩ የኪስ ገንዘብ ይሰጣሉ፣ ትምህርቱም ከዚህ ይበልጣልና ለምን እዚያ አንገባም» ብሎኝ እዚያ ለመግባት ተነሥተን እምድር ባቡር ጣቢያ ጎን ከሚገኘው የወታደሮች ሰፈር ሔድን። አንድ ከእኔ ምንም ያህል ከፍ የማይል (እኔ 12ኛ ዓመቴን ገና አልደፈንኩም ነበር) ልጅ አግኝተን፣ ለመቀጠር መፈለጋችንን ስንነግረው፣ እዚያ ሳይሆን 11ኛ ሻለቃ ሔደን እንድንጠይቅ ነገረን። የት እንደሆነ አናውቅም ነበርና ጠየቅነው፣ «አውሮፕላን ማረፊያውጋ ነው» አለን። ሁለታችንም የአውሮፕላን ማረፊያው የት እንደሆነ ባለማወቃችን ነገሩ ቀረ፣ በየወሩ መጽሐፍ የመገገርያ የኪስ ገንዘቤም አብሮ!

ከዚህም በላይ፣ እናቱ እናት ዘንድ ገላን ርስታቸው በሰብብ አስባቡ እየሔዱን እንክርም ነበር። ያማች ልጅ መስተንግዶውም አያያዙም አማላይ ነበር። ሆኖም፣ በለጠቀው ዓመት (1940) ወደ አንደኛ ክፍል መግባት ችዬ ነበር።

ይኸ ሊሆን የቻለውም፣ በአዲሱ የትምህርት ዓመት የት/ቤቱ አዲስ ዲሬክተር (አሜሪካዊው ዶክተር ካርማይክል) የቀድሞውን ዲሬክተር (ግብጻዊውን ሙሴ ሳሊምን) ተክቶት ነበር። እኔ እና ወንድሜ እንደልማዳችን ከመክፈቻው ቀናት አሳልፈን ስንሔድ፣ ተማሪዎች ክፍላቸው ሲገቡ እውጭ የቀረነውን በሙሉ ሰብስቦን፣ ያለፈው ዓመት ትምህርት ቤት ሲዘጋ ሰርቲፊኬት የተቀበላችሁ እና አሁን የያዛችሁ እዚያ ተሰለፉ ሲባል፣ እኔ ሔጃ ተሰለፍኩ፣ እሱ ስላልነበረው ከመሰለሎቹ ጋር ተባረረ።

በዛው ዓመት፣ ማለት በ1940ዓ.ም የኔ ት/ቤት (ማለት የደጀዝማች ገብረማርያም ት/ቤት) አቡዋሬ በሚባለው ሠፈር ከሚገኘው ወንድና ሴት ተማሪዎች ይማሩበት የነበረበት ትምህርት ቤት ጋር ተዋሕዶ ስሙም ተቀይሮ ኮከበ ጽባሕ ቀ.ጋ.ሥ. አንደኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ተብሎ፣ ዛሬ በሚገኝበት ቅጥር ግቢ (ቀበና ድልድይ አካባቢ) ዳግማዊ ልደቱን አገኘ። በወቅቱ እስከ 6ኛ ክፍል ብቻ ነበር ትምህርት የሚሰጠው። (ደግሞም፣ ወንድ እና ሴት ተማሪዎች በአንድ ገበታ ላይ የሚያስተምር፣ በዚያን ወቅት፣ ብቸኛው ትምህርት ቤት ሳይሆን አይቀርም።) ስለዚህ፣ የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ተከፍቶ የመጀመሪያ ዙር ተማሪዎችን ይቀበል በነበረበት በ1943፣ የኮከበ ጽባሕ ከፍተኛ ክፍል ገና 8ኛ መድረሱ ነበር።

የተዋሐደው ት/ቤት ዲሬክተር የሆነው፣ እላይ እንደጠቀስኩት፣ ከዩኒቨርሲቲ አክላሆማ ክፍለ ሀገር በዚያው የትምህርት ዓመት መጥቶ ሙሴ ሳሊም ይባል ነበረውን የቀድሞ ግብጻዊ ዲሬክተር ተክቶ፣ የደጀዝማች ገብረ ማርያም ት/ቤትን መምራት ጀምሮ የነበረው፣ ዶክተር ፔሪ ካርማይክል የሚባለው ምሁር ነበር። የአቡዋሬው ት/ቤት ዲሬክተር የነበሩት የወለጋ ተወላጅ የነበሩት አቶ ነገሮ፣ ግርማ ሞገስ የነበራቸው ሸቦቶ አረጋዊ እንደነበሩ ትዝ ይለኛል። ከተወሰነ ጊዜ በኋላ፣ በአስተዳደሩ አካባቢ አላየኋቸውም።

በቸርቸል ጎዳና ላይ ይገኝ ከነበረው የፈረንጅ ፊደል ከቆጠርኩበት ትምህርት ቤቱ፣ በአንድ ብሩህ ቀን ተሰልፈን ፣ ቀበና ድልድይ አጠገብ ወደሚከፈተው ኋላ ብዙ ዓመታት ወደአሳለፍኩበት አዲሱ ተማሪ ቤቱ፣ ባደረግነው ጉዞ ወቅት ስሜቴ ተነቃቅቶ እንደነበር ዘወትር ይታወሰኛል። መጀመሪያ ሰልፉን እንዲመሩት የሆነው 6ኛች ሰለነበሩ፣ የእርምጃቸው መጠንና ፍጥነታቸው፣ ከኋላቸው የነበርነውን ትናንሾች ኩት ኩት እንድንል ያስገድደን ነበር። «ቀስ በሉ» ቢባሉም ትንሽ ቆይቶ ያው እየሆነ ማስቸገሩን አይቶ፣ ዲሬክተሩ እኛ እንድንቀድም አደረገ።

የተከተልነው የጉዞ መስመር ሽቅብ ወደዛሬው ቴዎድሮስ አደባባይ ሆኖ፣ ከዚያ የኮልሰንን መንገድ ይዘን በስርቆሽ በር ወደ አራት ኪሎ

ነበር። ከዚያ ወደ አዲሱ ትምህርት ቤት የደረሰው በታች በሺ 80 በኩል ተገዝን ይሁን ወይም በላይ በሳንፎርድ ትምህርት ቤት በኩል፣ አሁን እርግጠኛ አይደለሁም። የሚመስለኝ ግን፣ በላይኛው በኩል ቁልቁል የወረድን ነው፤ ኪዳነ ምሕረት፣ ግን የካቶሊክ ቤተክርስቲያን የሚለው ነገር፣ ግር ብሎኝ እንደ ነበረ ጥርዥ ብርዥ እያለ ትዝ ይለኛልና ነው።

ይህ ዝውውር የሆነው፣ በመጋቢት ወር መጨረሻ ወይም በሚያዝያ ወር መጀመሪያ 1940 ዓ.ም ነበር።

የትምህርት ቤቱ ባንዲራ ሲሰጥ፣ ትልልቆቹ ተሰልፈው ከጃንሆይ ሲቀበሉ፣ እኔ (ያኔ የ13 ዓመት ዕድሜ ብሆንም) ገና የአንደኛ ክፍል ተማሪ ነበርኩና፣ በበዓሉ ላይ መገኘቴ ዛሬ ትዝ አይለኝም ። ንጉሠ ነገሥቱ የትምህርት ቤቱን አርማ ሲሰጡ የተናገሩትን ትክክለኛ ቃል ግን፣ ቆይቶ ፍሬ ከናፍር ከሚለው መጽሐፍ ቅጽ አንድ ነው የአገኘሁት። የሚከተለው ነው፤

ሰው ሠርቶ እንዲበላ ከፈጣሪው ታዟል። ለመሥራት መሣሪያ ያስፈልገዋል። ትምህርትና ቅንነት የመኖሪያችን መሠረቶች ናቸው። ለየታደልንበት ተፈጥሮ መሣሪያ የምናገኘው ከትምህርት ስለሆነ በሩ ተከፍቶ ይጠራችኋል። በምታገኙት ትምህርት እግዚአብሔርን መፍራት፣ አገራችሁን መርዳት ማንም ሊፍቀው የማይችል ዕዳ ነው። ይህን እንድትፈጽሙ፣ ይህ ሰንደቅ ዓላማ ምስክር ይሁንባችሁ።

ሚያዝያ 27 ቀን 1940

ዶክተር ፔሪ ካርማይክል፣ ከ1942 ጀምሮ በትምህርት ቤቱ የመለስተኛ ሁለተኛ ደረጃ እና በ1944 የከፍተኛ ሁለተኛ ደረጃ እርከኖችን እየጨመረ በመሔድ በ1947 እስከ 12ኛ ክፍል መማር የሚያስችል በሁሉም መልኩ የተሟላ የአንደኛ፣ የመለስተኛ እና የከፍተኛ 2ኛ ደረጃ ትምህርት ቤት አደረገው። ከዚህም በላይ፣ ለሀገሪቱ የትምህርት እድገት አስፈላጊ የሆኑትን የማስተማር፣ ትምህርት ቤቶችን የመምራትና ለትምህርት ጥራት ሒደቱ ግብአቶች የሚሆኑ አገልግሎቶችን የሚሰጡ ባለሙያዎች (የትምህርት ቤት ዲሬክተሮች፣ ሱፐርቫይዘሮች እና እንስጥክተሮች) የሚያፈልቅ ትምህርት ቤት አደረገው።

በ1948 ግን፣ የ2ኛ ደረጃን እርከኖች አሙዋልቶ፣ ከዚህ ትምህርት ቤት ከ14 የ12ኛ ክፍል ተማሪዎች መካከል በቀጥታ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ለመጀመሪያ ጊዜ ሦስት ተማሪዎች አስገባ። አካሉ ወልደ ሚካኤል፣ አበራ ተሰማና እኔ ነበርን። ከቀሩት ምሩቃን መካከል

አምስቱ ምሕንድስና ኮሌጅ ገቡ። ይህ ኮሌጅ በዚያ ጊዜ የአ.አ.ዩ.ኮ. አካል አልነበረም።

ከኮከበ ጽባሕ አራተኛው ሆኖ ከእኛ ጋር ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ የገባው፣ ቀደም ሲል ተለይቶን ለሁለት ዓመት ያህል እያስተማረ የነበረው፣ ተፈራ ኃይለ ሥላሴ (በኋላ አምባሳደር) ነበር። አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ የገባው፣ የትምህርት ቤታችን የመጀመሪያዎቹ ምሩቃን ብንባልም፣ ለኮሌጁ ግን የስድስተኛ ዙር አዲስ ገቢ ተማሪዎች አባላት ሆነን ነበር።

2 ሕይወት በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ

በሀገሪቱ ከፍተኛ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች የሚሰጠውን ትምህርት አጠናቅቀን፤ የ2ኛ ደረጃ መልቀቂያ ሁለት ፈተናዎችን ዐልፈን አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ለ6ኛ ዙር ለገባው በአጠቃላይ፤ ያ ዓመት በሕይወታችን ጉዞ ላይ ዐቢይ ምዕራፍ የከፈተ ብቻ ሳይሆን፤ ለሀገሪቱ ታሪክም አዲስ ሊሰኝ የሚችል ምዕራፍ የጀመረ ዓመትም ነበር ማለት ይቻላል።

ያኔ ለኛ ኮሌጅ መግባት ማለት ከአንድ የትምህርት እርከን ደረጃ ወደ ሌላ (ማለትም ከ12ኛ ወደ 13ኛ) መሸጋገር ወይም የመማሪያ ተቋም ወይም ቦታ ለውጥ ማለት ብቻ አልነበረም። ቀላል ያልነበረ የሥነ ልቦና እና የአመለካከት ለውጥ አብሮት ነበረ።

ያኔ፤ አንድ ተማሪ 12ኛ ክፍልን አጠናቆ የኮሌጅ ተማሪ ሆነ ማለት፣ ከልጅነት ወደ ዐዋቂነት፣ ከእንዳሻው አድራጊ ቦራቂ ልጅ ወደ ኃላፊነት የሚሰማው ዜጋ ተሸጋገረ ማለት ነበር።

ይህ አስተሳሰብ የወላጆች የዐዋቂዎች ብቻ ሳይሆን፣ ተማሪው ራሱ አምኖ ተቀብሎት የሚመራበት ነበር። ተማሪው ራሱ፣ በራሱ ላይ የኃላፊነት ስሜት እንዲጭን የሚያደርግ ሁኔታ ነበር የሚገጥመው። በኮሌጅ ይገኙ የነበሩ ቀደምቶቹም በአርአያነታቸው የሚያሳድሩበት ይኸንኑ መንፈስ ነበር።

የኮሌጅ የመለዩ ልብሱን ለብሶ ከቅጥር ግቢው ሲወጣ፣ ጠባዩ እና ሁኔታው ሁሉ ልክ እንዳዋቂ መሆን አለበት። በአድንቆት ተመልካቹም ብዙ ስለሆነ በሚናገረው እና በሚያደርገው ነገር ሁሉ ጠንቀቅ ማለት ይጠበቅበት ነበር።

የኮሌጅ መሪዎችም አያያዝ ይኸንኑ የሚያጠናክር ነበር። ለምሳሌ፣ ገና እንደገባን፣ ትምህርታችንን “ሀ” ብለን ከመጀመሪያችን አስቀድሞ፣ አዲሶቹ ተማሪዎች ባንድነት በምግብ ቤቱ አዳራሽ ተሰብስበን፣ የኮሌጁ ፕሬዚዳንት (ዶ/ር ሉሴየን ማት)፣ የአርት ፋክልቲ

ዲን (ሚስተር በድዋ)፣ የሳይንስ ፋክልቲ ዲን (ሚስተር ጉዋ) እና የተማሪዎች ዲን (ሚስተር ቤላ)፣ በየተራ ንግግር ሲያደርጉልን፣ በቀጥታም በተዘዋዋሪም ያስገነዘቡን ይኸንኑ «አዲሱን» አንጻራዊ ቦታችንን ነበር።

ከዚያ ስብሰባ ሌላው የማይረሳኝ ትውስታ፣ በኮሌጅ ውስጥ የእኛን የአዲስ ገቢዎቹን ስፍራ ሲያስረዱን፣ በተለይ የተማሪዎች ዲን ያሉት ነው።

እዚህ የተሰበሰቡት ተማሪዎች በሙሉ የየትምህርት ቤቶቻችሁ ከዋክብት ነበራችሁ። በየትምህርት ቤቶቻችሁ ያለውን ተማሪ ሁሉ እናንተ አዘቅዘቃችሁ ስትመለከቱ፣ ተማሪው ደግሞ አንጋጦ ሽቅብ ነበር እናንተን የሚያያችሁ። እዚህ ግን፣ አዲሶቹ እናንተ ከመሆናችሁም ሌላ፣ የሚበልጡዎችሁ እንጂ የምትበልጡዎቸው ተማሪዎች ያሉም። ወደላይ የምታዩትና ወደታች የሚያያችሁ እንጂ፣ ወደታች የምታዩት እዚህ የለም። ግን መረበሽ የለባችሁም፣ ይህን ዐውቃችሁ፣ በውስጣችሁ ደረጃችሁን እስከተቀበላችሁ ድረስ ችግር አይገጥማችሁም ነበር ያሉን።

ውጪ እንዳለው ዓለም፣ በዚህ በአእምሮ መኳንንት መንደርም ቀዳሚ እና ተከታይ መኖሩን ገና ከመነሻው ማስገንዘባቸው ነበር!

በውስጤ ያኔ ለራሴ ያልኩት፣ ቀድሞና ተከትሎ የመግባት ነገር እንጂ የችሎታ ብልጫ አይደለምና፣ ይኸ ሁሉ ምን ማለት ነው? የሚል እንደ ነበር አስታውሳለሁ። ንግግሩ አንዳችም ተጽእኖ አላሳደረብኝም ነበር።

ያ ዓመት፣ ለሀገሪቱም አዲስ ምዕራፍ ጀማሪ ነበር ብያለሁ። እኛ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ በገባን በወሩ፣ ማለትም ጥቅምት 23 ቀን 1948 ግርማዊ ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ዘውድ የደፉበት 25ኛ ዓመት (የብር ኢዩቤል) በዓል የተከበረበት ወቅት ነበር።

በመሆኑም፣ አንደኛ፣ የተሻሻለው እና ሁለተኛው የኢትዮጵያ ሕገ መንግሥት የታወጀበት፣ ሁለተኛ፣ በልዩ ልዩ መስኮች በልማት ረገድ ሀገሪቱ ያደረገቺውን እንቅስቃሴ እና ውጤቱን የሚያሳይ ሁለገብ ትርኢት(ኤግዚቢሽን) ከያኔው አውሮፕላን ማረፊያ በስተምዕራብ ያኔ በነበረው እጅግ ሰፊ ሜዳ ላይ የቀረበበት ዓመትም ነበር።

የመጀመሪያው፣ ማለትም የተሻሻለው ሕገ መንግሥት፣ ከ1948 ጀምሮ እስከ 1966 ለታወጁት ሕጎች ሁሉ መሠረት ከመሆኑም በላይ፣ የሕግ መምሪያ ምክር ቤት አባላት በቀጥታ በሕዝብ ድምፅ እንዲመረጡ የደነገገ ነበር። ይኸ አሁን ሲነገር ቁምነገሩ እምብዛም ላይታይ ይችል ይሆናል። ነገር ግን፣ በወቅቱ ከነበረው አጠቃላይ ሁኔታ አንጻር እና

ተመራጮቹ በአንዳንድ ጉዳዮች ላይ፣ በተለይም በ1960ዎቹ የተጫወቱት ሚና ሲታይ፣ ቀላል እርምጃ እንዳልነበረ ግልጽ ነው።

ሁለተኛው፣ ማለትም የምርቶች ትርኢቱ ደግሞ፣ የሀገሪቱን ኢኮኖሚ በማሳደግ ረገድ የተደረገው ጥረት ውጤት ሲታይ፣ በተገኘው ውጤት የመበረታታት፣ በአናሳነቱ የመቆጨት ስሜት በመቀስቀስ፣ ለሥራ የማነሣሣት ሚና እንዲጫወት የታለመ ስለነበረ፣ ለልማት የነበረውን ንቃተ ህሊና ይጠቁማል።

በሥራ ውጤታቸው ብልጫ ላገኙና ላሳዩ ሽልማት (ማለትም ዕውቅና) መስጠቱም ይኸንኑ የሚያጠናክር ይመስለኛል። በጥበባት ዘርፍ የነበረው እንቅስቃሴም ግፊት ሳይሰጠው አላለፈም። በዚህ ዓመት በርካታ መጻሕፍት ታትመው እናገኛለን። የሙገሳ ግጥሞች በዝተው መቅረባቸውንም እንገነዘባለን።¹

በዚያ ክብረ በዓል ሳቢያ የሥዕል ውድድርም ተደርጎ ነበር። ይህ ደግሞ፣ ሁለተኛ ለወጣው ለ18 ዓመት ወጣቱ እስክንድር ቦጎስያን የወደፊት የሙያ አቅጣጫ መወሰን እና ለኢትዮጵያ ዘመናዊ ሥዕል እድገት ሒደት አስተዋጽኦ አደረገ፤ አውሮፓ ሔዶ የዘመናዊ ሥዕል ጥበብን እንዲቀስም የዕድል በር ከፈተለት።

አንደኛ የወጣው ደግሞ፣ ዛሬ በዓለምም ዕውቅ የሆነው እና ያኔ ተምሮ ከአውሮፓ ተመልሶ የነበረው ወጣቱ ሠዓሊ፣ አፈወርቅ ተክሌ እንደ ነበር መጠቀም ተገቢ ይመስለኛል።

እዚች ላይ ሳይገለጽ መታለፍ የማይገባው ቁምነገር፣ ጃንሆይ የጥበባት ዘርፎች እድገትን በቅርብ ይከታተሉና ያበረታቱ የነበረ መሆኑ ነው። ይኸ ሐቅ እስከ 1966 ድረስ የታየ ነገር ነው። በአንድ ሠዓሊ የግል ትርኢት ላይ ወይም ባንድ የሙዚቃ ባለሙያ ኮንሰርት ላይ፣ ከተጋበዙ ይገኙ ነበር። እርሳቸውን ተከትሎ ደግሞ የካቢኔ ሚኒስትሮች፣ የውጭ አገር አምባሳደሮች እና መኪንንት፣ መሳፍንትና ሌሎችም ይገኙ ነበርና፣ የጥበቡ ባለሙያ የመገናኛ ብዙኃንን ትኩረት ስለሚያገኝ፣ ቶሎ ታዋቂ የመሆን ዕድሉ ከፍተኛ ነበር።

ወደ 6ኛው ዙር የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ገቢዎች ወደነበርነው ወጣቶች ጉዳይ ከማተኮራ በፊት ደግሞ፣ ከራሴ እይታ ስለ ተቋሙ ጥቂት ልበል።

ኮሌጁ በ1943 ሲከፈት፣ በኮከበ ጽባሕ ቀ.ኃ.ሥ. ት/ቤት የ8ኛ ክፍል ተማሪ መሆኔን እንጂ መከፈቱን ያኔውኑ መገንዘቤን አላስታውስም።

¹ እዚህ ላይ፣ አማርኛ ወደ ጽሑፍ ቋንቋነት የተሸጋገረው ለዐፄ ዐምደ ጽዮን፣ ለልጅ ልጁ ለዐፄ ዳዊት እና ለዐፄ ዳዊት ልጆች ለዐፄ ይስሐቅ እና ለዐፄ ዘርዓ ያዕቆብ በተጻፉ የሙገሳ ግጥሞች መሆኑንም ልብ ይሏል። አዲስ ባህል አልነበረም ለማለት ነው።

ሆኖም፤ እዚያው ሚያዚያ 27 አደባባይ ላይ በምሥራቃዊ ደቡብ በኩል፤ የወጣት ወንዶች ክርስቲያናዊ ማኅበር ወይም ወወክማ የሚገኝበት የአርበኞች ሕንፃ ነበር። ስፓርትን ይዞ፤ የሙዚቃ፤ የንግግር፤ የክርክር እና ሌሎችም ልዩ ልዩ ትምህርታዊ የሆኑ የምሽት ኘሮግራሞች ይዘጋጁና ይካሄዱበት ነበር።

የኮከበ ጽባሕ ተማሪዎች ተመላላሾች እንጂ፤ ለምሳሌ፤ እንደ ዳግማዊ ምኒልክ ትምህርት ቤት ተማሪዎች አዳሪዎች ስለአልነበርን፤ ከትምህርት ቤታችን 11 ሰዓት ላይ ስንለቀቅ፤ በነዚህ ኘሮግራሞች ሳቢያ ወደ ወወክማ ጎራ ማለት ለምደን ነበር።

ይኸን አስመልክቶ እንደገና የምመለስበት ስለሆነ ዝርዝር ውስጥ አልገባም። ወወክማን እዚህ ያነሣሁት፤ የግቢው አጥር በአንድ በኩል ከአደባባይ ጋር የተያያዘውን እና ከመንገዱ ባሻገር የነበረውን፤ የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅን መኖር፤ እንዴት በሒደት ልገነዘብ እንደቻልኩ ለመጠቀም ብቻ ነው።

ሚያዝያ 27 ቀን 1933 ነጻነት ከተመለሰ በኋላ ዘመናዊ ሥልጣኔ ወደተባለው ግብ በአፋጣኝ ለመድረስ መንቀሳቀስ፤ ለሀገር የነጻነት ህልውና መጠበቅ ወሳኝ መሆኑ ታምኖበት ነበር። ለዚህ መረጋገጥ ደግሞ፤ በልዩ ልዩ የዕውቀት ዘርፎች በቂ ዕውቀት የቀሰሙ ኢትዮጵያውያንን የማፍራቱ ተግባር ቁልፍ ጉዳይ ሆነ።

ስለዚህ፤ ከመስከረም 1934 ጀምሮ ከፋሺስት ወረራ አስቀድሞ የነበሩ ትምህርት ቤቶች እና ተጨማሪ ሌሎችም፤ በአዲስ አበባ እና በዋና ዋና የክፍላተ ሀገር ከተሞች ተከፈቱ። በዚህ ወቅት ግን፤ የተለያዩ የትምህርት ዓይነቶችን ዕውቀት ለማስቀሰም እንጂ፤ እንደ ቅድመ ፋሺስት ወረራው ጊዜ የትምህርት ቤቶች የትምህርት አሰጣጡ፤ የውጭ አገር ቋንቋዎችን ማወቅን ብቻ ዐይነተኛ ግቡ ያደረገ አልነበረም። የተለያዩ የዕውቀት ዘርፎችን በማስተማርና በማስተዋወቅ ለተማሪው የወደፊት የትምህርት ዘርፍ ምርጫ ሁኔታዎችን የሚያመቻች ነበር አቀራረቡ።

ለምሳሌ፤ ቀደም ሲል የቁጥር ትምህርት ሲባል የነበረው እና በአራት-ሜትክ ላይ የሚያተኮር የነበረው ወደ አጠቃላይ ማቴማቲክስ (ዝርዝሮቹ አራት-ሜትክ፤ አራቱ መደብ፤ ዴሲማል፤ ፍራክሽን... ወዘተ ሳይቀሩ አልጁብራ፤ ጂኦሜትሪ፤ ትሪግኖሜትሪ) እና አጠቃላይ ሳይንስ (ዝርዝሮቹ፤ ፊዚክስ፤ ኬሚስትሪ፤ ባዮሎጂ)፤ የዓለም ጂኦግራፊና ታሪክ የሚተኮርባቸው የትምህርት ዐይነቶች ሆኑ። ቋንቋም ወደነዚህ መዝለቂያ ቁልፍ ተደረገ።

ከፍተኛ ሁለተኛ ደረጃ የሆኑ ወይም በሒደት ያንን እርከን የደረሱ ትምህርት ቤቶች የተከሰቱትም በዚህ በ1930ዎቹ ወቅት ነበር።

ከእነዚህ መካከል ደግሞ፣ በአዲስ አበባ ከተማ ዋናዎቹ፣ የዳግማዊ ምኒልክ፣ የተፈሪ መኮንን፣ የጄኔራል ዊንጌት እና የቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ 2ኛ ደረጃ (ከተቤ) ትምህርት ቤቶች ሲሆኑ፣ በሐረር ደግሞ መድኃኔ ዓለም ነበር።

በነዚህ ትምህርት ቤቶች የሚሰጠውን ትምህርት ፈጽመው ከዚያ በላይ መቀጠል ለሚሹት፣ በአገር ውስጥ የተዘጋጀ ማስተማሪያ ቦታ ከ1943 በፊት ስላልነበረ፣ በኮሌጅ ደረጃ መማሪያ የትምህርት ተቋምን መኖር ሁኔታው የግድ ጠየቀ።

በሌላ በኩል እስከዚያን ጊዜ ድረስ፣ ከፍተኛ ሁለተኛ ደረጃ የሚባለው የትምህርት እርከን ወይም በወቅቱ የሚሰጠውን የመጨረሻ ደረጃ ትምህርት ከፈጸሙ ወጣት ኢትዮጵያውያን መካከል የተወሰኑት፣ ለከፍተኛ ትምህርት በኢትዮጵያ መንግሥት ወይም በአንዳንድ ግለሰቦች ከፋይነት በየጊዜው ወደ ውጭ አገር ይላኩ ነበር። (ለምሳሌ ፣ ራስ ኃይሉ ተክለ ሃይማኖት ከርሳቸው ግዛት መጥተው ተፈሪ መኮንን ተማሪ ቤት ይማሩ ከነበሩት መካከል አራት ልጆች ለትምህርት ወደ ውጭ [ቤይሩት] መላካቸው በዘመኑ የብርሃንና ሰላም ጋዜጣ ተዘግቦ ይገኛል።)

ይሁን እንጂ፣ በዚህ መልክ ወደ ውጭ አገር መላክ ብዛት ያለው የተማሪ የሰው ኃይል ለማፍራት ዘመናት የሚፈጅ ከመሆኑም በላይ፣ ዝቅ ባለ ደረጃ የጀመሩ ሌሎች ትምህርት ቤቶችም እስከ 12ኛ እያደረሱ ጎራውን ስለ ተቀላቀሉ፣ 12ኛ ክፍል የሚፈጽመው ተማሪ ቁጥር በየዓመቱ እያደገ መሄዱና፣ ከዐቅምም አንጻር የማይቻል መሆኑ ግልጽ እየሆነ መጣ።

ከነዚህም ሁሉ በላይ፣ የከፍተኛ የትምህርት ተቋማት በየሀገሩ የትምህርት ሥርዐት ውስጥ መኖር፣ ያ ሀገር በልማት እንቅስቃሴው እምን ላይ እንዳለ አመልካችም ተደርጎ የሚቆጠር በመሆኑ፣ ለኮሌጅ መከፈት ይኸም እንደ አንድ ዐቢይ ታሳቢ ነጥብ አልነበረም ማለት አይቻልም።

የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ የተከፈተው ነጻነት በተመለሰ በ10ኛው ዓመት ላይ ነው። ስለዚህ፣ መጀመሪያ ላይ የነበረው የተማሪዎች ብዛት አነስተኛ ነበር። ወደ ውጭ ልኮ ከፍሎ ለማስተማር ሲሆን ቁጥሩ ብዙ ይምሰል እንጂ፣ ለአንድ የሀገር ውስጥ ተቋም ሲሆን ግን አናሳ ቁጥር መሆኑ አልቀረም።

እኛ፣ ማለትም ያኔ በሀገሪቱ ከነበሩት ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ተሰባስበን በ6ኛ ዙር ቅበላው፣ በ1948 አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ

ኮሌጅ ስንገባ፣ ይህ ሁኔታ እምብዛም ተለውጦ አልጠበቀንም። ምክንያቱም፣ እኛ ሰባ ያህል ወንድና ሴት ተማሪዎች ሆነን በመጀመሪያ ዓመት ተማሪነት ስንገባ፣ የኮሌጁን ተማሪ ጠቅላላ ቁጥር በእጥፍ ያህል እንዳሳደግነው ነበር ሲነገር ትዝ የሚለኝ።

በሴት ተማሪዎች ረገድማ ከፍተኛ ልዩነት ነበር ያመጣነው። ምክንያቱም እኛ ከመግባታችን ቀደም ብሎ ኮሌጁ ሁለት ጊዜ ብቻ ሲያስመርቅ፣ በነዚያ ምሩቃን መካከል በ1947 የተመረቀች አንዲት ሴት ተማሪ ብቻ ስለነበረች ነው።

ከኛ ቀድመው በ1948 በኮሌጅ የነበሩት ሴት ተማሪዎች፣ ሦስት የሁለተኛ ዓመት እና አንድ የሦስተኛ ዓመት፣ በድምሩ አራት ብቻ ነበሩ። ከኛ ጋር የገቡት ስምንት ስለነበሩ፣ በ1948 የኮሌጅ የሴት ተማሪዎችን ጠቅላላ ቁጥር ከ4 ወደ 12 አሳደግነው።

በ1948 እና በለጠቁት ዓመታትም፣ ወላጆቻቸው በሥራ ምክንያት በኢትዮጵያ የነበሩ፣ የተወሰኑ የውጭ አገር ሴት ተማሪዎች፣ ይኸን ቁጥር በየጊዜው ከፍ ያደርጉ ነበር።

ይህ የወንድና ሴት ተማሪዎች በኮሌጁ አንድጋ መማር፣ ለአብዛኛዎቹ ተማሪዎች እንግዳ ነገር ስለ ነበር፣ ዝግ ከነበረ ባህላችን ጋር ተደምሮ በዕለት ተለት ግንኙነታቸው ላይ የተወሰነ ተጽእኖ ነበረው። በአንጻራዊ ደረጃ፣ ከኮከበ ጽባሕ ቀ.ኃ.ሥ. ከመጣነው በቀር ማለት ይቻላል። ምክንያቱም፣ በዚያን ጊዜ ያ ትምህርት ቤት ወንድና ሴት ተማሪዎች በአንድነት የሚማሩበት ትምህርት ቤት ነበረና ነው። ምናልባትም በዚህ ረገድ፣ ያኔ በሀገሪቱ ብቸኛው ት/ቤት ሳይሆን የሚቀር አይመስለኝም።

ይህ የሚታየው፣ በያመቱ በአዲስ አበባ ትምህርት ቤቶች በሚደረገው የሚያዝያ 27 ቀን የነጻነት በዓል የአደባባይ ሰልፍ እና፣ (ለልደት በዓል) ብስኩት፣ ሹራብና ብርቱካን ለመቀበል የመለዩ ልብሳቸውን ለብሰው፣ ተማሪዎች ሁሉ ተሰልፈው ወደ ገነተ ልዑል ቤተ መንግሥት ሲሄዱ ነበር።

ሌላው የአዲስ አበባ ትምህርት ቤቶች ተማሪዎችን ያገናኝ የነበረው መድረክ ፣ በትምህርት ቤቶች መካከል በየዓመቱ ሲካሄድ የነበረው ልዩ ልዩ የስፓርት (በተለይ የአቴሌቲክስ) ውድድር ነበር። ከዚህ ጋር ተያይዞ፣ በየትምህርት ቤቶች የእግር ኳስ ቡድኖች በየጊዜው ይደረጉ የነበሩ ፉክክሮች ተጨማሪ አገናኝ መድረኮች ነበሩ።

በአጠቃላይ ወደ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ገቢ ተማሪዎች ቁጥር ዝቅተኛ መሆኑን ጠቅሻለሁ። በተለይ የሴት ተማሪዎች ቁጥር በጣም ያነሰ ነበር። ለዚህም አንዱ ዐቢይ ምክንያት ጋብቻ ነበር ማለት ይቻላል። ከዚህም በላይ፣ ዕድሜያቸው ከፍ ካለ በኋላ፣ ሴቶች ትምህርታቸውን እንዲገፉበት የሚያበረታታ አልነበረም።

እርግጥ ከእቴጌ መነን ተማሪ ቤት ሌላ፣ ሴቶች ብቻ የሚማሩባቸው በተለይ የሚሰዩን ተማሪ ቤቶች ነበሩ። እዚህ ላይ፣ ካቴድራል፣ የአሜሪካን ሚሺን እና ናዝሬት ትምህርት ቤቶች ይታወሱኛል። ሆኖም በዚያን ጊዜ ዋናው ለኮሌጁ የሴት ተማሪዎች ምንጭ አነሰም በዛም እቴጌ መነን ተማሪ ቤት ነበር ማለት ይቻላል።

ለወንዶች ተማሪዎች ቁጥር ማነስ የመጀመሪያው ምክንያት፣ የከፍተኛ 2ኛ ደረጃ ት/ቤቶች ጥቂቶች መሆናቸው እንደ ነበረ ተገልጿል። ከቁጥራቸው ማነስ በተጨማሪ ደግሞ፣ የነዚህ ትምህርት ቤቶች የተማሪዎች ቁጥር በአጠቃላይ እና፣ በተለይም 12ኛ ክፍል የሚደርሱ ተማሪዎቻቸው ቁጥር አነስተኛ መሆኑ ነበር።

ለምሳሌ እኔን ወደ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ያሳለፈኝ፣ የኮከበ ጽባሕ ቀ.ኃ.ሥ. ት/ቤት የከፍተኛ 2ኛ ደረጃን እርከን በ1944 በ34 ተማሪዎች

ጀምሮ፣ የመጨረሻውን እርከን ያሟላው በ1947 ሲሆን፣ የ12ኛ ክፍለ-ተማሪዎች የነበርነው ብዛት ደግሞ 14 ብቻ ነበር።

ሁለተኛው፣ በዚያን ዘመን ተማሪዎችን ከትምህርት ገበታ የሚያማልሉና የሚጠልፉ ዕድሎች በርካታ የነበሩ መሆናቸው ነበር። የአየር እና የባሕር ኃይል፣ የክብር ዘበኛ እና የፖሊስ ካዴትነት፣ የመምህርነትና ሌሎች የልዩ ልዩ የአገልግሎት ሰጭ ድርጅቶች (ለምሳሌ፣ ባንክ፣ ቴሌ... ወዘተ) የሥልጠና ኮርሶች አንጊ ነበሩ። የከፍተኛ ሁለተኛ ደረጃ ተማሪውን ከየደረሰበት እርከን የሚጠልፉና፣ ለሥራና ለደምዘ ቶሎ በሚያቀርቡ በነዚህ ዕድሎች ሳቢያ፣ 12ኛን ለመፈጸም እንኳ የሚደርሱት ተማሪዎች ቁጥር እያነሰ የሚሔድ ነበር።

ከነዚህ ሁሉ በተጨማሪ ደግሞ፣ በዘመኑ «ማትሪክ» ይሰኝ የነበረው፣ ከእንግሊዝ አገር ይመጣ የነበረ፣ መደበኛ የ12ኛ መልቀቂያ ፈተና ነበር። እሱም ወደ ኮሌጅ የሚገባውን የተማሪ ቁጥር የመቀነስ ሚና ሳይኖረው አልቀርም።

ተማሪው በሚወስዳቸው የራሱ ትምህርት ቤት እና የትምህርትና የሥነ ጥበብ ሚኒስቴር ፈተናዎች ላይ፣ በተደራቢ ይኸኛው የተጨመረው፣ እንግሊዞች የፋሺስት ኢጣሊያን ጦር ለማባረር ሊያግዙን በመጡ ጊዜ፣ በኢትዮጵያ ትምህርት ሥርዐት ውስጥ ከፍተኛ ሚና ስለነበራቸው፣ ያን ሚና፣ ከዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ መከፈት ጥቂት ዓመታት ቀደም ብሎ መነጠቃቸው እና በጄኔራል ዊንጌት ት/ቤት ብቻ በመወሰናቸው፣ ተቆጭተውና ተቆጥተው፣ «ለኮሌጁና ለምሩቆቹ ዕውቅና አንሰጥም» በማለታቸው ነበር፣ የሚል ሐሜት በወቅቱ እንደ ነበረ መስማቱ ትዝ ይለኛል።

እዚች ላይ አንድ ነጥብም መጨመር ተገቢ ይመስለኛል። በትምህርት ሥርዐቱ ላይ በአጠቃላይ፣ እንግሊዞቹ የነበራቸው ምኖፓል ከተሰበረ እና በጄኔራል ዊንጌት ት/ቤት አመራር ላይ ብቻ ከተገደበ በኋላ፣ የማንኛውም የውጭ መንግሥት ዜጎች ካንድ ትምህርት ቤት በላይ እንዲመሩና ዜጎቻቸውም ተሰባስበው እንዲሰማሩ አለመደረጉ ነው። ለምሳሌ፣ እንግሊዞች የያዙትን ሲይዙ፣ ተፈሪ መኮንንን ካናዳውያን፣ ኮከበ ጽባሕ ቀ.ኃ.ሥ.ን አሜሪካውያን... ወዘተ ተከፋፈሉት። በሌላውም መስክ እንዲሁ ተደረገ።

የትምህርት ቤቶቹን ጉዳይ በሚመለከት ቁልፍ ሚና የተጫወቱት፣ በወቅቱ የገንዘብ ምክትል ሚኒስትር እና በተደራቢነት የትምህርትና ሥነ ጥበብ ሚኒስቴር ተ/ሚኒስትር የነበሩት፣ ክብር አቶ ይልማ ደሬሳና፣ የትምህርትና ሥነ ጥበብ ሚኒ ስቴር ያኔ ዋና ጸሐፊ የነበሩት እና የኢትዮጵያ ጸሐፊ-ታሪክ ተክለ ጸድቅ መኩሪያ የነበሩ መሆኑን መግለጽ

ይገባኛል። እንግሊዞቹ ነገሩን እጃንሆይ ድረስ አድርሰውት ነበር። ሆኖም፣ ውሳኔው አልተለወጠም።

ወደ መነሻዬ ስመለስ፣ መነሻው ምንም ሆነ ምን፣ ተማሪው አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ለመግባት እነዚህን መሰናክሎች ሁሉ መዝለል ግን ነበረበት።

በ1948 ወደ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ስገባ፣ ሁለት ሌሎች ኮሌጆችም ነበሩ። እነርሱም የምሕንድስና እና የሕንፃ ኮሌጆች ነበሩ። እንደሚታወቀው ሁዋላ ሦስቱም የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ አካላት ሆነዋል። ዓለማዊ ኮሌጅ አሁን አለበት ቦታ ያኔ ተከፍቶ የነበረ መሆኑን አላስታውስም። የሦስተኛ ዓመት የእርሻ ኮሌጅ ተማሪዎች ከእኛ ጋር አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ያድሩ እንደነበረ ትዝ ይለኛል። በዚያን ዘመን፣ ትምህርት ቤቶች ሁሉ ለክረምቱ ዕረፍት ተዘግተው ቆይተው የሚከፈቱት መስከረም 18 ቀን ነበር። መስከረም 18 እና ጥር 13 ቀን ሁለቱ የማይነቃነቁ የሀገሪቱ ትምህርት ቤቶች ሁሉ የሚከፈቱባቸው ቀናት ነበሩ። ከፋሲካ ዕረፍት በኋላ የሚመጣው ሦስተኛው የትምህርት ቤቶች መክፈቻ፣ ቀኑ በቁርጥ አይታወቅም ነበር እንጂ፣ ከ«ከዳግማይ ትንሣይ» ማግሥት የሚውለው ሰኞ ነበር። እነዚህ ቀናት፣ በተማሪዎች ዘንድ በጉጉት የሚጠበቁ ቀኖች ነበሩ።

ይሁን እንጂ፣ የ1948ቱን መስከረም 18 ቀን መድረስ ለመጠበቅ አላስቻለኝም ነበርና፤ የሰንደኑን የጂ.ሲ.ኢ (ጄኔራል ሰርቲፊኬት ኦፍ ኤጅኬሽን) ፈተና ማለፊን ከትምህርት ቤቱ ሔጄ እንዳረጋገጥኩ፣ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ከመክፈቻውን ቀን ቀድሜ በመሔድ እዚያ ገብቼ ማደር ለመጀመር ወሰንኩ። ከዚያ ቀደም የአዳሪ ተማሪ ቤት ገጠመኝ አልነበረኝምና ፣ ለመግባት ቸኮልኩ።

ወደ ተማሪዎቹ ዲን ቢሮ ሔጄ ቀረብኩ። ከኔ ጋር አንድ ሌላ ተማሪም ነበር። ሥዩም ገብረ ሥላሴ የሚባል። ስማችንን ጠይቆን፣ የሆነ ዝርዝር ከተመለከተ በኋላ፣ «ኮሌጁ ገና አልተከፈተም። ስለዚህ፣ አሁን ምንም አገልግሎት አይሰጥም። መኝታ ክፍል፣ አልጋ፣ አንሶላና የብርድልብስ ብቻ ልሰጣችሁ እችላለሁ። ማታ እስከ 12 ሰዓት ተኩል ግቢው መግባት አለባችሁ፤ መበራቱን ከምሽቱ አራት ሰዓት ላይ ማጥፋት አለባችሁ ...» እያለ መተዳደሪያችንን አሳወቀን፤ በደስታ ፈነጠዝን።

መኝታ ያገኘሁበት ሕንፃ ገና አዲስ ነበር። በሰሜን በኩል 8፣ በደቡብ በኩል ደግሞ 6 አልጋዎቹ የሚያዘረጉ፣ ሰፋ ሰፋ ያሉ ክፍሎች ያሉበት ፎቅ ላይ ነበር። ሌሎቹ ሕንፃዎች(ነባሮቹ) ባለ አንድ መኝታ

ቤቶች ነበሩ - ላይም እታችም። አዲሱ ለካ ለ6ኛው ዙር ገቢ ተማሪዎች ታስቦ የተሠራ ኖሯል። በኋላ ተማሪ ሲመጣ መርካቶ ተባለ።

ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ በዚያን ጊዜ፣ ሁለት ፋክልቲዎች ብቻ ነበር የነበሩት። «ፋክልቲ ኦፍ ኦርትዮ» እና «ፋክልቲ ኦፍ ሳይንስ» የሚባሉ። በሳይንስ ዘርፍ፣ የምሕንድስና የሦስት ዓመት፣ የባዮሎጂ የአራት ዓመት ኘሮግራሞች ነበሩ።

በአርት ፋክልቲ ውስጥ የሚጠቃለሉት የትምህርት ዐይነቶች በርካታ ነበሩ። ለምሳሌ፣ እኛ በመጀመሪያው ዓመት ወደ 13 የሚጠጉ የትምህርት ዐይነቶችን መውሰዳችን ትዝ ይለኛል። ከነዚህ መካከል፣ አንዳንዶቹ ለአንድ ወይ ለሁለት ተርም ነበር የተሰጡት። ከነዚህ አጭር ኮርሶች መካከል፣ ለምሳሌ፣ የትምህርት ታሪክ፣ አንትሮፓሎጂ፣ ሶሲዮሎጂ እና አርኪዮሎጂ የአንዳንድ ተርም ሲሆኑ፣ ጥንታዊ ታሪክ -- (የሜሶፓታሚያ፣ የጥንታዊ ግብጽ፣ ሕንድና የቻይና) - እንዲሁም የእንግሊዝኛ ቋንቋ (2 ዓመት)፣ ጥበብ ቃላትና ፍልስፍና የየአራት ዓመታት ትምህርቶች ነበሩ።

ፕሮግራሞቹ በርካታ የሆኑትን የማህበራዊ ሳይንስ ዘርፍ በስፋት የሚያቅፍ ሆኖ፣ ተማሪውን ደህና አድርጎ ከነዚህ ሁሉ የሚያስተዋውቅ ነበር ማለት ይቻላል።

ፈረንጆች ሊብራል ኤዳኬሽን የሚሉት ዐይነት ትምህርት ነበር። ወደ የሕዝብ አስተዳደር፣ የትምህርት፣ የሕግ፣ የሥነ መንግሥት፣ የታሪክ... ወዘተ የእውቀት ዘርፎች ለማምራት የሚያስችል ወይም የሚያመች ዐይነት አቀራረብ ነበረው።

የኮሌጁ ምሩቃን በየሐዲዮበት አገርና በየመረጡት የዕውቀት ዘርፍ ስኬታማ ሆነው መመለስ፣ ስለ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ አካዳሚያዊ ብቃት ብዙ ሊነግር የሚችል ይመስለኛል።

በበኩሉ በመደበኛው ትምህርትም ሆነ፣ በትምህርት-ተዳኝ ተግባራት ላይ ያደረግሁቸው እንቅስቃሴዎች አርኪ ነበሩ። ገና ዘመናዊ ትምህርት ስጀምር፣ በክፍል ትምህርትና ከመምህራን በሚገኘው ሳይወሰኑ «በተጓዳኝ ራስን በማስተማር ላይ መተማመን» የሚለውን እምነቴን አጠናክራ ነበር። እንዲሁም፣ በትምህርት ገበታ ላይ ፉክክሪ ከተማሪ ጋር ሳይሆን፣ ከሙሉ ማርክ ጋር ነው የሚለውን አስተሳሰብን በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ አዳበርኩና ያዝኩ። ስለዚህ ለኔ 40 አግኝቶ አንደኛ ከመሆን 95 አግኝቼ ዐሥረኛ መሆንን እመርጥ ነበር።

የኮሌጁን ሕይወት የተሟላ የሚያደርጉት፣ ከትምህርት ሒደቱ በተጓዳኝ ይካሄዱ የነበሩት ከቀጥታ-ትምህርት ውጭ የሆኑ ልዩ ልዩ እንቅስቃሴዎች ነበሩ። ተመሳሳይ የትምህርት-ተጓዳኝ እንቅስቃሴዎች ያኔ

በከፍተኛ 2ኛ ደረጃ ት/ቤቶችም ይካሄዱ ነበር። ሆኖም የዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ከነዚያ ላቅና ወሰብሰብ ያሉ ነበሩ። ይሁን እንጂ፣ የተማሪ መንግሥታት የመመሥረት ልማድ ረዘም ላለ ጊዜ ከከፍተኛ ሁለተኛ ደረጃዎች መከፈት ጀምሮ ሲካሄድ የቆየ ነበርና፤ ኮሌጁም ሲከፈት ይኸው ቀጥሏል።

እነዚህ እንቅስቃሴዎች፣ በአእምሯዊና በአካላዊ እንቅስቃሴነት የሚመደቡ ነበሩ። መዝናናትንም ዕውቀትና ልምድ መገብደትንም ያቀፉ ነበሩ። የመጀመሪያዎቹ ባህላዊ በሚል ስያሜ ሥር ሲጠቃለሉ፣ የሁለተኛዎቹ ስፓርታዊ እንቅስቃሴ ሥር የሚመደቡ ነበሩ።

እነዚህን ሁሉ የሚያደራጅ፣ የሚያስተባብርና የሚመራ በተማሪዎቹ በራሳቸው በየዓመቱ መጀመሪያ የሚመረጥ የተማሪዎች ምክር ቤት ነበር። ምክር ቤቱ ሁለት እርከን ነበረው ማለት ይቻላል። ይኸውም፣ ለየስፓርት እና ለየባህላዊ እንቅስቃሴው ዐይነት ሁሉ አንድ ኘፊዚዳንትና አንድ ጸሐፊ ነበረው።

ዋናዎቹ የምክር ቤቱ አጠቃላይ ኃላፊዎች ግን አምስት ነበሩ። እነርሱም፣ የተማሪዎች ምክር ቤት ኘፊዚዳንት፣ ጠቅላይ ጸሐፊ፣ ገንዘብ ያዥ፣ የስፓርት ኘፊዚዳንት እና የባህል ኘፊዚዳንት የሚባሉት ሲሆኑ፣ እኔ በነበርኩበት ዘመን (1948-1951) በጥቅል የቅጽል ስማቸው፣ «ዘ ቢግ ፋይቭ» (አምስቱ ታላላቆች) ይባሉ ነበር በተማሪው። (ይኸም፣ ከተባበሩት መንግሥታት የጸጥታው ምክር ቤት ቋሚ አባላት የቅጽል ስያሜ የተኮረጀ ይመስለኛል።)

የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ስፓርት ቀን በየዓመቱ ይከበር ነበር። ነገር ግን ከ1950 ጀምሮ፣ በሁለቱም ዘርፍ የሚካሄደውን እንቅስቃሴ የሚወክል ኘፊግራም ተዘጋጅቶ በአጭሩ የኮሌጅ ቀን ተብሎ እንዲከበር ተወሰነ። በዛው በ1950 ዓ.ም ስር ስፓርት ነክ ያልሆነ ኘፊግራምም ነበር፤ ይህም የጠለፋ ጋብቻ የውስጥ ቲያትር ነበር። ይህ ተውኔት በፈረስና በበቅሎ ጭምር የተተወነ ነበር!! አስቂኝ ነገሮች አልታጡበትም ነበር።

በነዚህ ዓመታዊ በዓላት ላይ ንጉሠ ነገሥቱ ከመኪንቶቻቸውና ሚኒስትሮቻቸው ጋር፣ የውጭ ሀገራት አምባሳደሮችም ይገኙ ነበር።

ሆኖም፣ ለለጠቀው ዓመት ለ1951 ታስቦ የነበረው አድዋን የሚዘክር ቲያትር ኘፊግራም ላይ ለማቅረብ ነበረ። ተቃውሞ እንዳለበት ከቤተ መንግሥት ተደውሎ በጸሐፊ ትእዛዝ ተፈራ ወርቅ በስልክ መነገሩን፣ መጨረሻ ሰዓት ላይ በተማሪዎቹ ዲን ለተማሪዎች ም/ቤት ጠቅላይ ጸሐፊ ለእኔ ለአስፋው ዳምጤ (በዚያን ሰዓት ኘፊዝዳንቱ ሐጎስ ገብረ የሱስ ስላልነበረ፣ እኔ ተ/ኘፊዚዳንት ነበርኩና) ተነገረኝ። እኔ ያኔ

የታየኝ ብቸኛ አማራጭ ቲያትሩን በግጥም ንባብ መተካት ነበር። ከሁለቱ የዘርፍ ኘሬዚዳንቶች፣ ማለትም፣ አስፋው ደስታ (ሁዋላ ዶ/ር) — የስፓርት፣ መክብብ ገበየሁ (ሁዋላ አምባሳደር) - የባህል እና ፋንታዬ ቢፍቱ (ገንዘብ ያዥ) ጋር ተመካክሮ ሌላ ቶሎ የሚደርስ አማራጭ ስላልተገኘ፣ በግጥም ንባብ ከተወሰነ ክርክር በኋላ ጸና።

በየኮሌጅ ቀን በዓሉ ላይ የሚያነቡ ሦስት ግጥም አቅራቢዎች፣ ውድድር ተደርጎ፣ 1ኛ ተገኘ የተሻ ወርቅ 2ኛ፣ (ስሙ አሁን የተዘነጋኝ፣ «ፍሥሐዬ» ይመስለኛል-ከቀድሞ መምህራን መካከል) እና 3ኛ፣ አያሌው አሳዬ በመሆን አሸነፉ። በዓሉ ላይ ጃንሆይ እና በርካታ ተከትለው የመጡ ሹማምንትና ሌሎች እንግዶች በተሰበሰቡበት በአደባባይ አነበቡ። ሽልማትም አስቀድሞ እንደተወሰነው በየደረጃቸው ተሰጣቸው።

የወርቅ ሰዓት ሽልማቱን ሲሰጡት፣ «ጃንሆይ ለምን በእንደዚህ መፍቻ የሌለው ነገር ራስህን ታስጨንቃለህ አሉኝ» ብሎ ተገኘ የተሻ ወርቅ ማታ በምግብ ቤት አዳራሽ በተደረገው ግብዣችን ላይ ነገረኝ። የግጥም ንባብ የየኮሌጅ ቀኑ ዓመታዊ ባህል ሆነና፣ እያደር የፓለቲካ ድምፀቱም እያየለ ላመታት መዝለቅ ዛሬ ታሪክ ሆኗል።

ያን ለት፣ እኔም «ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ» የሚል የተጻፈበት አንድ «ፖርከር 51» ብዕር እና እርሳስ ተሸለምኩ። እንዴትና በማን የተወሰነ እንደ ነበረ አላወቅሁም ነበር!

በዚህ በባህላዊ ዘርፍ ይካሄዱ ከነበሩ ሌሎች እንቅስቃሴዎች እና ፕሮግራሞች ውስጥ የቲያትር፣ የክርክር እና የመድረክ ንግግር ውድድሮች ጎላ ያሉት ነበሩ።

ለምሳሌ፣ በኢዮብ ላይ በተመሠረተ ተውኔት ውስጥ በመጫወቱ እና የተዋጣ ሆኖ ጃንሆይም በማየታቸው ሳቢያ ነበር፣ ተስፋዬ ገሠሠ ከሕግ ይልቅ ውጭ አገር ሔዶ ቲያትር ሊያጠና የበቃው። በመድረክ ንግግር ውድድር ደግሞ፣ ሰብሐት ገብረ ግዚአብሔር፣ ከሌላው ሁሉ ሙያ የትምህርት ሙያ ይበልጣል በሚለው የውድድር ንግግሩ (በጃንሆይ ዳኝነት) አሸንፎ ነበር ከጃንሆይ የጅ ሰዓት ሽልማት ያገኘው። በመደበኛ ዳኞች ውሳኔ መሠረት ሕግን ቀዳሚ አድርጎ የተናገረው ተስፋዬ ገሠሠ ነበር አንደኛ የወጣው የሚመስለኝ። «ለተማሪ ፊት ማሳየት ተገቢ አይደለም» የሚል ፍልስፍና ያለውና ፊቱ የማይፈታ የነበረው የጁሪስፕሩደንስ አስተማሪዎችን ዶክተር ክሩስኪ ይኸን ክፍል ውስጥ ሲሰማ፣ ተስፋዬን «ምን ተናገርክ? የታላቁን የሮማ ገፍሪስ የኩልፒያንን ቃል ጠቀስክላቸው። ሱሱም ኩዊኬ ትሪቤራ ኔሚኔም ሌዴሬ ፣ ሌጌም

አቤዲሬ» አልካቸው ብሎ ጥርሱን ብልጭ ማድረጉና አባባሉ ብዙዎቻችንን እንዳሳቀን ትዝ ሲለኝ የሚኖር ነገር ነው።

በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ አባል ሆኜ ከመደበኛው ትምህርት ኮርሶች ያልተናነሰ ጥቅም ያገኘሁባቸው ሁለት ማኅበሮች ነበሩ። እነርሱም፣ በዶክተር ሳማአን-ሐና ይመከርና ይደገፍ የነበረው፣ ፓኤትሪ ሶሳዬቲ (የሥነ ግጥም ማኅበር ወይም ክብብ) እና በሚስተር ሆይናስኪ መሪነት ይንቀሳቀስ የነበረው የኤትኖሎጂካል ሶሳዬቲ ነበሩ።

የመጀመሪያውን ይመራ የነበረው፣ ዶክተር ሳማአን-ሐና ሁለተኛው መደበኛ የእንግሊዝኛ ሥነ ጽሑፍ መምህራችን ነበር። የመጀመሪያውና አይረሴ የእንግሊዝኛ ሥነ ጽሑፍ መምህራችን ሚስተር ቶማስ ዳዎንስ የሚባል ነበር። ከመምህሮቻችን መካከል የሚያስተምረው ዘርፍ ላይ መጽሐፍ ያኔ ያሳተመ (የእንግሊዝኛ ሥነ ጽሑፍ አጭር ታሪክ 1949) እርሱ በመሆኑ ብቻ ሳይሆን፣ ሒሳብ አቀራረቡ የእሱን ክፍል ተናፋቂ የሚያደርገው ነበር። በመምህራንም ዘንድ በጣም የተከበረ ምሁር ነበር።

እንዲያውም አንዱ መምህራችን፣ ተማሪ ቢሮው ሔዶ ስለ ሰጠው ማርክ ማነስ ሮሮ ሲያሰማው፣ «ሚስተር ዳዎንስ ስንት ሰጠህ?» ነበር ዋና ጥያቄው። በእርሱም ትምህርት ከፍ ያለ ማርክ ለማግኘት፣ በዳዎንስ የእንግሊዝኛ ጥበብ ቃላት ኮርስ ከፍ ያለ ማርክ የሚያገኝ መሆን ያለበት ያስመስለው ነበር። ይህ መምህር ያስተምረን የነበረው፣ የሶሲዮሎጂ እና የፓላቲካል ሳይንስ ኮርሶችን ነበር።

ወደ ዶክተር ሳማአን-ሐና ልመለስ። እርሱም እንደ ቶማስ ዳዎንስ ባይሆንም፣ ጎበዝ ነው የምንለው ካናዳዊ ጀዝዊት አስተማሪያችን ነበር። በዚያው በእንግሊዝኛ ጥበብ ቃላት ኮርስ ውስጥ የአሜሪካንንም ይዳስስ ነበር። ፍቅሩ ግን በተለይ ለቋንቋው ሥነ ግጥም ነበር። ከታወቁት አሜሪካን ገጣምያን አንዱ የሆነችውን፣ የኤሚሊ ዲክንሰን ግጥሞች ያምልኩት ያህል ይወድ እንደነበረ ትዝ ይለኛል። እኛም የእንግሊዝኛ ግጥሞችን ዐውቀን በሥርዐት እንድናጣጥም እጅግ ይጣጣር፤ ይተጋም ነበር። ለዚህም ነው ክብቡ የተቋቋመው። እኛም እንድንጽፍ በእጅጉ ያበረታታን ነበር።

እኔ በማውቀው ቋንቋ ያገኘሁትን ጽሑፍ ሁሉ የማንበብ ዝንባሌ ቀድሞውኑ ስለነበረኝ ደስተኛ ነበርኩ። በኋለኛው ሙከራ (በመጻፍ) ግን፣ አንዳችንም ነገር እንደማልፈይድ ባውቅም፣ አባል ሆኜ የቆየሁት የማነበውን ለማጣጣም የሚረዱ ቴክኒካዊ ቁምነገሮችን ክፍል ከምንማረው በተጨማሪ አገኝበት ነበርና ነው።

በአባላት የመጻፍ ሙከራ ረገድ፣ ሁለቱ ትዝ ይለኛል። ሙከራውን እንዲ ያነብልን የተደረገው አንዱ ዐምደ ሚካኤል ካብቴ ነበር። ትዝ

እንደሚለኝ የሦስት መስመር ግጥም ነበረች፤ ስለ መቃብር። ዶክተር ሳማን-ሐና በቃሉ ደግሟት አድናቆቱን ሲገልጽ ዛሬም ይታየኛል። ሁለተኛው፣ መስፍን ገበሬ ቃል (ሁዋላ ጄኔራል) ነበር። «አይ አም አ ካፒቲን ኢን ሔል ...» በሚል መሥመር የሚጀምር ነበር። ኋላ ለውትድርና ትምህርት ወደ ሳንድኸርስት ከዓለማዊ ስራው ጋር ሔዱ ሲባል፣ በአግራሞት ትዝ ያለኝ ያ የግጥም ስንኝ ነበር!

በተጨማሪም ሳማን-ሐና፣ ከምናነበው፣ ከምንሰማውና ከምናየው አእምሮአችንን የሚኮረከሩ፣ እንዲሁም በሐሳባችን ብልጭ የሚሉ ነገሮችን በማስታወሻ የመያዝን ባህል እንድናዳብር ያለማሰለስ ያሳስበን ነበር። «ዘወትር የኪስ ደብተርና ቁራጭ እርሳስ ከኪሳችሁ አይጥፋ » ማለትን ያዘወትር ነበር።

ለዘለቁታው የጸና የግጥም ንባብና የማጣጣም ፍቅር (በተለይ የእንግሊዝኛዎቹን) ያሳደረብኝ የዚህ ክብብ ተሳትፎዬ ነበር ማለት እችላለሁ። የግጥምን ድርሰት የማክበርን ያህልም ደግሞ፣ መጻፉንም እንዳልደፍር ያደረገኝ ይመስለኛል። ከነዚያ ከምርጫዎቹ ደረጃ አንጻር የኔዎቹ ሙከራዎች የትዩላሌ የሚርቁ ስለሆኑ፣ እንኳን ለሌላ ዐይኖች ሊቀርቡ ለኔዎቹም የማይበቁ ነበሩና፣ ተቀድሶ መጣል ነበር ዕጣቸው። ከዚያም፣ «ጨርሶ አለመፈጠር»!

የማርኛ ግጥሞችን ማንበብ ያስወደዱኝ ግን፣ የከበደ ሚካኤል ግጥሞች ነበሩ። በእስተርጅና ግጥሞች መጫጫር እንድሞክር ያደፋፈረኝም፣ የዚህ የብዕር ሰው የወጣትነቱ ዘመንና የበኩር ሥራው፣ የብርሃነ ሕሊና መቅድም ነበር ማለት ይቻላል። ያው እኔም ወደ ዳግማይ ወጣትነት ዘመኔ እየሔድኩ አይደል።

ሁለተኛውና ሚስተር ሆይናስኪ ይመራው የነበረው፣ ከላይ የጠቀስኩት ኤትኖሎ ጂካል ሶሳይቲ፣ ሌላው ነዋሪ ቁምነገር ያስጨበጠኝ ገጠመኞች ያገኘሁበት ተሳትፎ ነበር። በኤትኖሎጂካል ሶሳይቲ አባልነቴ፣ ስለ ዕቁብ የጻፍኩት አጭር ጥናታዊ ጽሑፍ፣ በዚህ ርዕስ ጉዳይ የተጻፈ የመጀመሪያው ጽሑፍ መሆኑን ዛሬ ተጠቅሶ ሳይ ከማገኘው እርካታ ያላነሰ፣ ስጽፈው ከሚስተር ስቴፈን ራይት ጋር ስለትርጉም ባደረግነው ውይይት መካከል፣ አንድ የትርጉም ጽሑፍ በትክክል የተተረጎመ መሆኑን ለማረጋገጥ መከተል ስለሚገባኝ መርህ የሰጠኝ ትምህርት ነበር። ይኸውም፣ በምንጭ ቋንቋው ውስጥ ያለውን ሃሳብ ሁሉ፣ በተረጎምክበት ቋንቋ ጽሑፍህ ውስጥ ወካይ መገለጫ ያደረግህ መሆኑን ማረጋገጥ አለብህ፣ የሚለው ነው። በጣም ግልፅና ቀላል ግን መሠረታዊ ነው፤ በግሌ እንደዋና የትርጉም ሥራ መርህ አድርገው ስመራበት ኖራለሁ። አንድን የትርጉም ሥራ ለመፈተሻ ዓይነተኛ ዘዴ

ይመስለኛል። በዚህ ማኅበር በአንዱ የምሽት ስብሰባ ላይ ነበር፣ ገና ለምርምር ወደ ኢትዮጵያ እንደገባ ንግግር ሊያደርግልን መጥቶ፣ ዶናልድ ሌቪንን የተዋወቅነው። ንግግሩን በማርኛ መጀመሩ ነበር ያነቃቃን። ከዚያ ወደ እንግሊዝኛ ንግግሩ ለመሸጋገር፣ «ንግግሪን ካማርኛ ይበልጥ በእንግሊዝኛ ማድረግ ይመቻል» ነበር ያለው።

እንደሚታወቀው፣ የዚህ ወቅት ምርምሩ ውጤት፣ ዛሬ በዓለም በኢትዮጵያ ጉዳይ ብዙዎች ምሁራን ዘንድ የታወቀውን፣ ሰምና ወርቅ (ዋክስ ኤንድ ጎልድ) የሚለው መጽሐፍ ነበር።

«ከማርች 1960 በፊት አትክፈተው» የሚል የእንግሊዝኛ ትይብ ያለበት ስም የለሽ ኤንቬሎፕ፣ በማርች 1959 (እ.አ.አ) በመኝታ ቤቴ ክፍል በር ሥር ተሰዶ አገኘሁ። መጀመሪያ ላይ ይህን እንቆቅልሽ ወዲያው ለመፍታት ዳዳኝ። ግን ጨክኜ ተውኩትና፣ በዓመቱ እንግሊዝ አገር ኬምብሪጅ በሌድኩ በሰባተኛ ወሬ ከፍቼ ሳየው፣ የዶናልድ ሌቪን ቃለ-መጠይቅ ነበር። ከአዲስ አበባ ከመልቀቁ በፊት፣ ኤንቬሎፑን ካገኘሁት በኋላ የሱ መሆኑን ይንገረኝ አይንገረኝ አላወቅሁም። የተሰጠው ለ4ኛ ዓመቶች በሙሉ መስሎኝ የነበረው ትክክል የነበረ አለመሆኑን፣ ዘመናት ቆይቶ ነበር ያወቅሁት። ያኔ ይህን ዐውቁ ቢሆን ኖሮ መልሴን እልክ እንደነበር አሁን ይሰማኛል።

የሆነው ሆኖ፣ ጥያቄዎቹን በስፋት ለመመለስ ጀምሮ ግን ጨርሼ ሳልክ ቀረሁ። ዋና ሆነው የታዩኝ፣ ሀገሪን ለቅቄ ከወጣሁ በኋላ፣ በሃይማኖትና በፓለቲካ ረገድ የነበረኝ አመለካከት ተለውጦ እንደሆነና፣ ከሆነ እስከ ምን ድረስ እንደሆነ የሚጠይቅ ነበር።

ቃለ-መጠይቁ ባይላክም፣ በርሱ ሳቢያ ስለነዚህና ሌሎችም ጉዳዮች ለረጅም ጊዜ እንዳሰላስል አድርጎኝ ነበር። እንዲያውም፣ አምንባቸው የሚመስሉኝ ብዙ ነገሮች ለካ ዝም ብዬ በደፈናው የምላቸው እንጂ ውስጤ የማይቀበላቸው ኑረዋል። ገረመኝ!

የኤትዮጵያ ሰላዊቱ ታላቅ ጠቀሜታ በዕረፍት ወቅት አባላቱ ያደርጉዋቸው የነበሩ ጉዞዎች አስደሳችም አድማስ አስፊም መሆናቸው ነበር። በተለይም ለእኔ፣ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ከመግባቴ በፊት፣ አንድ ጊዜ እመራው በነበረው፣ በወወክማው የወጣቶች ምንጭ ክብብ አባላት የሽርሽር ጉዞ አቃቂ ከመሔዴ እና፣ ወደ አሳደጉኝ የእናቴ እናት ቤት፣ ከአዲስ አበባ 25 ኪሎ ሜትር በስተምሥራቅ ከመመላለሴ በቀር፣ ከከተማው ወጥቼ ለማላውቀው ጥሩ አጋጣሚዎች ነበሩ።

2.1 ሁለት ጊዜ ጉዞ ወደ ጎጃም

ከነዚህ የኤትዮሎጂካል ሶሳዮቲ የጉብኝትም ሆነ የጥናት የከተማ ውጪ ጉዞዎች፣ ለእኔ አይረሴና በተከታዩ የሕይወት ጉዞዬ ላይ ተጽእኖ የነበረው፣ በ1949 በድገረ ዐቢይ ጾም ዕረፍት ወቅት ወደ ጎጃም የተደረገው የጥናት ጉዞ ነበር። በእኔ በኩል ታቅዶ የነበረው የጥናት ርእስ የጋብቻ ባህል በጎጃም የሚል ነበር።

ጉዟችን ከአዲስ አበባ እስከ ደብረ ማርቆስ በአውሮፕላን ነበር። በማግስቱ ከደብረ ማርቆስ እስከ ደምበጫ በግልጥ የኪራይ መኪና ሆኖ እዚያ ጥቂት አርፈን፣ ወደ ማረፊያችን ወደ መንገሻ ወርቅነህ አጎት ቤት፣ ወደ ታች ኮባሊት የአምስት ሰዓት በላይ የእግር ጉዞ አድርገን ሲመሽ አካባቢው ደረስን።

በሚስተር ሆይናስኪ መሪነት፣ ለጥናቱ የተሰማራነው፣ መንገሻ ወርቅነህ፣ አንዳርጋቸው ተስፋዬ፣ ተገኝ የተሻ ወርቅ እና እኔ ነበርን። የጥናቱ ጉዞ ውጤታማ የነበረ መሆኑን አላስታውስም።

በራሴ ጥናት በኩል፣ የሰበሰብኩትን ማስታወሻ ስመለከተው አዲስ ወይም ከማውቀው ብዙም የተለየ አልመሰለኝም። ጥቂት ገርሞኝ የነበረው ፣ በአረፍንበት ቤተሰብ ዘንድ ሙሽሪት ሲሏት የነበረች አንዲት ትንሽ ልጅ (12 ዓመቱ ነው ነበር ያለችኝ) ሁለተኛ ባልዋ ነው ሲባል መስማቴ ነበር። ይሁን እንጂ፣ በልጅነት መዳር በተለይ የጎጃም ባህል የሚባል አልመሰለኝም ነበር። ስለዚህ፣ የተለየ የምለው ነገር አላጋጠመኝም ነበር።

ለዚህ ጥናቱ ሳናግራቸው ከነበሩት ሰዎች መካከል በውይይቱ ወቅት የሚነግሩኝ፣ ለጥናቱ የሚጠቅሙ ከመሆናቸው ይልቅ፣ ለኔ እንግዳ እና እማላውቃቸው በመሆናቸው የያዘኩባቸው ነበሩ። ከነዚህ መሀል፣ አንዱ ጥሩምቡሌ ነበርኩ ብሎኝ፣ በዚያ መነሻ የተረከልኝ ነበር። ጣሊያኖች ሊቢያን በቅኝ ግዛትነት ይዘው ሲያስተዳድሩ በነበረበት ጊዜ፣ የኢትዮጵያውያን ተዋጊዎችን በውጊያው ላይ ማሰማራታቸውን ስሰማ በጣም ነበር የገረመኝ። «ጥሩምቡሌ» የሚለውን ስያሜም ከትሪፖሊ ከተማ ስም ጋር መዛመዱ ታየኝ። ሌላው፣ «በንግስተ ሳባ ታሪክ ውስጥ የሚተረከው ከሰሎሞን ቀዳማዊ ምኒልክ መወለዱ ብቻ ነው። ነገር ግን፣ የርሱዋ ደንገጡርም ወንድ ልጅ ወልዳለች፣ ስሙ ዛገ የተባለ። ዛገ የጎጃም ነገሥታት አባት ነው» ነበር ያለኝ። በሌላ በኩል ግን፣ ከዛጉዬም ጋር ያያይዘው ስለ ነበር፣ እውነትነት ካለበት ለዚህኛው የሚቀርብ መስሎኝ እንደነበር ትዝ ይለኛል። ይሁንና፣ ይኸም ከዚያ ቀደም ያልሰማሁት አፈ ታሪክ ነበር።

በዚህ ጉዞ ላይ የገጠመን ትልቅ ድራማ ቅዳምን ከሚባል የቅዳሜ ገበያ ሔደን የሆነው ነገር ነበር። ገበያው ስፍራ ደርሰን ወዲያ ወዲህ ስንል፣ መሣሪያ የያዙ አራት ይሁኑ አምስት ሰዎች ድንገት መጥተው ሚስተር ሆይናስኪን «ሹም ዘንድ እናቀርባለን» አሉ። ተደናገጥን፤ ያልጠበቅነው ነገር ነበር።

ሹም የተባለው፣ ካሳ የተባለ የአካባቢው የጎበዝ አለቃ ነው። ሽፍታና ሌባ-አድን ነው። «ማን ፈቀደለትና ነው ጣሊያን እዚህ ድረስ ይዛችሁ የመጣችሁት?» አለ። በየፊናችን ስለ ጉዞአችን ዓላማ ... ወዘተ ለማስረዳት ሞክርን።

ሆናይስኪ ግን ዝም ብለው ያስተውላሉ። መንገሻም ምንም መናገሩ አይታወቅም። እኔና አንዳርጋቸው ነበርን ለማስረዳት እምንጥረው። እሱ ሲናገር አንዱ፣ «ይኸ ደሞ በኛ አፍ ይናገራል፤ አዬኸው» አለ። አንዳርጋቸው መነጻር አድርጎ ነበር። ምንአልባት ያኔ መነጻር ያደረገ ኢትዮጵያዊ አላዩ ነበር ይሆናል፤ ከዚያም እርሱም ተጠርጣሪ ሆነና መልስ ሰጪ እኔ ብቻ ሆንኩ።

«አስፊ ወደ ማርቆስ ነው የምወስዳችሁ» አለ።

በዚህ መካከል ሚስተር ሆይናስኪ፣ አንድ ያገር ግዛት ሚኒስቴር ደብዳቤ አውጥተው ሰጡት። መጀመሪያ ዘቅዝቆ (ማህተሙን ከላይ ወገን አድርጎ) ነበር ሲመለከተው የነበረው፤ ጌላ ሲነገረው ደንገጥ አለና፤ ከአጃቢዎቹ አንዱ ጮክ ብሎ እንዲያነብለት ወረቀቱን ሰጠውና ተነበበ። ችግራችንም በመጨረሻው በዚህ ተፈታ።

ከደብረ ማርቆስ ስንነሣም አንድ ቁስ ሾፊናን «እባክህ እኔንም ስቀለኝ» በማለት ለምነው አብረውን ደምበጫ ድረስ መጥተው ነበር። አስቀድመው ሰለኛ ብዙ ጥያቄ ሲጠይቁና ሲያጠያይቁ ነበር። እንደሰማነው፣ ካንድ ሁለት ወር በፊት፣ «የዮሆቫ ምስክሮች ነን» የሚሉ፣ ዎች ታወር ሚሺን የሚባል ድርጅት የላካቸው መጥተው፣ ባዕድ ሃይማኖት ሲሰብኩና ማርያምን ሲሳደቡ፣ ሕዝቡ ደብዳቤ አባሯቸው ነበር። እኛም የመጣነው እንደዚያ ዓይነት ነገር ለማድረግ እንደ ሆነ ለማጣራት ኖሯል፤ ጥያቄና ክትትሉ። ይሁን እንጂ፣ ቅዳምን ገበያ ላይ የገጠመን ቀጥታ ግንኙነት የነበረው መሆኑን እጠራጠራለሁ።

ወደ አዲስ አበባ ተመልሰን፤ መደበኛ ተግባራችንን ጀምረን የተወሰነ ጊዜ ካለፈ በጌላ፣ ለማህበራችን ከኬምብሪጅ ዩኒቨርሲቲ አንድ ደብዳቤ መጣ። ፍሬ ነገሩ፣ በሚለጥቅ ክረምት ወቅት፣ ስድስት የዩኒቨርሲቲውን ተማሪዎች የያዘ አንድ የቦታኒክ እና ዙኦሎጂካል የጥናት ቡድን፣ ለሁለት ወር በጎጃም ጥናት ለማድረግ ስለሚመጣ፣ አብረዎቸው የሚሔዱ ሁለት ፈቃደኛ የዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ተማሪዎች ካሉ፣ እነርሱ

ወጪውን ችለው ከነርሱ ጋር እንዲሔዱ የሚፈልጉ መሆኑን የሚገልጽ ነበር። ስምንት አባላት ፈቃደኝነታችንን ገለጽንና፣ የማኅበሩ አመራርና አማካሪው እኔንና አንዳርጋቸውን መረጡን።

ጥናታቸውን ለማካሄድ ከመረጧቸው አካባቢዎች መካከል አንዳንዶቹ (ለምሳሌ የጮቄ ተራራ) አጋሚዶ (ሽፍታ/ወንበዴ) ያለባቸው ስለሆኑ ፣ አደገኛ ናቸው፤ የሚል ወሬም ነበር። በዚያን ጊዜ እኔ ይኸ ምንም መስሎ አልተሰማኝ ነበር።

እኛ የኮሌጅ ተማሪዎች በነበርን ጊዜ የኪስ ገንዘብ እንድናገኝ፣ በልዩ ልዩ ድርጅቶችና መ/ቤቶች የክረምት ሥራ እናገኝ ነበር። (የመንግስት ተባብሩ ሳይኖርበት ይቀር ይሆን ብዬ አስቤያለሁ ያኔ)። ስለዚህ በቀደመው ክረምት፣ እኔም እንደሌሎቹ ጓደኞቼ ክረምት ሥራ (ለመጀመሪያ ጊዜ) አ. ቤስና ኩባንያ ከሚባለው፣ በዘመኑ በጣም ትልቅ የንግድ ድርጅት ዘንድ ሔጄ ጠይቄ ነበር። ያነጋገረኝ አንድ ሕንድ እንደነበር ትዝ ይለኛል። «ሥራ የለንም» እያለ ማቅማማቱ ትዝ ይለኛል። ሆኖም ብዙ ተነጋግረን ማስታወሻም ይዞ ነበር። በሌላ ቀን ተመልሼ እንደጠይቅ ነግሮኝም ነበር። እኔ ግን አልተመለስኩም። ምክንያቱ በከፊል እንደ እምቢታ ስለቆጠርኩት ነበር። ዋናው ግን፣ ሚስተር አርዲ የሚባለው የኮሎጂ አስተዳዳሪ እኔንና ሥዩም ገብረ ሥላሴን የክረምት ሥራ እና ደህና ደሞዝ ስለሰጠን ነበር። (ወሩ መጨረሻ ላይ - ሐምሌ ይመስለኛል - ቤስ ኩባንያ የተቀጠረ አንድ ተማሪ ይፈልግህ ነበር፤ ደሞዝህን ለምን አልወሰድክም? ናና ውሰድ ተብልሃል ይላል አሉኝ!! ገረመኝ፤ ያልሠራሁበትን ለመውሰድ ግድ ፈቃደኛ አልነበርኩም።)

ስለዚህ፣ ለጎጃሙ ጉዞዬ የሚከፈለኝን፣ እንደዚያ (የ2ኛ) ዓመት የክረምት ሥራ ደሞዜ ቆጥሬ፣ ኬምብሪጆቹ ከእንግሊዝ አገር እስኪመጡ ጠበቅሁ። ጊዜው ሲደርስ፣ እኔ ብቻ ከአጥኚው ቡድን ጋር ወደ ጎጃም ተጓዝኩ። አንዳርጋቸው «የክረምት ሥራ» ይዞ ኖሮ በዚያው ለመቀጠል ወስኖ የነበረ መሰለኝ።

ስድስቱ ተማሪዎች ከኬምብሪጅ ዩኒቨርሲቲ ስድስት ኮሌጆች ነበር የተሰባሰቡት። መሪያቸው ኮሊን ሊኪ የኪንግስ ኮሌጅ ተማሪ ነበር። የተቀሩት የመጡት፣ ጆን ፈሌንሊ ከክሌር፣ ጆን ሊትጎ ከሴንት ጆንስ፣ ኢያን ኮሊንስ ከሞድሊን፣ ስሙ የተዘነጋኝ ግን እንደ ቡድኑ ሐኪም የተመደበው ከክራይስት እና ሌላው ስሙ የተዘነጋኝ ስድስተኛው ከጂሰስ ኮሌጆች ነበር። ስድስቱም እንደኔው፣ ሁለተኛ ዓመታቸውን ፈጽመው፣ በሚቀጥለው የትምህርት ዘመን 3ኛ ዓመት ገቢዎች ነበሩ። ለነሱ ግን ያ ዓመት (የኛ 1950) የመመረቂያቸውም ዓመት የሚሆን ነበር።

በአውሮፕላን ነበር ወደ ደብረ ማርቆስ የሔድነው፤ እዚያ ስንደርስ አሁንም እንደ ፋሲካው ሰሞን ጉዞዬ ያስተናገደን፤ የልማት ባንክ ባልደረባና የሲሪስ ኩባንያ ኃላፊ፤ አቶ ብሥራት ጀማነህ (ስሙን እንዳላሳሳትኩ ተስፋ አለኝ) ነበር።

በመጀመሪያ ጉዞዬ ተዋውቀን ስለነበር፤ አሁን ለረጅም ጊዜ እንደሚተዋወቁ ሰዎች ነበር የሆነው። ስለ ሀገሩና ስለ ሕዝቡ ጠባይ ብዙ ነበር የነገረን። አስፋላጊ በሆኑ ነገሮች ሁሉ አገዘን።

የጠቅላይ ግዛቱ ምክትል እንደራሴ ከነበሩት ከፊታውራሪ ሰብስቤ ሸብሩ ዘንድ ነበር መጀመሪያ የቀረብነው። ከወ ጋርደን በሚባል ድርጅት የበላይ ተቆጣጣሪነት፤ በዚያ አካባቢ ከሚገኙ የተክልና ዕፅዋት ዐይነቶች አንዳንዶቹን ይዘው እንደሚሄዱ... ዝርዝር አድርጎ ኮሊን ሊኪ አስረዳ። ፊታውራሪውም አንዳንድ ጥያቄ ጠይቀው መልስ ተሰጠ። እኔም የትርጉማንነት ሥራዬን በዚህ መልክ ጀመርኩ።

ከዚያ፤ ከሥራ ባልደረቦቻቸው ጋር እየተመካከሩ ወሰኑ - ከደብረ ማርቆስ ሁለት ፖሊሶች ለጥበቃ ተመድበው ከእኛ ጋር አብረው እንደሚሄዱ፤ በየምናርፍበት አቅራቢያ ከሚገኙ ፖሊሶች ሁለት ተጨማሪዎች እንደሚመደቡና፤ ማታ ማታ የአካባቢው ነጭ ለባሾች ከድንኳናችን ሰፈር እንደሚያድሩ ተነገረን።

ፊታውራሪን ተሰናብተን ከቢሮአቸው እንደወጣን፤ ሁለት ሰዎች (የነበሩ ይመስለኛል) ወደኛ መጡና፤ «ተሰናብታችሁ ትሔዳላችሁ» እያሉ በመቀባበል ተናገሩ። ይህንኑ ለነኮሊን ነገረኪቸውና ወደሚወስዱን ቢሮ ሰዎቹን ተከተልናቸው።

እንደገባን የእጅ ሰላምታ ከሰጡን በኋላ፤ ከሰባታችን በቀጥታ ማናገር የሚችሉት እኔኑ ስለሆነ ወደኔ እያዩ፤ «ምን ለመሥራት ነው የመጡት? ምንድር ነው የሚያጠኑት?» ብለው ጠየቁኝ።

እኔም ለሳቸው ትርጉም የሚሰጥ በመሰለኝ መንገድ ተናገርኩ፤ «ዋናው ትኩረታቸው በዚህ አካባቢ በዱር የሚገኙ ዕፅዋት ለመመርመርና ሌላ ቦታ ከማይገኙት መካከል አንዳንድ ለዐይነት ለመውሰድ ነው» ስል፤

«ወስደው ምን ሊያደርጉት?» አሉ ቀበል አድርገው።

«ለጥናት እንዲሆናቸው ነው። ለሰብል ጠር የሆነና ያልሆነውን ዓይነት አጥንተው ይለዩታል። ከነርሱ መካከል ይኸ አጭር ቀጭኑ ደግሞ ቢልሀርዝያ የሚባል በሽታ የሚያመጣው ቀንድ አውጣ በኩራዎች ውስጥ መኖር አለመኖሩን ለመመርመር ነው» አልኩኝ።

ከዚያ፤ ብዙም ሌላ ነገር ለማለት ወይም ለመጠየቅ የፈለጉ አልመሰለኝም፤ ተሰናብተን ወጣን።

ከደብረ ማርቆስ ዕቃችንን በአሁያ አስጭነን ወደ ጮቄ ተራራ አግጣጫ፤ መሊት ማርያም ወደምትገኝበት አካባቢ ወደ ስናን ወረዳ ነበር የመጀመሪያው እንቅስቃሴያችን። ስንደርስ ድንኳኖቻችንን ከፍ እና ጠፈፍ ያለ ቦታ ተካክለን ሰፈራችንን አበጀን። አንድ ትልቅ እና አንድ መለስ ያለ ሁለት ድንኳኖች ነበሩ። ትልቁ ውስጥ ሰባታችን እንተኛለን፤ ስንቅና ኮተታችንም እዚያው ውስጥ ነበር የሚቀመጠው። ሁለተኛው ለተከተሉን ፖሊሶች እና ከየአካባቢው ለሚጨመሩላቸው ሌሎች ፖሊሶች አገልግሎት የተመደበ ነበር።

ከዚያ፣ በየለቱ ጧት ጧት እየተነሳን፣ በዚያ አካባቢ የሚኙትን ዕፅዋት ለመቃኘት፣ ከሠፈራችን በስድስቱም አግጣጫ እስከ የውሎ ገባ እርቀት ድረስ በእግር ጉዞ ማድረጉን ተያያዘነው።

የተመረጡት ባለ አበባ ሆነ አበባየለሽ ዕፅዋት ደግሞ፣ በጥንቃቄ በልዩ ወፍራም ወረቀቶች መካከል እየተደረጉ ተጣብቀው (ሞንታጅ እየተደረጉ) እሽግ መስለው ይዘጋጁ ነበር። በዚህ መልክ ነበር እንግልጣር (እንግሊዝ) የገቡትም።

ወደ ሁለት ሳምንት ግድም በዚህ መልክ ስናን ወረዳ ውስጥ ቆይተን፣ ድንኳኖቻችንን ነቅለን ወደ ጮቄ ተራራ አመራን። ተዳፋቱን ለመያያዝ ስንቃረብ፣ የሞላ ጅረት ጠበቀን። የሁለት ተዳፋት መሬቶች መገናኛ (መጋጠሚያ) ላይ ሆኖ፣ ወደ ታች እራቅ፣ ግን ጠበብ ያለ ወንዝ ነበረና ሁለቱ ግንገኖቹ በጣም የተራራቁ አልነበሩም። በመሆኑም ጊዜያዊ ድልድይ ሰርተን ተሻገርን። ጊዜያዊ ድልድይ ለአካባቢው ኑዋሪ መሸጋገሪያነት ቢያንስ ክረምቱ እስኪወጣ ሊያገለግል የሚችል ዓይነት ነበር። ደግሞም፣ የተጋደሙት ግንዶች ከዚያው የተገኙ ስለነበሩ ተገቢው ነው።

አቀባቱን እንደተያያዘነው፣ አፋቸውን ከፍተው ቀሩ። ለሁሉም ነገር አቃቂር አውጪ የነበረው ጆን ሊትጎ እንኳ በመደመም፣ «ለብሔራዊ አገልግሎት የእንግሊዝ ጦር አባል ሆኜ ከ24 ያላነሱ አገሮች አይቻለሁ። እንደዚህ ውብ አካባቢ ግን በሕይወቴ አይቼ አላውቅም» አለ። ቆጮው መሰለኝ፣ ትንሽ ቆይቶ «ምን ያረጋል፤ ተፈጥሮ ይኸን መሰል ውብ መሬትና ወፍራም አፈር ሰጥታቸው ምንም ሳያረጉ በድህነት ይኖራሉ» ሲል አከለበት። ለዚህ መልስ አልነበረኝምና ዝም አልኩኝ፤ አብዛኛውን ጊዜ በነገር እንያያዝ ነበር። ይኸኛው ግን የሚስተባበል አልነበረም።

ተራራው ሠንሠለት አናት ላይ ወጥተን ሠፈራችንን አመቻቸን። ብሩህ አየር ነበር። አጋሚዶ አገር እንደገባን ነበር የተቆጠረው። ምንም እንኳን እኔ ስለዚህ ጉዳይ የማወራው ከነርሱ ጋር ሳይሆን ከፖሊሶቹ ጋር ብቻ የነበረ ቢሆንም፣ እነርሱ አዲስ አበባ ሁሉ ነገር ተገልጸላቸው

(ብሪፍድ ሆነው) እንደመጡ በኋላ ተገንዝቤያለሁ። ፖሊሶቹ ባገኙት መረጃ መሠረት የአጋሚዶዎቹ ቦታ እራቅ ያለ እና ወደ ሞጣ በኩል እንደ ሆነ፣ ሁለተኛ መንግስት አውቆት (ፖሊስ በመመደቡ) የመጣ በመሆኑ ለመተናኮል እንደማይፈልጉ፣ እና ሦስተኛ ለመተናኮል ቢፈልጉ እንኳ አሰልለውና ሰልለው ስለሚሆን፣ ለጊዜው ፍፁም ሰላም እንደሚሆን ነበር የተረዳሁት።

የሰፈርነው አራት መከራርር በሚባሉት፣ የጮቄ ተራራ አራት የተቀራረቡ የአናት ጉብታዎች (ጫፎች ወይም ራሶች) አቅራቢያ ስለሆነ፣ እነርሱ ላይ መውጣት ተቀዳሚው ተግባር ሆነ። በማግስቱ ጠዋት ይኸንኑ ለማድረግ ተነሳን። ከሁሉ አስቀድሞ ስም ተሰጥቶው፣ ማቲዎስ፣ ማርቆስ፣ ሉቃስ እና ዮሐንስ ተባሉ።

ዮሐንስ በአንድ በኩል አገሬው ላይ እየወጣ አርሶ ይዘራበታል — ገብስ። ስለዚህ፣ እነርሱን መውጣት ቀላል ተደርጎ ስለታየ፣ በማቲዎስ እንጀምር ተባለ። በጣም አስቸጋሪ ነበር፤ ሌሎች ሁለቱ እንደዚህ ከበድ ያለ ጥረት የጠየቁን ነበሩ። በላያቸው የተገኙ ዕፅዋት በአንጻራዊ ደረጃ ብርቅ ተደርገው የተቆጠሩ ነበሩ፤ ከታወቀና ካርታ ላይ ከተመለከተ ቦታ ላይ በቅለው ስለተገኙ መሰለኝ።

ለአንድ ወር ያህል እዚያ ቆየን፣ እንደተለመደው በየአግጣጫው እየዞርን ዕፅዋት ስንሰበስብ እየዋልን።

ዐልፎ ዐልፎ ግማሽ ቀን (በተለይ ከቀትር በኋላ) በሰፈር እንወላለን። ለእረፍት ብቻ ሳይሆን አካባቢውን ጉም ያለብሰዋል። አንዳንድ ጊዜ ድፍን አድርጎ ማየት ከማይቻልበት ደረጃ ይደርሳል።

አንድ ጊዜ እንደዚህ ዐይነት ችግር ውስጥ ገብቼ ነበር። ከድንኳኖቹ ብዙም አልራቅሁ ነበር። ከወደምስራቅ በኩል ተረተሩን ወረድ ብያለሁ። ጀምበር አዘቅዝቃለች፤ እኔ ከወደጥላው ወገን ነኝ። ድንገት ከየት መጣ ሳይባል ጉሙ ጀቦኝ። ተነስቼ ቆሜ አካባቢዬን ለመማተር ብሞክር፣ አንድ ሜትር የሚሆን ድረስ ነበር መለየት የምችለው በጉሙ ውስጥ። ማዳመጥ ጀመርኩ። ቀደም ሲል ልብ ያላልኩት የፏፏቴ መሰል ድምፅ ከርቀት (ከታች በኩል) ተሰማኝ። ተምጫ የሚባው ትልቅ ወንዝ የሚመነጨው ከዚህ አካባቢ መሆኑን አይቻለሁ፣ ዐውቃለሁ። ስለዚህ፣ እሱን ወደ ቀኝ አድርጌ ፊቴን ስመልስ ወደ ድንኳኖቹ አግጣጫ ይሆናል። ይሁን እንጂ፣ ከቆምኩበት ቀጥታ ትይዩ ቦታ ላይ አልነበረምና ቀጥ ብዬ ብሔድ ላልፈው እችላለሁ! ሆኖም ከፍ እያልኩ ስሔድ በግምት ወደ ቀኝ እያደላሁ ስሔድ፣ ጉሙም ሳሳ እያለ ሔደ። ከዚያ ድምፅ ከበስተግራዬ ተሰማኝና ወደዚያ እያደላሁ መሔድ ጀመርኩ። ጉሙ ይበልጥ እየሳሳ ሔደ፣ ከ10 እስከ 15 ሜትር በጉሙ

ውስጥ ማየት ይቻል ነበር። ድምፅ ባልሰማ ኖሮ ድንኳኑን በ10 ሜትር ወደ ግራ ትቼው ላልፍ ነበር!

ሰፈር ከምንውልባቸው ግማሽ ቀኖች አንዱ፣ «የፖስታ ቀን» ነበር። ከእንግሊዝ አገር ደብዳቤ ለባለደረቦቹ ሲላክ፣ መጀመሪያ እንግሊዝ ኤምባሲ ይደርሳል፤ ከዚያ ወደ ደብረ ማርቆስ ይላክና፣ ከዚያ «ፖስታ» በየዐረፍንበት ይዞ ይመጣል። ሲመለስ የነርሱን ደብዳቤ ይዞ ይሔዳል። ይኸ የመልዕክት ልውውጥ ያለአንዳች ሳንካ ሲከናወን ነበር።

በዚህ መካከል፣ አንድ ጊዜ ሰኝን የሚባለውን አንድ ታላቅ ሳምንታዊ የሰኞ ገበያ ለማየት፣ ከጮቁ ወደታች በደብረ ማርቆስ አካያ ወረድን። እውነትም እንደዝናው ትልቅ ነበር። የቁም ክብት ጭምር ሲገዛ እና ሲሸጥ አጋጥሞናል።

እዚያ ገበያ ቦታ አንድ አስገራሚ ገጠመኝ ተከስቶ ነበር። የተወሰኑ ያገሬው ገበያተኞች ቀረቡኝና፣ «ዐረቁ-ዳግም ብንጋብዛቸው ነውር ይሆናል ወይ?» አሉኝ። «እንግዳ መጋበዝ ምን ነውር አለው፤ እርግጥ፣ የማያውቁትን የሰው አገር የበሰለ ምግብና መጠጥ እንዳይደፍሩ መስማማታቸውን ሰምቼ ነበር። ለማንኛውም ልጠይቃቸው» ብዬ መለስኩላቸው። ወዲያው በስጋት፣ «የዚህ አገር ዳግም የሚሰራው ከግብጦ ነው፤ ላለመዱት ኃይለኛ ነው ይላሉ።» አለኝ አንዱ ስለግብጥና ስለዳግሙ ነገርኳቸውና፣ ተራ ሚባውን ሊጥክሩት እንደሚችሉ ጠቆምኩ።

እንደተለመደው ጆን ሊትኮ፣ «እንግሊዝ ከሚጠመቀው ጠንካራ የአልኮል መጠጥ የሚጠነክር ይኖራል ሊሉ ነው፤ ጎርደን ጂንን አላዩ» አለ።

ጣሊያኖች፣ አንዴ ቤንዚን ቢያጡ ከማርቆስ እስከ ደምበጫ በሱ መኪናቸውን ነድተውበታል፣ የሚለውን አፈ ታሪክ ተረኩና፣ ይህ ማለት እንኳን የሰው ጭንቅላት የመኪና ሞተር ያዙራል ማለት እንደሚመስለኝ ተናገርኩ። በዚህ ጊዜ ሌሎቹ እየተቀባበሉ ነገሩን አናናቁት። ለጋባጦቹ ያሉትን ነገርኳቸው።

ከዚያ ጆሮ በሌለው ስኒ እየተቀዳ ዳግሙ ታደላቸው። እኔ ያኔ አልኮል ቀምሼ ስለማላውቅ ታለፍኩ። ኢያን ስኒውን እንዳጋባ፣ ፊቱ ደም መሰለና ላብ አሰመጠው። ሁላችንም ተደናገጥን። ከዚያ ውሃ ውሃ ሆነ! የሚጠጣውም ፊቱን የሚታጠብበትንም። የተቀሩት ድርሻቸውን ቢጨርሱም ለመድገም ግን የደፈረ አልነበረም። ድንጋጤው ካለፈ በኋላ፣ ከፈረንጅ አገር ኃይለኛ መጠጥ የግብጦ ዳግም መብለጡን በማስመስከራቸው፣ ገጠሬዎቹም ፈገግ ማለታቸው አልቀረም።

ድንኳን ውስጥ ስንሆን፤ በተለይ ማታ ማታ ስለብዙ ጉዳዮች እንጠያየቅ፤ እናወጋ እና እንከራከር ነበር። አቋሞቻችን መነሻችንን የሚያንፀባርቁ ነበሩ። እነሱ ሳንይንስና ቴክኖሎጂን ሲያነግሱ፤ ሃይማኖትን ያራክሡ ነበር። በእግዚአብሔር አናምንም ባዮችም ነበሩባቸው። እኔ ደግሞ የምጠይቃቸው፤ «ከጥንት እስከ ዛሬ የሰው ዘር ሕብረተሰቦች ሁሉ ለምን ሃይማኖት ነበራቸው፤ ዛሬም አላቸው? ሁለተኛ ሳይንስ መልስ ያላገኘላቸው አያሌ ነገሮች ስላሉ ሳይንስ እነርሱ እንደሚያስመስሉት ፍፁም አይደለም። ከዚህም በላይ የሚያለማውን ያህል አጥፊም ነው። ሄሮሽማንና ናጋሳኪን አስታውሱ» ስል፤ ለመጨረሻው አባባል፤ «ጥፋቱ የሳይንቲስቱ ሳይሆን፤ የተጠቃሚውና የሰው ልጅ እኩይነት ነው» ይላሉ።

እኔም ፈጥኜ፤ « የሰው ልጅን የእኩይነት ዝንባሌ ማጥፋት ባይቻል እንኳን ማለዘቢያው፤ መቆጣጠሪያው ምንድነው? ሃይማኖትና ሞራል አይደለምን»። እንደሚታወቀው በእንደዚህ ዐይነቱ ክርክር አሸናፊም ተሸናፊም አይኖርም። እነርሱ የሳይንቲስቱን አቋም፤ እኔ ለሁለት ዓመት ዶክተር ስምነር ሲግተን በነበረው ቶሚስቲክ ፍልስፍና የገባኝን ያህል እየታገዘኩ 6 ለ1 የሆነ ክርክራን በየአጋጣሚውና ርእሰ ጉዳይ ሳጧጡፍ ከረምኩ።

የሚገርመው ነገር፤ እነዚህ ግልጽ እና እንደልብ ክርክሮች (አንዳንዴ መጫጫህ እና ኃይለ ቃልም የሚታከልባቸው) ይበልጥ እያቀራረቡን ሔዱ።

ይሁንና፤ የፍልስታ ጾም መጣች። በምግብ ከእነሱ ተለየሁ። እስከዚያ ወቅት ድረስ፤ እነርሱ ከእንግሊዝ አገር ጭነው ያመጧቸውን የታሸጉ፤ እጅግ በርካታ ዐይነት ምግቦች እና በአካባቢው የምናገኘውን ዶሮ እና ዕንቁላል አብሬኦቸው ስመገብ ነበረ- ከአሳማ ሥጋ ነክ ከሆኑ ነገሮች በስተቀር። አሁን ሁሉንም እርግፍ አድርጌ ተውኩ።

ፖሊሶቹና አገራው ለካ ሲታዘበኝና ሲያማኝ ኖሯል። የአዲስ አበባ ሰው ሃይማኖት የለውም እያለ! ደግሞም፤ አንገቴ ላይ የታሰረ ምንም ክር አልነበረምና፤ ለተመልካች ለካ ይህም በራሱ ምስክር ኖሯል።

እንጆራና ሽሮ ወጥ ከአካባቢው ካሉ ቤተሰቦች ይጎርፍ ጀመር። በቶሎ ማስቆም ነበረብኝ። ፖሊሶቹ እያገዙኝም የሚያልቅ አልነበረም።

«እንጆራና ወጡ ቀርቶ፤ ቆሎ ቢሆንልኝ ብሏል» ሲባል ጊዜማ ደግሞ፤ በስልቻ ይመጣ ጀመር! ከዚያ ድንችም እንደዚሁ። የመጣው እስኪያልቅ ሁለቱም ዓይነት እንዲቆም ለማድረግ ትግል ነበር። ምክንያቱም እያንዳንዱ ለጋሽ የራሱን እንጂ ሌላው ምን አደረገ አይልም ነበርና ነው።

ጉድ ተባለ፤ «እኛ ማተብ የለውም እያልን ስናማ፣ እሱ ፍልሰታን በቆሎ ዲሚ ነው ለካ!» ተባለልኝና ቁጭ።

በጣም ነበር የደነቀኝ፣ ልቤም የተነካው። ወዳጆቼም በተለይ ከድንቹ ባያሌው ደረሰኝ። ቅቅሉ፣ ጥብሱ በአትክልት ዘይት።

በአንዱ ቀን ወሬያችን መካከል፣ በአሜሪካ እና በእንግሊዝ አገር ካሉ የኒቨርሲቲዎች የኔ ምርጫዎች አራት አራት መሆናቸውን ነገርኩዎቻቸውና፣ ከአሜሪካ ምርጫዎቹ፣ ሃርቫርድ፣ ፕሪንስተን፣ ዩል እና ኮሎምቢያ የኒቨርሲቲዎች ናቸው» አልኩዎቻቸውና ቆም አልኩ። እንደጠበቅሁት፣ «ከታላቁዎ ብሪታኒያስ?» አሉኝ አንድ ሦስቱ።

«አክሲዮኖች፣ ኬምብሪጅ፣ ኤዲንቦራና ለንደን የኒቨርሲቲዎች።»

«ታዲያ ለምን ኬምብሪጅን አትሞክርም?» አለኝ ኮሊን ሊኪ፣ የቡድን መሪው። «እንዲያውም ለምን ኪንግስማን አትሆንም?» አለኝና የራሱ ስለሆነው ኮሌጅ (ኪንግስ) የሙገሳ ቃላት ደረደረልኝ።

ጆን ፍሌንሊ፣ «እርግጥ እንደ ኪንግስ ዕውቅ ቻፕል አይነረው እንጂ በሌላው ነገር ክሌር ይሻላል» አለ ፈገግ ብሎ፤ ኢየንም የራሱን ኮሌጅ፣ «ሞድሊን»ን መረጠልኝ። እንደዚህ ሲባሉ፣ እኔ ልቤ በደስታ ውስጥ ውስጡን ቢፈነድቅም፣ «ገና ለዚያ መብቃቴ አሁን የሚታወቅ ስላልሆነ፣ ስለምርጫው ብዙ ማለቱ ያለ ጊዜው ይሆንብኛል» ብዬ ወደ ሌላ ወግ ብንዛወርም፣ የኬምብሪጅ ነገር በልቤ ተተክለ።

ከጮቄ ከመልቀቃችን ቀደም ብሎ እኔ፣ ጆን ሊትጎና «አጭሩ ቀጭኑ» በቡድኑ ውስጥ ብቸኛው አይሪሽ «ሐኪማችን» (ስሙ ተዘነጋኝ) ወደ ኮባሊት ለመውረድ ተነሣ። ረዘም ያለ ጉዞ ነበር። ወደ ሰፈራችን የምንመለሰው ከሦስት ቀናት በኋላ ነበር። «አጭሩ» ከመንገድ ካንዱ ፖሊስ ጋር ሲመለስ፣ ሁለታችን ከሌላው ጋር ቀጥለን ኮባሊት ደረስን። ጉዞው ቀላል አልነበረም። ዝናብና የጅረቶች ሙላት በተለይ አውኮን ነበር።

የኤትኖሎጂካል ሶሳይቲ አባላትን ባለፈው ጉዞ አስተናግደውን እነበሩት፣ እቀኛዝማች ካሴ እምሩ ቤት ስተት ብለን ሐድድን። ዕድለኛ ሆነን፣ ከደብረ ማርቆስ ገና ተመልሰው እቤት ደርሰው አገኘናቸው። ገና ሲያዩኝ በሩቁ ዐወቁኝ።ጢሜ ግን ከዚያን ጊዜው የበለጠ በጣም ረዝሞ ነበር።

«ጮቄ ላይ ብዙ ፈረንጆች ድንኩዎን ተክለው፣ አካባቢውን ሲያስሱ ይውላሉ፤ አንድ የኛ ሰውም አብሮአቸው አለ» ሲሉ ሰምቼ፣ «አዩ ያ አበሻ የተባለው ፊታውራሪ (እኔን ማለታቸው ነው) ቢሆን ኖሮ ምንም ቢሆን እዚች ሳይደርስ አይቀርም ነበር ስል ነበር። ይኸዎ እንዳልኩትም መጣህ» አሉኝ፣ ከተሳሳምን በኋላ።

ጆን ሊትጎን አስተዋወቅሁታል። ሰላምታ ሰጠች። አገሩን ወዶት እንደሁ ጠየቁት፤ ድንቅ አገር መሆኑን ነገራቸው። ከዚያ ከኔ ጋር ወጋቸውን እንደ ቀጠሉ ራት መቅረቢያው ደረሰ።

ለጆን ሊትጎን ገበታ ለብቻው ተደረገለት። ከራት በኋላ፣ ያቀረበቹው ልጅ ጆን የበላበትን ዕቃ በጨርቅ ይዞ አነሣችና ለይታ አስቀመጠችው። ይህን ስታደርግ፣ ምንም እንግዳ ነገር የምታደርግ መስሎ አልታያትም። ምናልባት ከእኔና ከጆን በስተቀር ነገሩን ልብ ያለው ያለ አልመሰለኝም። (ጠበል ሳይረጭበት የማይበላበት መሆኑ ተነገረኝ ኋላ)

በቀደመው ጉዞዎችን ጊዜ፣ ስለመጀመሪያው የፓርላማ ምርጫ (በተሻሻለው ሕገ መንግሥት መሠረት) አልወዳደርም ብለው እንዲወዳደሩ አግባብቻቸው ነበር። አልተበገሩም ነበር። አሁን እንደቆጫቸው ነገሩኝ።

በማግስቱ ማለዳ ራቅ ያለ የሚሔዱበት የማይቀሩበት ጉዳይ ስለነበራቸው፣ ሰንበትበት ብለን እንድንሔድ ሊያግቡን ሞክሩ። ይኸን ሁለታችን የምንወስነው እንዳልሆነና፣ አለቃችን በሦስተኛው ቀን ሰፈር እንደሚጠብቀን ነገርኩታቸው እና በጣም አዘኑ። ቢሆንም፣ በማግስቱም እዚያው ውለን እንደምናድር ነገርኩታቸውና በመጠኑም ቢሆን ተጽናኑ። ጆን በአካባቢው የነበሩትን ዕቅዶች ሲመረመር፣ ሲመዘግብና ሲለጥፍ ዋለ።

ቀኛዝማችም ከቀትር በኋላ መጥተው ስለነበር ብዙ አወጋን። ልቤን የነካኝ ነገር፣ በማግስቱ ጠዋት ሲሸኙኝ ያሉኝ ነገር ነበር። «ሰው የሚገጥመው ነገር አይታወቅም። ድንገት ባንድ ምክንያት የሰው ነፍስ በጅህ ቢያልፍ፣ ምንም ሳታመነታ፣ ብር ብለህ ወደዚህ ና፤ ማንም አያገኝህ» ያሉኝ ነበር። ደግመን ሳንገናኝ ዐረፉ። ማረፋቸውን እንኳ የሰማሁት ብዙ ቆይቶ መሆኑ ሲቆጫኝ ይኖራል።

ከጮቄ ተነስተን፣ ደብረ ማርቆስን ወደ ጎን ትተን፣ ጉዞአችንን ወደ ታች ወደ ጥላትግን እና አነደድ ወደ ሚባሉት ወረዳዎች አደረግን። በዚህ ወቅት፣ ያ ቅዳሚን ገበያ ላይ፣ በሚስተር ሆይናስኪ ላይ ችግር ፈጥሮብን የነበረው የጎበዝ አለቃ አጅቦ ወስዶ፣ በአባይ ሸለቆ አካባቢ ለተለመደው የጎበዝ አለቃ እንዲያስረክብን ታዞ ፍሮ ከነጭፍሮቹ መጥቶ ነበር።

አንድ በጣም ወደታች ርቆ ወደ አባይ በሚወርድ ወንዝ አጠገብ፣ ለድንኳን መትከያ አመቺ ስለነበረ እንግሊዞቹ ሰፈራችንን እዚያ ለማድረግ ሲጣደፉ፣ ከፖሊሶቹ አንዱ መጣና፣ «ይኸ ቦታ አይሆንም» ብሎ ሹክ ይለኛል። «ለምን?» አልኩት። «ይህ ቦታ ቀድሞ ራስ ኃይሉ ሰይጣን ለመጎተት ሲመጡ የሚያርፉበት ነው ይላሉ»

አለኝ። «ይኸን ምክንያት ልንሰጣቸው አንችልም» አልኩትና ቅር እያለው ዝም አለ።

ሌሊት ተኝተን ኃይለኛ አውሎ ንፋስ ተነሳ። ድንኳኖቹን ነቅሎ እንዳይወስድብን ብዙ ታገልን። ቆይቶ ንፋሱ አላንዳች አደጋ አለፈ። ማንም ምንም አይበል እንጂ፤ ፖሊሱ ያለውን በወቅቱ ሳናስበው አልቀረንም ነበር፤ ብዬ አስባለሁ። ያገሬው ሰዎች ግን፤ ምክንያቱ ምን እንደሆነ በርግጠኝነት አውቀዋል!

«ዋናውን ይዘውታል» ተባለ። ይህን ወሬ ስለማ ድንኳኖችን ለምን ኅብኚ እንደበዛበት ገባኝ። እንዲያውም አንዱ፤ «በዓይኔ በብረቱ አይቸዋለሁ። አንድ ቀንዱ ተሰብሯል፤ መላጣ ነው። ምን መለጠህ ብለው ቢጠይቁት (እንግሊዞቹን ማለታቸው ነው)፤ ከእነገሌ አውድማ ጤፍ ሳግዝ ነው አላቸው አሉ» ብሎ ተናገረ፤ ተባለ።

ይኸን ሁሉ ወሬ ጓደኞቹ አልሰሙም ነበር፤ ታች አባይ ወንዝ ደርሰን ከተመለስን በኋላ ወደ ደብረ ማርቆስ ተመለስን። ጳጉሜ ተጀምራለች። ደብረ ማርቆስ ላይ፤ ፊሬውራሪ ሰብስቤ ራት ጋብዘው ሸኙን።

አዲስ አበባ ስንደርስ የእንግሊዝ ኤምባሲ ግብግብ አደረግልን። ሁላችንም ጢማችንን አሳድገን ነበር። የኔ ወሬ ተነሳ፤ በቆሎ 15 ቀን ጾመ ተብሎ ተጽፎላቸው ኖሯል! ተሰግቶ የነበረው፤ እስከ ስድስት ጦሙን እየዋለ ከዚያ ቆሎ ብቻ በልቶ እያደረ እንዴት ይሆናል? ይታመማል፤ በጉዞ ይደክማል፤ እየተባለ ኖሯል። ይኸን ጎጃም ሳለን አልሰማሁም ነበርና፤ እዚህ በሌሎች መታወቁን አላውቅም ነበር! ለወሬ የሚበቃም ነገር አልመሰለኝም ነበር።

ከዚያ በዶክተር ማት አማካይነት ጃንሆይ ዘንድ ቀረብን። ከመካከላችን አንደኛው አመመውና ቀረ። ስድስቶቻችን ጢሞቻችንን አንገርገን ቀረብን።

ክቡር ጸሐፊ ትእዛዝ ተፈራ ወርቅ ነበሩ አቅራቢያችን። ፈረንጆቹን አስቀድሜ እኔ ወደኋላ ቀረት ብዬ ነበር። ጃንሆይ እነርሱን ጨብጠው እንደጨረሱ ለእኔም እጃቸውን ዘረጉልኝ፤ አመነታሁ። ጸሐፊ ትእዛዝ «ጨብጣቸው እንጂ» ሲሉኝ በሹክሹክታ፤ በትክክል የሰማሁባቸው መሆኔን እርግጠኛ አልነበርኩም። ብቻ ደመ ነፍሴን፤ ቀኝ እጄን በግራዬ ያዝኩና በቀኝ እጄ ጨብጥኳቸው።

ኮሊን ሊኪ ስለጉዞአችን ነገራቸው። የገረመኝ «ጸጥታው አስተማማኝ አይደለም፤ ወደዚያ መሔድ አደገኛ ነው» ተብለን ነበር። «ነገር ግን እኛ ተግባራችን በእግር መጓዝን የሚጠይቅ ስለሆነ፤ ከጮቄ ተራራ እስከ አባይ ወንዝ ድረስ ለሁለት ወር ያህል ተጉዘናል። አንዳችም

ችግር አልገጠመንም በደረሰንበት ሁሉ ሰው ሰላማዊና በወዳጅነት መንፈስ ነው የተመለከተን» እያለ መናገሩ ነበር። ምክንያቱም ስለዚህ ነገር ማወቃቸውን የሚያመለክት ነገር አላየሁባቸውም ነበርና ነው።

ጃንሆይም፣ «ዐልፎ ዐልፎ አንዳንድ ወስላታ ባይጠፋም ብዙ ችግር የለውም» አሉ።

እዚህ ላይ፣ «መታሰቢያ ነገር ብንሰጣቸውስ» ብለው ጸሐፊ ትእዛዝን አማካኝቸው እኛኛውም «ማለፊያ ነው» አሉና፣ ስለ ወርቅ ሜዳልያዎች ተነጋገሩ፤ መካካለኛው ዐይነት እንዲመጣ አዘዙ።

ጸሐፊ ትእዛዝ ይዘው እስኪመጡ፣ ኮሊን ስላየው መሬት ለምነትና ውበት እያዳነቀ መናገር ጀመረ። በአማርኛ ከተናገሩት ማስተርጎም ሊኖርብኝ ነው፣ እያልኩ ሳሰላስል፣ ጃንሆይም፣ በፈረንሳይ ተናጋሪ ስልት በእንግሊዘኛ መለሱለት። « አዎን፣ አገራችን ብዙ ለምና ውብ ቦታዎች አሉዋት። እንደ ሐረር፣ እንደ ጂማ ያሉ ...» ገና እንዳሉ ጸሐፊ ትእዛዙ ደረሱ።

አምስት ብቻ ስለነበርን ይዘው የመጡት ለእንግዶቹ ተሰጡ። «የሱስ?» ሲሏቸው መልስ አልነበራቸውም። «ይምጣለት» አሉ። በሩጫ ዓይነት ሐይደው አመጡና፣ ለኔም ተሰጠኝ። ለሌሎቹ የጅ ሰላምታ ሰሲጡ እኔ ፈንጠር ብዬ እጅ ነስቼ ወጣሁ።

ከኮሊ ሊኪ ጋር፣ አዲስ አበባን ከመልቀቁ በፊት፣ ስለ ኬምብሪጅ እና ኪንግስ ኮሌጅ የደብዳቤ ግንኙነት ለማድረግ ተነጋግረን ተሰነባበትን።

2.2 ገዙ ወደ ሕንድ

በዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ተማሪነት ዘመኔ የሆነ ሌላው ትልቅ ቁም ነገር፣ የሃይማኖት አበው፣ የኮሌጅ ተማሪዎች ማኅበር መመሥረትና፣ እኔም ከመሥራች አባሎቹ አንዱ መሆኔ ነበረ።

የቅርብ ጓደኞቻችን፣ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ሃይማኖታቸውን ሲለውጡ የማየት ቁጭት ያጫረው ቢሆንም፣ የማኅበሩ ዋና ዓላማ ግን ስለሃይማኖታችን ከዘልማድ የላቀ ዕውቀት ለማግኘት የተደረገ ጥረት ነበር። ዐይነተኛው መንገድም፣ ዘመናዊው ከፍተኛ ትምህርት በአማኝ ልቦና ውስጥ የሚያጭራቸውን ልዩ ልዩ እምነት ነክ የሆኑ ጥያቄዎችን ለመመለስ የሚያስችል፣ ጠለቅ ያለ ተዋሕዶአዊ የሃይማኖት ትምህርት ማግኘት ነበር። ለዚህም ግብ አጋኝ እንዲሆኑን የሔድነው ወደ ብፁዕ አቡነ ቴዎፍሎስ ነበር። በጥያቄያችን ተደስተው፣ አንድ ኢትዮጵያዊ ሊቅ መደቡልን። መምህሩም ለምን ዓላማ እንደሚያስተምሩን ጠንቅቀው በማወቃቸውና፣ ትምህርቱን በዚያ መንፈስ በማቀናበራቸው ከተማሪው ጋር መልካም መግባባት ፈጥረው

ነበር። በዚህም ሳቢያ በአዲስ አበባ በሚገኙት ሁለት ሌሎች ኮሌጆች የነበሩ እምነተ ተዋሕዶ ተማሪዎችም ተቀላቀሉንና፤ ማኅበሩ ኮሌጆች አቀፍ ሆነ።

ሆኖም በአትላንቲክ ውቅያኖስ ከሚገኙት ደሴቶች አንዷ ትውልደ አፍሪካ ነዋሪዎች፤ የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን የሃይማኖት አስተማሪ እንድትልክላቸው በጠየቁት መሠረት የእኛ መምህር ተመርጠው ተላኩብንና ሌላ አስተማሪ ተተኩልን። አዲሱ መምህር ከመጀመሪያው የተለየ የአቀራረብ ፈሊጥ ነበራቸው። ሲያስተምሩ ማዘናናትን ለማክል አስበው በሚያቀርቧቸው ምሳሌዎች፤ አብዛኛውን ተማሪ የሚያስከፉ ስለነበሩ፤ የኮሌጁ ወኪል ነበርኩና ለብፁዕ አባታችን እንዲለውጡልን አቤት ማለት ተገደድሁ። አቡኑም በምትካቸው አማርኛ የሚችሉ እና በጃንሆይ ልዩ ጽሕፈት ቤት የትርጉም ሥራ የሚያገዙ፤ የሕንድ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን አባል የሆኑ መነኩሴ መደቡልን። ፖል ቪርጌስ የሚባሉ ነበሩ። (እኝህን ካህን፤ እንግሊዝ አገር ተማሪ ሳለሁ በቤተ ክርስቲያናቸው የጽጵስና ሢመት ተሰጥቷቸው አግኝቻቸዋለሁ።)

በዚህ ማኅበር አባልነቴም ሳቢያ፤ በሕንድ አገር፤ ኬራላ በሚባለው ክፍለ አገር ለተመሳሳይ ዓላማ እንደኛው በከፍተኛ ተቋማት ተማሪዎች የተቋቋመ ማኅበር ነበር። የወርቅ ኢዩቤልዩ ክብረ በዓሉን በሚያዘያ 1950 ያክብር ነበርና ነው፤ የሕንድ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ካቶሊኮስ (ፓትርያርክ) በጃንሆይ በኩል ጥሪውን የላኩት። እኔ (የዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ የሃይማኖት አበው ወኪል ወይም ተጠሪ) እና የሃይማኖተ አበው የኢትዮጵያ ኮሌጅ ተማሪዎች ማኅበር ፕሬዝዳንት፤ ዘውድነህ ይምታቱ የኢትዮጵያ ልኩካን ሆነን ተላክን።

ይኸ ከኢትዮጵያ ውጭ የመጀመሪያው ጊዜ ጉዞዬ ነበር። ከአዲስ አበባ ወደ ድሬድዋ የተጓዘነው ማክለኛ ሚያዝያ 7 ቀን ከጧቱ በ1 ሰዓት ነበር። የምንበረው በዕቃ መጫኛ አውሮፕላን ነው ሲባል ደስተኛ አልነበርኩም።

ሆኖም፤ ስለ ጉዞው ያደረብኝ ደስታ እና የበረራው ጊዜ አየር ምቹነት ይህንን የመከፋት ስሜት በውስጤ አላቆየውም። በስምጥ ሸለቆ እና በዚያ ውስጥ በአዋሽ ጠመዝማዛ መስመር ትርኢትም በጣም ተደስቼ ነበር። ዝነኛው የድሬድዋ ሙቀት ወላፈን በሁለት ሰዓት አካባቢም ቢሆን፤ ገረፍ ሳያደርግ አልተወኝም ነበር። ያ ደግሞ፤ ስለ ጅቡቲው ሙቀት ይበልጥ አስግቶኝ የነበረ ቢሆንም፤ እዚያ ስንደርስ ግን ፈጽሞ እንደፈራሁት አልነበረም። ወደቡ ግን አድናቆትን አላሳደረብኝም ነበር። ኤደንም ከሞላ ጎደል የፈጠረብኝ ስሜት ተመሳሳይ ነበር።

ሦስት ቦታ የተበታተነ ነገር ሆነብኝ። ክሬተር ኤደን፣ ስቲመር ፖይነት እና ሼክ ወይም አራብ ታወን። ሁሉም የሚገናኝበት ዋናው ማዕከል የመጀመሪያው መሰለኝ። ሁለተኛው፣ ሻል ያለና እንግሊዞቹ መኖሪያ አካባቢ ጋር የተያያዘ ይመስለኛል። ሦስተኛው፣ ከባህሩ እራቅ ያለና ወደ ውስጥ ገባ ያለ ነው። ያገሬው ሕዝብ ከተማ ነው።

ያኔ ካስደነቁኝና ትዝ ከሚሉኝ ነገሮች መካከል አንዱ ብዙ ሱቆች የኢትዮጵያ ገንዘብ ይቀበሉ የነበረ መሆኑ ነበር። አማርኛ ጥቂት ከሚችሉ አቀላጥፈው እስከሚያውቁ ጥቂት የማይባሉ ሰዎች ማግኘቱ ሌላው ነበር። በክሬተር ኤደን የኢትዮጵያ አየር መንገድ ባሳረፈን ሆቴል (ኤል ጋዚራ) ውስጥ፣ በመስተዋት ውስጥ ተደርገው ያየሁቸው የመሪዎች ፎቶዎችም፣ ትዝ ይሉኛል። መጀመሪያ ንግስት ኤልሳቤጥ ዳግማዊት (የቅኝ ገዢዋ እንግሊዝ)፣ ከዚያ ቀጥሎ ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ፣ የሕንዱ ጠቅላይ ሚኒስትር ኔህሩ፣ የፓኪስታኑ ሞሐመድ አሊ ጂናህ፣ የየመኑ ኢማም፣ የግብፁ ገማል አብዱል ሩስርና ናጊብ።

ከኤደን ማታውን ወደ ቦምቤ (ሙምባይ) በረርን። በማግሥቱ አምስት ሰዓት ላይ ሳንታ ክሩዝ አውሮፕላን ማረፊያ ቦምቤ ደረስን። ከአውሮፕላን ላይ እንዳየሁትም እውነትም በጣም ትልቅ ከተማ ነው። በከተማው የምናውቀው ሰው ስላልነበረ ማንንም አልተጠባበቅንም ነበርና፣ አንድ ሰው «ዳምጤ!» ሲል ስሰማ ጆሮዬን አላመንኩም። ባለ ንግድ- ሥራ የሆነው፣ በቦምቤ (ሙምባይ) የኢትዮጵያ የክብር ቆንሲል፣ ሚስተር ኢስማኤል ካንጋ ነበር። በመኪና ይዞን የከተማውን የመንግሥትና የንግድ ማዕከል አሳየንና ወደ ቢሮው ወሰደን፤ ውጪ የከተማው ሙቀት ቃጠሎ ነበር! ጥቂት ዐረፍ አልን እና ቮልጋ ከሚባል ሆቴል ወስዶ ምሳ ጋበዘን። አብሮት ሲማ ኢላላ የሚባል ኢትዮጵያዊ ተማሪም ነበር፣ ወደ ማታ አውሮፕላን ጣቢያ ሲያደርስን። ታጅ ማሃል ከሚባለው ትልቅ ሆቴል በሕንድ አየር መንገድ ኪሳራ አድረን፣ በማግስቱ እንድንበር ቀደም ሲል ጠይቀውን ነበር። ጃንሆይ ያረፉበት እንደነበረም ነግረውን ነበር፣ ለማግባባት። እንቸኩላለን ብለን ነበርና ነው፣ እንደምንም ቦታ ያገኛልንና፣ ወደ ማድራስ (ዛሬ ቼናዲ) የበረርነው።

በማድራስ አጭር ቆይታ ጊዜ፣ እንደ ጅብድ የቆጠርኩት እንግዳ ተግባራዊ አይረገግም። ይኸውም የከተማውን ካርታ ገዝቼ፣ በአውቶቢስ ከተማውን ለማየት መድፈሬ ነበር። ሁለት ሙሉ ቀናት ነበር የዋለው።

ከአየኋቸው ነገሮች የማይረሱኝ ደግሞ፣ ማድራስ ማሪና ቢቻ (መዝናኛ የባሕር ዳርቻ) ርዝመት፣ ስፋትና ውበት ነው። «በመላው

ዓለም ካሉ የባሕር ዳርቻዎች በውበቱ ሁለተኛው ነው። ብሎኝ ነበር እንዲያው የዚያ ከተማ ነዋሪ በእርግጠኝነት። (እንደአጋጣሚ ሆኖ ልክ ከዐሥር ዓመታት በኋላ፣ የሪዮ ዲ ጃኒሮን ኮባ ካባና ቢቻ ሳይ፣ የማድራሱ ፈጽሞ የማይደረስበት መስሎ ተሰምቶኛል። ሰውየው እንደኛ ያደረገው የሳን ፍራንሲስኮን ነበር።)

ሁለተኛው፣ የማህተማ ጋንዲ መታሰቢያ ነው። ከየትም የመጡ የማንኛውም ሃይማኖት ተከታዮች በማንኛውም ቋንቋ የሚጻፉበት ልዩ ቦታ ነው። ዙሪያውን በዐምዶች የተከበበ ሰፋ ያለ፣ ጣሪያየለሽ ክብ ሥፍራ ሲሆን፣ ከዋና መግቢው ግራና ቀኝ የሁለት ዝሆኖች ቅርፅቅርፆች ቆመዋል። ውስጥ፣ ከሁሉም የትላልቆቹ የሃይማኖቶች ቅዱስ መጻሕፍት ጥቅሶች አሉ። ከጋንዲም ንግግሮችም ጥቅሶች ተከትለዋል።

ከማድራስ በባቡር ወደ ኩቲየም ነበር የሔድነው። የፓትርያርኩም መኖሪያ እና የጉባኤው መካሄዳም ቦታ በኩቴም ነበር።

ወደ መንበረ ፓትርያርኩ ሔደን ሳለ የኛን መገኘት ምክንያት በማድረግ ፓትርያርኩ አንድ ቀን እራሳቸው ቀደሱ። ከዚያ በቆይታም

አነጋገሩን። «ዐፄ ኃይለ ሥላሴም በሕይወት ያሉ ብቸኛው ኦርቶዶክሳዊ ንጉሠ ነገሥት ስለሆኑ፣ የምሥራቅ ኦርቶዶክስ ቤተክርስቲያናት ሁሉ፣ በቅዳሴያቸው ጊዜ ሁሉ ይጸልዩላቸዋል፤ ሁሌም ያስቧቸዋል» አሉን።

በራሳቸው ቤተክርስቲያን ውስጥ ችግር እንዳለም ሳይገልጹልን አላለፉም። ከሶሪያ ኦርቶዶክስ ቤተክርስቲያን ነበር ፓትርያርክ ጥንት ይሾም የነበረው። እ.ኤ.አ በ1900 ነበር፣ እራሳቸውን ችለው ፓትርያርክ መምረጥ የጀመሩት። በዚህ ሳቢያ ክፍፍል ተፈጥሮ እንደነበርና፣ የዚያ ችግር ውርስ ጨርሶ እንዳልጠፋና አብሮአቸው እንዳለ ገለጹልን።

«ይባስ ብሎ ደግሞ የሕንድ ካቶሊክ ቤተክርስቲያን በገንዘብ ኃይል አማኞቻችንን ወደራሳቸው እየሳቡብን ነው። በተለይ ብርቱ አስተማሪ የሆኑትን ቀሳውስትና ዲያቆናት። ፕሮቴስታንቶቹ ደግሞ ከሁለታችንም ወደራሳቸው ለመሳብ ብርቱ ዘመቻ ያደርጋሉ። እኛ የክርስቲያኑ ቁጥር ትንሽ ነው፤ ያንኑ ወደ እኔ ልውሰድ እኔ ልውሰድ እየተባባልን ከምንሻኩት ይልቅ፣ ክርስቲያን ያልሆኑትን እያስተማርን ወደየራሳችን እንሳብና እናድናቸው ብንላቸውም አልሰሙንም፣ አይሰሙንም» እያሉ በሐዘኔታ ተናገሩ።

የሕንድ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን እንደ ኢትዮጵያዊቱዋ ሁሉ በ4ኛው ምዕተ ዓመት በሐዋርያው ቅዱስ ቶማስ የተመሠረተች ናት። በመሆኑም፣ እውነተኛዋ የሕንድ ቤተክርስቲያ ተደርጋ ነው የምትቆጠረው። የካቶሊክ ሃይማኖት እዚያ አገር መጀመሪያ የገባው በጎዋ በኩል፣ በፖርቱጋል ሚስዮናውን በ16ኛው ክፍለ ዘመን ላይ፣ ከኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያኑ ምሥረታ አንድ ሺ ዓመት በኋላ ነው ይላሉ። ፕሮቴስታንቶቹ ደግሞ፣ የመጡት በ19ኛው ክፍለ ዘመን አካባቢ ነበር። የዚያች ቤተ ክርስቲያን ታሪክና ገጠመኝ ከኛዋ ጋር በእጅጉ ተመሳሳይነት እንዳላቸው ተገንዝቤአለሁ።

ፓትርያርኩ (ካቶሊኮስ ነው የሚባሉት) ከነገሩን ሁለቱን ነገሮች ገና እዚያው ሳለን አረጋገጥኩኝ። የመጀመሪያው የካቶሊኮቹን ነገር የሚመለከት ነበር።

አንድ ቁስ ይመጡና፣ « እባክህ፣ ይህን የጅ ሰዓት ስትሔድ ሽጥልኝ። አንተ መንገድህ ላይ ኤደን ልትገዛ ትችላለህ» ይሉኝና፣ የደቀቀ ሰዓት ያሳዩኛል። በዚህ ሳቢያ ነበር ስለሸኩቻቸው በዝርዝር ያወገኝ። በዚህ ሳቢያ በተነሣ አምባ ንሮ ነው፣ እርሳቸው ተደብድበው ሰዓቱ የተሰበሰቡባቸው።

ሌላው የዚህ ጉዞ ገጠመኝ ፣ በኬራላ ክፍለ ሀገር ዋና ከተማ፣ በትሪቦቫንድረም የጠቅላይ ሚኒስትር ኔህሩን ንግግር ለማድመጥ ታዳሚ የመሆን ዕድል ማግኘቱ ነበር። ኔህሩ ከልጃቸው ከኢንዲራ ጋንዲ ጋር

ነበር ከቦታው የደረሱት። እኛ የውጭ አገር ጋዜጠኞች ተብለን ፊትለፊት ነበር ቦታ የተሰጠን። ታዳሚው እጅግ በብዙ ዐሥር ሺዎች ስለነበረ የደረሰው፣ የንግግር ቦታ ከባህሩ አካባቢ ሜዳ ላይ ነበር። የኔህሩ መናገሪያ ቦታ ላይ ነበር።

አስተዋዋቂያቸው ሚስተር ናፑዲሪፓድ የኬራላ ኮሚኒስት መሪ ነበሩ። ኔህሩ በረጅሙ ንግግራቸው፣ የሕንድን ኮሚኒስት ፓርቲ አመራር፣ መመሪያውን ከውጪ የሚቀበል ነው ብለው ሲወርፉ፣ የሕንድን ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ግን ካገራዊ የሕንድ የሃይማኖት ተቋማት አንዱ መሆኑን ጠቆሞ አድርገው ነበር። ንግግሩ ረጅም የነበረ የመሆኑን ያህል ስለ በርካታ አካባቢያዊና ሀገራዊ ጉዳዮች፣ ዓለምአቀፉንም ሳይቀር ያነሱበት ነበር።

ያንለት ማታ በሌላ አጋጣሚ ልጃቸውን ኢንድራን በቅርብ ለማየት ቻልኩ። የሙዚቃ ኮንሰርት ላይ ተጋብዞን ከፊት መደዳ ተቀምጠን ነበር። ሙዚቃው ከመጀመሩ አስቀድሞ አጭር ንግግር እንዲያደርጉ ተጋብዘው፣ ከኛው መደዳ ሲነሱ ነበር መኖራቸውን ያወቅኩት። በኔህሩ ንግግር ወቅት ከማማው ሥር ፊትለፊታችን ተቀምጠው አይቼያቸው ስለነበር፣ አይጠፉም ነበር። ነገር ግን፣ እዚያ ቦታ ይኖራሉ ብዬ ካለመጠርጠሬም ሌላ፣ ብዙ ወይዛዝርት ስለነበሩም መጀመሪያ ላይ ልብ ብዬ አልተመለከትሁም ነበር።

በ1950 ከኢትዮጵያ ውጭ ያደረኩት ያ የሕንድ አገር ጉዞ፣ ትምህርታዊና ዐይን ከፋች ነበር። ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ከተመለስኩ በኋላ ስለዚህ ጉዞ ንግግር አድርጌ ነበር።

2.3 ዩ.ኤ.አ.ዩ.ኮ. ተማሪዎች ማኅበራዊና ባህላዊ እንቅስቃሴ

በየወቅቱ የሚወጣ፣ የዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ የተማሪዎች እትም እንዲኖር ለማድረግ ብዙ ጥረት ነበር። ነገር ግን፣ ከመነሻው አንሥቶ ሊዘልቅ የቻለ አንድም አልነበረም። ተጀምሮ መክሰም የብዙዎቹ ሙከራዎች ዕጣ ነበር።

ሆኖም ለየተወሰነ ጊዜም ቢሆን እየሔዱ የቆሙ ጥቂቶች ነበሩ። ለምሳሌ፣ ዩ ሲ ኮልስ፣ ካምፕስ ስታር፣ ኒውስ ኤንድ ቪውስ የሚባሉት የሚጠቀሱ ናቸው። በተለይም የመጨረሻው፣ የተሻለ ተንቀሳቅሶ፣ ውጤት አሳይቶ ለታሪክ ቅርስ ትቶ አልፏል።

በዚህ ረገድ፣ 2ኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ጥሩ ሙከራ ያደርጉ እንደ ነበሩ ትዝ ይለኛል። የኮተቤው ቀ.ኃ.ሥ. 2ኛ ደረጃ ይመስላኛል፣ ስፓርክ የሚል፣ ጄኔራል ዊንጌት ቺንዲት፣ ተፈሪ መኮንን ደግሞ፣ ኤንሳይን የሚሉ የተማሪ «ትይብ የተባዙ ጽሑፎች» ነበሩ። እነዚህን «ትይብ

ጋዜጦች ወይም መጽሔቶች» ሌሎቻችን (የውጭ ተማሪዎች) የምናገኛቸው ወወክማ ነበር። የሐረር መድኃኔ ዓለሙን ጭምር። ወወክማ የማይናቅ ስብስብ ያለው ቤተ መጻሕፍትም ነበረው። ክበባትም ነበሩት። የወጣቶች ምንጭ ክብብ የሚባለው፣ በሒደት የኮከበ ጽባሕ ቀ.ኃ.ሥ. ተማሪዎች ክብብ ለመሆን በቅቶ ነበር።

በ1949 (ሁለተኛ ዓመቱ መነሻ ላይ) ከነዚህ መካከል የባህል ፕሬዝዳንት የነበረው አክሊሉ ለማ፣ ዩ.ሲ. ኮልስ (UC Calls) የሚለውን ከዜና ይልቅ አስተያየት የሚያስተናግድ ሳምንታዊ ወረቀት እንዳዘጋጅ ይጠይቀኛል። በየሳምንቱ ቅዳሜ ቅዳሜ፣ የተባዛው ወረቀት ከምግብ ቤቱ በማስታወቂያ መለጠፊያው ሥር በተመደበው ጠረጴዛ ላይ በምሳ ሰዓት እንዲደርስ ለማድረግ ቀላል ፈተና አልነበረም። ምክንያቱም ተማሪው ለዚህ ጉዳይ ጽሑፍ ለማቅረብ ብዙም ተነሣሽነት የሚያሳይ አልነበረም። በቀደመው ዓመት የመዝናኛ ኮሚቴ (Social Entertainment Committee) ጸሐፊ ሳለሁ፣ ለግጥም ውድድር ተሳታፊ ሲጠየቅ የተሻለ ተሳተፎ ይታይ ነበር። ለዚህኛው ሲሆን ግን፣ በእጅጉ የቀዘቀዘ ነበር። ስበቦቹና ምክንያቶቹ የተለያዩ ነበሩ።

ከነዚህ ዋናው ጥናት አሉብኝ ሲሆን፣ አንዱ አንዴ በማሾፍ እንዳለኝ፣ «ይኸ ኤክስትራ ተብሏል እኮ!» የሚል ፈ.ሊ.ጥ ነበር። በተለይ 3ኛ እና 4ኛ የደረሱት ከኮሌጁ ኋላ ስላለው ወደማሰብ ያዘነብሉ ነበር።

ጥቂቶች ሴንሲቲቭ፣ ማለትም በተማሪው መካከል አላስፈላጊ መቃቃርን ሊያስከትሉ የሚችሉ ጉዳዮች ላይ መጻፍ ካልቻልን የሚሉም አልጠፉም ነበር። ለምሳሌ፣ ሃይማኖት መለወጥን (በዚያ ወቅት ጎልቶ ይታይ ነበርና) አስመልክቶ፣ ስሜታዊ ጽሑፎችን በሚጋብዙ ጉዳዮች ላይ፣ ወይም የክፍል ጓደኛዬ የነበረው ዐወል አደም በኮተቤ ስለተሳተፈበት፣ ተማሪዎች ጎራ ለይተው ስለተደባደቡበት ሁኔታ የግሉን ትንተና እና ተዛማጅ ጉዳዮች ላይ መጻፍ መፈለግ፣ እንደ አዎንታዊ አስተዋጽኦ ሊቆጠር የሚችልና የሚበረታታ አልነበረም።

አንዳንዶች ደግሞ፣ ስለሚጽፉባቸው አጠቃላይ ርእሶች፣ እውነተኛ አስተያየቶቻቸውን በስማቸው ለመጻፍ ፈቃደኛ የነበሩ አልነበሩምና፣ አለመጻፉን ይመርጡ ነበር። ይኸ ኋላ ካምፓስ ስታር የሚለው መውጣት ሲጀምር እና በብዕር ስም መጻፍ ሲቻል፣ የታየ ነገር ነበር።

ይሁንና፣ በአዘጋጃና በጥቂት ተባባሪዎች በተደረጉ የጽሑፍ አስተዋጽኦዎች እስከ ትምህርት ዓመቱ መገባደጃ ዩ.ሲ ኮልስ እንደምንም ዘለቀ።

በዚህና ሌላ ብዙ ትምህርታዊ በሆኑ ጉዳዮች ላይ የወወክማ ሚና መነሣት ይገባዋል። ከሁሉም ይበልጥ የወወክማ ዋና ሚና መድረክ

ማዘጋጀት ነበር። መንግስቱ ለማ በ1948 ስለ አማርኛ ጥበብ ቃላት ስያሜና ምንነት፣ እንዲሁም በሀገራችን ስለ ሒስና ሒያሲ ያለመኖር ችግር በዚህ መድረክ ላይ ነበር ሁለት ሰፊ ንግግሮች ያደረገው። (እዚህ ላይ፣ ሒስና ሒያሲ የሚሉትን ስያሜዎች በንግግሩ ውስጥ አለመጠቀሙ ሊጠቀስ ይገባል። ያኔ ገና አልተለመዱም ነበር።)

እንዲሁም፣ ልማት ለማጣጣም ሕዝብ እንዴት ቢደራጅ ይሻላል? በሚል ርእስ ዙሪያ ይፋዊ ክርክር በሁለት ተጻራሪ አቋሞች ዙሪያ እንደሚካሄድ በወቅቱ በአዲስ ዘመን ተዘግቦ ነበር። ይኸውም፣ መደራጀቱ በብሔረሰብ ወይስ በአካባቢ ነዋሪዎች አባልነት የሚል ነበር።

ስለዚህ፣ በዚያን ዘመን ወወክማ የአንድ የማኅበራዊ ተቋምን ሚና የሚጫወት ነበር። ለዚህ፣ በተለይ ኢትዮጵያዊው እውነቱ በላይ እና የውጭ ዜጋው ሚስተር መርሊን ቢሾፕ ለዘመኑ የአዲስ አበባ ፊደል ቀመስ የኅብረተሰብ ክፍል ባለውለታ ነበሩ።

ወደ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ስንመለስ፣ በየጊዜው የሁኔታዎች ለውጥ እየተከተለ በመጉዋዝ ላይ ነበር። ከዚህ አንጻር፣ ለወደፊቱ ለውጥ ያገዙ ሁነቶች የተከሰቱበት 1951 ጎልቶ ይመጣል። በዚህ ዓመት ሦስት ነገሮች ይከሰታሉ። መጀመሪያው፣ በመደበኛ ትምህርቱ ረገድ ሞደርን ቴንኪዎ ወይም የዘመኑ አስተሳሰብ የሚል ትምህርት፣ ሚኬሊዴስ በሚባል ዘረ ግሪክ «እጩ እየሱሳዊ» መምህር መሰጠት ይጀምራል። በዚህ ኮርስ፣ አንደኛ፣ ለአራተኛ ዓመት ቶሚስቲክ ፊሎሶፊ እያለ ተማሪው የሚተርበውን መደበኛ የፍልስፍና ትምህርት አስተማሪያችን ስማቸውን ማንሣት ጨርሶ የማይፈቅድላቸውን (ካንሣም በማጥላላት የሚያነሣቸውን) ፈላስፎች ሚኬሊዴስ እያነሣ ስለሰዎቹም ስለ ሥራዎቻቸውም በክፍል ውስጥ በግልጽ መወያየት ተጀመረ፤ ከክፍል ውጪም የርስበርስ መከራከሪያ ሆኑ።

ሁለተኛው፣ በዚያ ዓመት በተከበረው የኮሌጅ ቀን ላይ በአደባባይ የግጥም ንባብ የፕሮግራሙ አካል ሆኖ በመልካም አጋጣሚ ሳቢያ መግባት ነው።

ሦስተኛው፣ በቂ ቁጥር ያላቸው ከተለያዩ የአፍሪካ አገሮች፣ የኮሌጅ ደረጃ ተማሪዎች በዚያ ዓመት መምጣት መጀመራቸው ነው። ይኸኛው ሰፊ ያለ አንድምታ የነበረው ነበር።

ጋና በ1949 ነጻነቷን ተቀዳጅታ፤ በለጠቀው ዓመት አክራ ላይ የ8 የአፍሪካ ነጻ መንግሥታትን የአርነት ንቅናቄ ታጋዮችን ያገናኘና ያቀራረበ ስብሰባ አካሄደች።

እዚያ ስብሰባ ላይ የተገኘውን የኢትዮጵያ ተሳታፊ የልክሳን ቡድን የመሩት አቶ አበበ ረታ ሲሆኑ፤ በዋናነት ከልክሳን ጋር የንጉሠ ነገሥቱ የመጨረሻ ልጅ፣ ልዑል ሣህለ ሥላሴ ሔደው ነበር።

ኢትዮጵያን በሚመለከት በዚህ ጉባኤ ላይ የተከሰተው ነገር፣ በየዓመቱ 50 የአፍሪካ ወጣቶች በኮሌጅ ደረጃ በኢትዮጵያ ለማስተማር የነጻ ትምህርት ዕድል ለተከታታይ አራት ዓመታት መሰጠቱ ነበር። ይህም ከ1951 የትምህርት ዓመት ጀምሮ ተግባራዊ ሆነ፤ ከምሥራቅ እና ከምዕራብ አፍሪካ አገሮች መምጣት ጀመሩ። በዚህ በመጀመሪያው ቡድን ውስጥ አንዲት ሴት ከዛንዚባር ነበረች። (ያኔ ታንዛኒያ አልነበረችም፤ ታንጋኒካ እና ዛንዚባር የሚባሉ ሁለት አገሮች ነበሩ፤ ሁለቱም ገና የእንግሊዝ ቅኝ ግዛቶችም ነበሩ።)

ለኢትዮጵያውያንም ለስኮላርሺፕ ተማሪዎችም የጠቀመ መስተጋብር ተፈጠረ። የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ አመራሮች ባይወዱትምና ብዙ የመለያዎ መክራዎች ቢያደርጉም፣ ብዙም ውሎ ሳያደርግ ግንኙነቱ መተማመን ፈጥሮ ነበረ።

በዚህ መሠረት በመጀመሪያው ዙር ወደ ኢትዮጵያ ከመጡት መካከል፣ የተወሰኑት በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ በ1951 ገቡ። በዚያን ጊዜ የተማሪዎች ምክር ቤት ጠቅላይ ጸሐፊ ለመሆን ተወዳዳሪ ሆኜ ተመረጥኩ።

ከአዲስ መጪዎች መካከል በተለይ ሮበርት ኦኦኮ እና ኦሞጊ ካሌብ የሚባሉት ኬንያውያንና ዴቪስ ኤጂንዱ የሚባል ናይጄርያዊ ተቀራርበውኝ ነበር።

በስኮላርሺፕ ተማሪዎቹና በኢትዮጵያውያን ተማሪዎች መካከል የቀረበ ግንኙነት እንዳይኖር፣ የኮሌጁ አስተዳደር ከፍተኛ ጥረት አድርጎ ነበር። የኮሌጁ ተማሪ አባልነታቸው ይበልጥ እንዳይሰማቸው ለማድረግ፣ በሌሎች ኮሌጆች ካሉት ሌሎች የስኮላርሺፕ ተማሪዎች ጋር ሆነው፣ የራሳቸውን የአፍሪካ ተማሪዎች ክብብ እንዲያቋቁሙ እስከ ማድረግ ድርሰው ነበረ።

ሊያለያዩን ሲያደርጉት ከነበረው እኩይ ቅስቀሳ ውስጥ፣ ኢትዮጵያውያን ተማሪዎች አይወዷቸውም፤ ረጅም ታሪክ አለን ብለው ስለሚከራሩ ይንቋችኋል። እንዲያውም፣ ባሪያ ነው የሚሏቸው የሚል ዓይነት ነበር። ለዚህ ጉዳይ የጠቀማቸው፣ በቀደመው ዓመት በተባበሩት መንግሥታት የነጻ ትምህርት ዕድል የተሰጠው፣ ከታንጋኒካ መጥቶ የነበረ ተማሪ ነበር። ሽባኒ ሺምቦ ማጎንጃ አማርኛ ያጠናና ጥቂት መስማት የሚችልም ነበር።

ይህን ባሪያ ትሉናላችሁ የሚል የውንጀላ ቅስቀሳ በኋላ የሰማሁት፤ በክስ እና በወቀሳ መልክ ከአሞጊ ካሌብ አንደበት ነበር። «እኛ እናንተን ወንድሞቻችን እንላችኋለን። እናንተ ግን ባሪያ ትሉናላችሁ» አለኝ አንድ ቀን ፀሐይ እየሞቅን ጫማችንን ስናስጠርግ።

ይኸን አባባል ለማስተባበል አልቃጣሁም። ይልቁንም፣ ይህ እርስበርሳችንም የምንባባለው ተራ ነገር መሆኑን ገለጽኩለት። ከአንድ አባትና እናት የሚወለዱ ወንድማማቾችና እትማማቾች ጭምር በቀልድም፣ ሆነ ብሎ ለመበሻሸቅም የሚባባሉት እንጂ የምር ነገር አይደለም። ባንጻሩምኮ ቀላ፣ ፈካ ያለው (የነጣው)፣ በነጫጭባነትና በሊጥ-ፊትነት ይተረባል አልኩት!! ስለዚህ ይኸ አባባል በሌሎች አገሮች አለ እንደሚባለው፣ በመርዘኛ ስሜት የተለወሰ አባባል እንዳይደለ ነበር፣ ላስረዳው የሞክርኩት።

ሌላው አሞጊን ያናድደው የነበረው ነገር፣ «እኔ ለናንተ የምነግረውን ምስጢር ነገር ወዲያው ለኮሌጁ አመራር ትነግሩብናላችሁ። ወዲያው ደርሶ ተጠርቼ ይነገረኛል። ይኸንንም እንደማትወዱን እንደማስረጃ ይቀርብልኛል» ነበር ያለኝ።

እኔም፣ ጆዝዊቶቹ በተማሪው መካከል ያሰማሯው ሰላዮች እንዳሉና ሁላችንም እንሰለላለን ብለን እንደምናምን ገለጽኩለት። «ሚስጥርህ የወጣው ለተማሪው አመራር አባላት ከነገርክን ውስጥ ከሆነ፣ ይህ ሰው ማን እንደሆነ ለማወቅ አንድ ዘዴ ሞክር» አልኩት ። «ምስጢር የምትለውን ነገር ለአንድ ሰው ብቻ ንገር። ለሁለት ሦስት ሰው መንገር አይሆንም- ለአንድ ሰው ብቻ ንገር» አልኩት።

በሳምንቱ ውስጥ ሰውዬውን እንደደረሰበት ነገረኝ። «ማን ነው?» አላልኩትም። እሱ በገዛ ፈቃዱ ነገረኝ። አልተደነቅሁም ነበር። ገረመው።

አትወዱንም ስለሚለው ነገር በቀጥታ አስተባብልኩት። እንዲያውም እርሱ በግሉ በተማሪው ዘንድ ተወዳጅ (ፓፒዩላር) እንደሆነ ገልጬ፣ በሚለጥቀው ትምህርት ዘመን እኔ ለያዝኩት ቦታ (የተማሪ ምክር ቤቱ ጠቅላይ ጸሐፊነት) ቢወዳደር እንደሚመረጥ ነገርኩት። ከት ብሎ ሥቆ፣ የስኮላርሺፕ ተማሪዎችን እንደሆነ እንጂ የአንድ የኢትዮጵያ ተማሪ ድምፅ እንደማያገኝ ተናገረ።

እኔም ብቻ «አንተ ሩጥና፣ ያኔ እናያለን» ብዬው ወደየክፍላችን ለመግባት ተጣደፍን።

[በለጠቀው ዓመት በ1952፣ አሞጊ ካሌብ የዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ የተማሪዎች ምክር ቤት ጠቅላይ ጸሐፊ ሆኖ ለመመረጥ መብቃቱን ሰማሁ።]

በ1951 ሐምሌ መጀመሪያ ላይ፣ በአሞጊ ካሌብ እና ዴኒስ ኤጂንዲ አስተባባሪነት የስኮላርሺፕ ተማሪዎቹ አዋጥተው፣ ዋሻ ይባልና በሲኔማ ኢትዮጵያ ሥር ይገኝ በነበረው ፊስቶራንት ባዘጋጁት እራት ላይ በክብር እንግድነት ተገኘሁ። አሞጋሽ ቃላትም፣ በተለይ ከአሞጊ ካሌብና ዴኒስ ኤጂንዲ ተሰንዝረውልኝ ነበር።

በ1951 የተማሪው ምክር ቤት አባላት በሁለት ዓለማዎቹ የተማሪዎች ስብሰባዎች መሳተፍ ነበረብን። የመጀመሪያው ጥሪ፣ ወደ ትምህርት ዓመቱ አጋማሽ ላይ የመጣው ከኮሴክ (Cosec= Coordinating Secretariat, International Students Association) ነበር፤ በሊማ (ፔሩ) በተካሄደው በዚህ ዓለማዎቹ ስብሰባ ላይ ለመሳተፍ የሔደውም፣ የተማሪዎች ምክር ቤት ፕሬዚደንት የነበረው ሐጎስ ገብረ የሱስ ነበር። ሁለተኛው እና የመላ አፍሪካ ሁለተኛ ጉባኤ ላይ ሁለት ልኡካን እንድንሳተፍ የተላከው ጥሪ ደግሞ፣ በትምህርት ዓመቱ መጠናቀቂያ ላይ ነበር። በቱኒዝ ከተማ (ቱኒዝያ) ላይ በተደረገው ስብሰባ ላይ እንድንሳተፍ እኔ የተማሪዎች ምክር ቤት ጠቅላይ ጸሐፊው እና የባህል ፕሬዝዳንቱ፣ መክብብ ገበየሁ ተመርጠን ተላክን።

ከዚህ ከ2ኛው ጉባኤ ገጠመኝ አንድ ነጥብ ጎልቶ ይወጣል። ይኸውም፣ ኋላ በሰፊው መድረክ ላይ የተስተዋለው የሦስተኛውን ዓለም ወጣት የራስ የማድረግ ሽኩቻ መኖር በገሃድ መታየት ነበር ።

ወደ ስብሰባው ለመሔድ በዝግጅት ላይ እያለሁ፣ ኮሌጅ ድረስ አንድ ሰው መጥቶ ላነጋግርህ እፈልጋለሁ አለኝ። ጉዳዩ ወደ ጉባኤው ስሔድ፣ እግረ መንገዴን በስዊስ አገር «ኮ» ከምትባል ከተማ ደርሼ እንድሔድ ለመጋበዝ ኖርአል። አመስግኜ ስመለስ እንጂ ስሔድ እንደማይመቸኝ ብገልጽ፣ ዋና ዓላማው ከስብሰባው በፊት እዚያ ቆይታ ማድረግ የሚፈለግ መሆኑን ተገነዘብኩ። በዚህ ስገረም፣ ማንን አስፈቅዶ እንደ ነበረ አላስታውስም፣ በምግብ አዳራሹ አንድ ፊልም አሳየ። ፊልሙ አንድ ነውጠኛ የአርካት ንቅናቄ መሪ እንዴት «በሞራል ሪአርማመንት» እገዛ ከትግሉ እንሚለዝብ የሚያሳይ ነበር። ለሰውዬው ያቀረብኩለት ጥያቄ፣ የሚለወጠው (የሚለዝበው)፣ ነጻ ለመውጣት የሚታገለው ጭቁን ነው፤ ጨቋኝስ? የሚል ነበር። ሰውዬውን ከፋው። የ«ኮ» ጉብኝት ጉዳይም በዚሁ አከተመ።

ከዛ በኋላ ወደቱኒዝ አዘገምን። በስብሰባው ላይ ወጣት የቱኒዝያ መንግሥት ባልደረቦች፣ ከቱኒዝያ ተማሪዎች አመራር ልኡካን ጋር ተቀይጠው ስብሰባውን ለመቆጣጠር ሲሞክሩ ይስተዋል ነበር። በዚህም እንቅስቃሴያቸው፣ በሁለተኛው ቀን ጉባኤውን በሊቀ መንበርነት እንዲመራ ያልጄሪያን (ያኔ ገና ነጻ አልወጣችም ነበር) ተማሪዎች

ልኩካን መሪ እንዲመረጥ አስደረጉ። ልክ የመክፈቻው ቀን መሪ የነበረው ናይጄሪያዊው ሊቀ መንበር እንዳደረገው፣ ይኸኛውም በተራው ስብሰባውን ሲመራ የመናገር ቅድሚያውን (እንደ ጥያቄው ቅደም ተከተል ሳይሆን) ለአረብ እና/ወይም የፈረንሳይ ተናጋሪ ለሆኑ ብቻ ይሰጥ ጀመር። ይኸም ከሌሎቹ ልኩካን አባላት ቅዋሜና ንትርክ በማስነሣቱ ፍሬ ያለው ነገር ሳይፈረድ ሁለተኛውም ቀን ተጠናቀቀ።

ለሦስተኛው ቀን ስብሰባ በቀላሉ ለመምረጥ፣ የመጀመሪያ ሁለት ቀኖች ልምድ አላስቻሉም ነበርና የማይፈታ ችግር ተፈጠረ። ኋላ፣ በመራጭ ኮሚቴው ውስጥ የነበረ የአንዱ ልኩካን ቡድን መሪ (የየት አገር እንደሆነ ትዝ አይለኝም) ኢትዮጵያን በእጩነት አቅርቦ የአብዛኛውን ድጋፍ አገኘ። ሆኖም በኢትዮጵያ ልኩካን በኩል፣ የተወሰኑም ቢሆኑ ድምፀ ተአቅቦዎች (በድጋፍ እጃቸውን ያላሳዩ) ስላሉ ለመቀበል እንደሚችገሩ ገለጹ። ነገር ግን፣ እንደገና ሲጠየቅ ሁሉም እጅ ስላሳዩ፣ እንድያውም ለቀሪው ጊዜም የኢትዮጵያ ልኩካን መሪ እንዲቀጥል ስለተወሰነ፣ ሊቀ መንበርነቱን መቀበል ግድ ሆነ።

ይሁን እንጂ፣ የነበረው ልዩነትና ግትርነት አንዳችም ስምምነት ላይ ለመድረስ የሚያስችል አልነበረም። የተከሰቱት ልዩነቶች የሚከተለው መልክ ነበራቸው

- ሀ) እንግሊዝኛ ተናጋሪዎችና ፈረንሳይኛ ተናጋሪዎች
- ለ) አረብና ጥቁር አፍሪካዊነት

ሐ) ከነጻ አገርና ገና ነጻ ካልወጡ አገሮች መምጣት ዋና ዋናዎቹ ነበሩ። በመሆኑም፣ ስብሰባው ምንም ሳይፈይድ ማለት ይቻላል፣ ተጠናቀቀ።

ስለዚህ ጉዳይ፣ በአንድ የቱኒዝያ ጋዜጣ በኢትዮጵያ ተማሪዎች ልኩካን መሪነት እኔ ተጠይቄ የሰጠሁት ሒሳብ አስተያየት ታትሞ ወጣ። እኛን ቃለ-መጠይቁ ታትሞ መውጣቱ ያስደነቀን፣ ለነገሮች አለመሳካት የቱኒዝያኖቹንም ሚና ከአሸመር ባለፈ አገላለጽ በተማሪዎች ጉዳይ ጣልቃ ገብነት ጭምር የሚተች በመሆኑ ነበር።

ከዚህም ያላነሰ አስደማሚ የነበረው፣ የቻይና እና የሲቪየት ኅብረት ተማሪዎች ልኩካን በታዛቢነት መገኘታቸው ሳይሆን፣ «የዓለማቀፉ የተማሪዎች ማኅበር ወኪሎች ነን» የሚሉ ሁለት የልኩካን ቡድኖችም (አንዱ [የኮሌክ] ከላይደን፣ ኔዘርላንድ እና ሌላው [የአዩኤስ] ከፕራግ፣ ቼኮስሎቫኪያ) በታዛቢነት መገኘታቸውና፣ እንዲሁም አራቱም የኢትዮጵያን ልኩካን ቡድን ወደየአገራቸው አብረዋቸው እንዲጠቃሉ መጋበዛቸው ነበር!!

የኢትዮጵያ ልኩካን ቡድን በጊዜ ጥበት ሳቢያ የሁለቱን ሀገራት የተማሪዎች ወኪሎች ግብዣ ለመቀበል አለመቻሉን ገልጾ፣ ለሁለቱ የዓለማዊ ማኅበራት ልኩካን ደግሞ፣ ገለልተኛነቱን ለማሳየት፣ የሁለቱንም ግብዣ ተቀብሎ መጀመሪያ ወደ ኢንተርናሽናል ዩኒየን ኦፊ ስቲዩዲንትስ (IUS) አዩኤስ ዋና ጽሕፈት ቤት መገኛ ወደነበረው ወደጥራግ ተጉዋዘ።

የፕራግ ጉዞአችን፣ በአየር መንገድ በኩል ችግር ነበረበት። ግን ከዚያ አስቀድሞ ሌላ እክል ነበረብን። ከቱኒዝ ሮማ የደረስን እለት ይሁን በማግሥቱ፣ የሕዝብ በዓል ነበር። ስለዚህ፣ የፔኮስሎቫኪያው ቆንስላ ዝግ የነበረ ከመሆኑም በላይ፣ የለጠቀው ቅዳሜና እሑድ ነበር። ሰኞለት ቆንስላው ስንሔድ ደግሞ፣ ለካ ፓስፖርታችን «ለምዕራብ አውሮፓ አገሮች ብቻ» ኑሮአል የሚያገለግለው!! ወደ ምሥራቁ ክፍል ለመሔጃ አያገለግልም። ሆኖም፣ ቆንስላው ፓስፖርቱ ላይ ቪዛውን በማተም ፋንታ ልዩ ሰነድ በመስጠት ችግሩን እዚያው ፈታልን።

ሆኖም፣ የኢትዮጵያ አየር መንገድም ተባባሪውም ቲ.ደ.ብሊ.ው.ኤም ወደ ምሥራቅ አውሮፓ አይበሩም ነበር። ስለዚህ፣ ቲኬቱ ለስዊስ አየር መንገድ መተላለፍ ነበረበት። ነገር ግን ቲኬቱን ለማስተላለፍ ሮማ የነበረው የቲደብልዩኤ አየርመንገድ ወኪል ፈቃደኛ አልነበረም።

«የምትገቡት ኮሚዩኒስት አገር ስለሆነ፣ አንድ ነገር ብትሆኑ ኃላፊነቱን አንወሰድም» የሚል ብዙ የማሰፈራራት ነገርም ነበረበት።

በዚያን ወቅት (ባልገልጸውም)፣ ስለኮሚዩኒስት አገሮች በአእምሮዬ የነበረው ምስል (በተለይ ለኮሌጅ ደረጃ ተማሪ) አስገራሚ ብቻ ሳይሆን፣ የሚያሳፍርም ነበር!! ከዜጋው አነስተኛ ቁጥር የሆኑ፣ (ከአውራ የማይለዩ አስፈሪ) የፓርቲው አባላት ሕዝቡን በፍርሐት አስጨንቀው የሚያኖሩበት አገር ነበር የሚመስለኝ።

ይህ አመለካከት ከሁለት ምንጮች የተፈጠረ ነበር። አንዱ፣ አጋጣሚ ሆኖ ከከፍተኛ 2ኛ ደረጃ ተማሪነቴ ጊዜ አንሥቶ ታይምን እና ኒውስዊክን (ብዙውን ጊዜ ለወራት ሳያሰልስ) ሰኞ ሰኞ በትኩሱ እያገኘሁ አነብ ነበር። ለዚህ ባውለታዬ፣ ዘጠነኛ ክፍል ካብሮኝ ገብቶ የነበረና ጎረቤቴም፣ በአየር ማረፊያ የጤና ጥበቃ ወኪል ሆኖ መሥራት የጀመረው፣ ክፍሌ ግርማ ነበር። እነዚህን ሳምንታዊ መጽሔቶች በተከታታይና ለረጅም ጊዜ በመከታተል፣ ይህን አሉታዊ ምስል ለመቅረጽ የማይናቅ ሚና ነበራቸው።

ሁለተኛው፣ ከእምነቴ ነበር። የሃይማኖት አበው ማኅበርን ከመሠረቱት ተማሪዎችም አንዱ ነበርኩ እኮ። ስለዚህ፣ «ፈጣሪ፣

እግዚአብሔር የለም» የሚሉ ዐማርኛ የሚገባኝም የሚዋጥልኝም አልነበረም።

ይሁን እንጂ፣ የቲኬቱ ማስተላለፍ ጨቅጭቅ እልህ ውስጥ ከተተን። ራሳችን ኃላፊዎች ነን ብለን ድርቅ በማለታችን እና ቪዛም ስለነበረን ምንም ማድረግ አልቻለንምና ፈቃዳችንን ፈጸመ።

በስዊስ አየር መንገድ ተጉዘን ዙሪክ ከምትባለው የስዊስ ከተማ ደርሰን ወረድን፤ ወደ ፕራግ የሚቀጥለው በረራ በማግሥቱ ማታ ስለነበረ ወደ ሁለት ሰዓት አካባቢ ፕራግ ከተማ ገባን። የአዩኤስ ፕሬዚዳንት (ስሙ ተዘንግቶኛል) አውሮፕላን ጣቢያ ድረስ መጥቶ ኖሮ ተቀበለን። ትውልዱ ቼክ ነበር፤ አጠር ደልደል ያለ ባለ ወርቅማ ጸጉር። በርሱ መርሴዴስ ተሳፍራ እያወጋን ጉዞ ጀመርን።

ከአውሮፕላን ማረፊያው አካባቢ መራቅ ስንጀምር፣ ጨለማ ዋጠን። ጸጥ ያለ ጨለማ ነበር አካባቢያችንና፣ ሕዝቡ በየቤቱ ገብቶ ቆልፏል ማለት ነው። አልኩኝ ለራሴ። የመንገድ መብራት አይታም። የተወሰኑ ደቂቃዎች ከነዳን በኋላ የመንገድ መብራቶች ማየት ጀመርን፤ እግረኛ ግን አይታይም። ሌሎች መኪኖችም ብዛት ባይኖራቸውም ይተላለፉ ጀመር። ወደ ከተማው መሀል ስንዘልቅ እግረኛም ማየት ቻልኩ። እነዚህ ወይ የተፈቀደላቸው፣ አለበለዚያም ኮሚኒስቶች ይሆናሉ - ለቁጥጥር የሚዞሩ! ብዬ አሰብኩ።

መኪኖችን አንድ ትልቅ ሆቴል ዘንድ ደርሶ ወረድን። ይህ የገዢዎቹ አባላት መዝናኛ ቦታ መሆን አለበት አልኩ ለራሴ። ስንገባ አዳራሹ በሻንደሊዬ መብራት ብርሃን በብርሃን ነበር። በሚደሉ መቀመጫዎች ላይ ተቀምጠው ወንዶችና ሴቶች በየቡድን ሆነው እያወኩ፣ ልዩ ልዩ መጠጦች ከፊታቸው አኑረው ያወጋሉ፣ ያውካካሉ፣ ይዘናናሉ። ሁሉንም በመቃኘት አውራዎቹን በዓይኔ ፈለግሁ፣ የምፈልጋቸውን የሚመስሉ አንድ አጣሁ!!

ጋባጥቻችን ሆቴሉ ቦታችንን አስያዙንና፣ የምንፈልገውን የምግብና መጠጥም ሆነ ሌላ አገልግሎት ማዘዝ እንደምንችልና፣ ለነዚህ የሚቀርቡልን ሰነዶች መፈረም ብቻ እንጂ ምንም መክፈል እንደማይጠበቅብን ገለጹልንና፣ ራታችንን ከባላን በኋላ፣ ወደ ፈለግንበት ቦታ ሊወስዱን ዝግጁ መሆናቸውን ገለጹልን። ስለከተማው እኛ ምንም የምናውቀው ነገር ስለሌለ እና ማታም ስለሆነ፣ እነርሱ ባወቁ እንዲያደርጉ ነገርናቸው።

ከራት በኋላ፣ «ሰው ቀን ሲሰራ ውሎ ማታ እንዴት እንደሚዘናና ለማየት ከፈለጋችሁ» ብለው ይዘውን አንድ ቦታ ሔዱ። ሰፊው አዳራሽ በሰው ጢም ብሏል፤ ከፊትለፊት መድረክ ነበረው። አንድ ሰው

በቋንቋቸው ይናገራል። ሰው በንግግሩ መካከል በሳቅ ይንከተከታል። ስለሚለው ነገር፣ ጥቂት ሲተረጎሙልኝ ሳይገርመኝ አልቀረም፤ ምክንያቱም፣ በሆነ ነገር ላይ አቃቂር ነገር ነበረበት- መንግሥትን ይካል ብሎ መተርጎም የሚችል ዓይነት ነበርና ነው። አውሬዎቹን እዚህም ላገኛቸው አልቻልኩም።

አንድ ሦስት ቦታዎች ለየተወሰነ (ግን ለበቂ) ጊዜ፣ እየዞርን አየን። ተዝናናንም። በተለይ እመጨረሻው ቦታ ገብተን ትንሽ እንደቆየን፣ አንዱ የክር መሣሪያ የሚጫወት ሙዚቀኛ፣ ቻርዳስ የምትባለውን ተወዳጅ የቫዮሊን ድርሰት በድንገት መጫወት ጀመረ። ፍንደቃዬን መቆጣጠር ቀላል አልነበረም።

በጎብኝታችን ወቅት ብዙ ነገር ከማየቴም ሌላ ስለአውሬዎቹ የነበረኝ ምስል እስከ ዘላለሙ ከአእምሮዬ ተወገደ። ሀገሪቱም፣ በኢንዱስትሪ ብዙ ወደ ፊት የሔደች የነበረች መሆኑን ለመገንዘብ ጊዜ አልወሰደብኝም ነበር።

በዚህ መልክ የአይዩኤሱ የቼኮስሎቫኪያ ጎብኝት በሚያረካ ሁኔታ ሲገባደድ፣ የኮሌኩ ጎብኝት በአንጻሩ ግን ከሸፈ። ዋናው ችግር ቪዛ ያልነበረን ሲሆን፣ በዚህ ላይ እኛ ያለነው አምስተርዳም ሲሆን፣ ለቭሞር የተባለው የማህበሩ ደቡብ አፍሪካዊ ዋና ፀሐፊ ይሁን ፕሬዝዳንት (እረስቸዋለሁ) የነበረው ላይደን ከተማ ነበር። በዚህ ላይ የኢትዮጵያ ኤምባሲ እዚያ የለም። የእንግሊዝ አገሩ አምባሳደራችን ነው የኔዘርላንዱም (በተደራቢ)።

በኢምግራሽን ባለሥልጣኖቹ ደግሞ ዋናው ችግር፣ ከኮሚዩኒስት አገር ከፕራግ የመጣን በመሆኑ ኖሩዋል። ነገር ግን፣ በራሳቸው አየር መንገድ በኬ ኤል ኤም ወደ አምስተርዳም የበረርነው በቀጥታ ሳይሆን፣ ዙሪክ ተመልሰን ውለን አድረን ከዚያ ነበር። ሆኖም ለስዊስ ተመልሶ መግቢያ ፕራግ ባለው ኮንሶላቸው ቪዛ ስናስመታ ማህተማቸው ላይ ከ«ፕራግ» የሚል ኖርቦታል!!

ይሁን እና፣ እኛ ስላገላሉንና የራሳችንን ንጽህና ብቻ አይተን ተበሳጫን እንጂ፣ ከነሱ አንጻር ሆነን ብናየው ኖሮ ልክ ነበሩ። በመጀመሪያ ደረጃ ፓስፖርታችን ከምዕራብ አውሮፓ ውጪ እንድንሔድ የማያስችል ሆኖ ሳለ፣ ቼኮቹ ያለአንዳች ማንገራገር ፈቅደው አስገቡን። የነርሱ ሰዎች ባንሆን ያስገቡን ኖሮአል? ብለው እነዚህኞቹ ቢያስቡ አያስገርምም ነበር።

ስለዚህ በማግስቱ፣ የኢትዮጵያ አየር መንገድን ያለ ጥርጥር ወደ ምናንኝበት እና ካውሮፓም በጣም ወደ ምንርቅበት ወደ ካይሮ ጭኖ ወሰዶ እንዲጥለን ኬ ኤል ኤምን አዘዙ።

በካይሮ አንድ ሁለት ቀን ውለን አድረን ጉብኝት አደረግን። ከዚያ በቀጥታ ወደ አገራችን ተመለስን። ካይሮ ላይ ስለጉዞዬ በአጠቃላይ የጻፍኩበት ማስታወሻ ከሆቴሌ ተሰርቆብኝ ነበርና እየተበላጩሁ ነበር የመጣሁት።

ከነዚህ ሁሉ ገጠመኞች የተገኘው ግንዛቤ፣ ለራሱ ዓላማ እና ግብ የተመሠረተው የኢትዮጵያ ኮሌጆች ተማሪዎች ማኅበር፣ ወደፊት ወደግራና ወደቀኝ ሊሰቡት የሚፈልጉ ኃይሎች እንደሚገጥሙት ነበር።

የኢትዮጵያ «ኮሌጆች ተማሪዎች» ማኅበር ያልኩበት ምክንያት በ1951 መገባደጃ ላይ፣ የምሕንድስናና የሕንፃ ኮሌጆችንም የሚያጠቃልል ኮሌጆች አቀፍ የሆነ አንድ የተማሪዎች ምክር ቤት ለማቋቋም ውጥን ነበርና ነው።

ይሁንና፣ ከካይሮ አዲስ አበባ እንደገባሁ፣ የማጠፋው ብዙ ጊዜ አልነበረኝም። የብሪቲሽ ካውንስል ኃላፊዎች በእግር በፈረስ ሲያስፈልጉኝ ነበር የደረሰኩት። ምክንያቱም በዛ ዓመት ትምህርቴን ጨርሼ ነበርና ነው። በዛ ጊዜ ለከፍተኛ ትምህርት ተማሪዎች የሚላኩት ትምህርታቸውን እንደጨረሱ ወዲያውኑ ነበር። የኔ ምርጫ የእንግሊዙ ዝነኛ ዩኒቨርሲቲ ኬምብሪጅ ነበር። በዚህ መሠረት በለንደን እሚደረግ አገር የማለማመጃ ፕሮግራም ስለነበረ ለዚያ ለመድረስ በጥድፊያ መነሳት ነበረብኝ።

ስለዚህ፣ ውጭ አገር ለከፍተኛ ትምህርት ለሚሔዱ ተማሪዎች ልብስ ለመግዣ መንግሥት ይሰጥ የነበረውን 750 ብር ከት/ሚኒስቴር ለመቀበል እንኳ ጊዜ ስላጠረኝ፣ ከአክስቴ (ያባቴ እህት) ተበድሬና ከሚኒስቴሩ እንዲቀበሉ ወክዬ መሔድ ግድ ሆነብኝ።

3 ትምህርት በእንግልጣር

በመስከረም 11 ቀን 1952፣ ስለ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ከነበረኝ ፍቅርና መልካም ትዝታ ጋር፣ ከቀድሞው የአዲስ አበባ አውሮፕላን ማረፊያ፣ ወደ እንግሊዝ አገር በቅድመ - ጄት አውሮፕላን በረርኩ። ከዚህ በላይ ወደገለጽኩት የቱኒዝ ጉባኤ የሔድኩትም በዚህ የበረራ መሥመር (አዲስ አበባ፣ አስመራ፣ ካርቱም፣ ካይሮ፣ አቴንና ሮማ) ስለነበር አሁን ሁለተኛ ጊዜዬ ነበር። ከሮማ ወደ ለንደን ያለው ጉዞ ብቻ ነበር አዲስ።

ለንደን ሂትሮው አውሮፕላን ማረፊያ ስደርስ፣ ሁለት ሰዎች ሲጠብቁኝ አገኘሁ። መጀመሪያ ያገኘኝ የብርቲሽ ካውንስል የላከው ሰው ነበር። ውስጥ ድረስ ገብቶ ተቀበለኝ። ከዚያ ከጉምሩክ ውጭ ደግሞ ኮሊን ሊኪ ገና ከሩቁ አይቶ ጠራኝ። ሁለቱ ተቀባዮቹ አይተዋወቁ ስለነበር፣ እኔ አስተዋዋቂ ሆንኩ።

ኮሊን በራሱ መኪና እሚፈለገው ቦታ ድረስ ለማድረስ ፈቃደኝነቱን ለብርቱሽ ካውንስሉ ወኪል ገልጸለት፤ አድራሻውን ከተረዳ በኋላ፤ በርሱ መኪና ወደ ማእከላዊ ምዕራብ ለንደን በረርን። የኮሊን አመጣጥ ሌላ ፕሮግራም መኖሩን ስላላወቀ በቀጥታ ወደ ኬምብሪጅ ወደ እናቱ ቤት ይዞኝ ለመሔድ ነበር። እሱም፣ አብረውት ጎጃም ሔደው የነበሩትም ወደ ሥራ ዓለም መበታተናቸውን ነገረኝ። እርሱ ግን የኬምብሪጅ ከተማ ተወላጅ ስለሆነ ለጊዜው እዚያው እንደሆነም ገለጸልኝ። እንደዚህ እየተጫወትን፣ ባገር መለማመጃ ፕሮግራሙ ላይ የሚሳተፉ ወዳሉበት ቦታ አድርሶኝ ፕሮግራሙ እንዳለቀ ወደ ኬምብሪጅ የምደርስበትን ቀንና ሰዓት ተነጋግረን፤ ወደ ኬምብሪጅ ተመለሰ።

በፕሮግራሙ ላይ የነበርነው ሁላችንም የብሪታን ካውንስል ስኮላርሺፕ የተሰጠን ስንሆን፤ የመጣንባቸው አገሮች ከእስያ፣ ከአፍሪካና ከላቲን አሜሪካ ነበር።

የፕሮግራሙ ይዘት የገለጻዎችና የጉብኝቶች ስብጥር ነበር። የለንደንን ከተማ ልዩ ልዩ ስፍራዎች በመሪዎች አማካይነት ስንጎበኝ፤ እግረ መንገዱንም የትራንስፖርትና የመገናኛ አጠቃቀምን እየተለማመድን ነበር።

የለንደን የማለማመጃ ፕሮግራም ውስጥ የኬምብሪጅ ጉብኝት አንዱ ነበር። ኬምብሪጅ ስንደርስ ደግሞ፣ የኪንግስ ኮሌጅን ዝነኛ ቻፕል (ጸሎት ቤት) መጎብኘት አንዱ ጉዳይ ነበር። ስለዚህ፣ ገና ከመጀመሪያው አካባቢውንና ሁኔታዎቹን አይቼ በዕድለኛነቴ ተደሰትኩ።

ለእኔ የኬምብሪጅ ሕይወት እንደከተማው ውበት ያማረ ነበር የሆነልኝ። በትምህርት አሰጣጡ ረገድ፣ ከዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ እና ምናልባትም ከሌሎች ብዙ ዩኒቨርሲቲዎች የሚለይበት አንድ ዋና ጉዳይ አለው። ይኸም እያንዳንዱ ተማሪ አንድ አንድ የራሱ አካዳሚያዊ ነፍስ አባት አለው። ቲዩተር ወይም ሱፐርቫይዘር ሉታል። ወደ ትምህርት ዲስሮች ክፍል መግባትን ማስታገል ወይም የፈለጉት ዘንድ ሔዶ አልፈለጉት ዘንድ አለመሄድ ይቻላል። የአካዳሚያዊ ነፍስ አባቱን ሳምንታዊ «ድርሰት» ግን ማስታገል አይቻልም! የትምህርት አሰጣጡ መሠረት ነው። የማጠናው "PPE" የሚባለው ቦታ ያጠናሁት ትምህርት The Economics Tripos የሚሰኝ ነበር። በምጣኔ ሀብት ሳይንስ ላይ ያተኮረ ሲሆን፣ ሁለተኛ ዓመት ላይ ፖሊትክስን እና ሶስተኛው ዓመት ያካተተም ነበር።

እዚያ በነበርበት ጊዜ ሰር ዊንስተን ቸርችል፣ የቸርችል ኮሌጅን የመሠረት ድንጋይ ለማኖር መጥተው በኔ ኮሌጅ ግቢ ሳ ፎቶ ላነሣ ስል አንድ የእንግሊዝ የደህንነት ሠራተኛ መጥቶ ከፊቱ ተጋርጦ አፈጠጠብኝ። ሰውዬው ከማርጀታቸውም በላይ ደቦልቦል ያሉ ስለነበሩ፣ ገና ከመኪናው ለመውጣት ሲፍገመገሙ እንዳላነሳቸው ለማጨናገፍ

መሰለኝ። እኔ አጉል አኳኋን ላይ እያ ለማንሳት አንዳችም ፍላጎት እንዳልበረኝ አላወቀም።

በሌላ ጊዜ ንግሥቲቱም እንዲሁ እኛ ኮሌጅ ቅጥር ግቢ መጥተው በቅርብ አይቻቸው በፎቶ ከማያቸው ይበልጥ ጠና ያ ሴት መሆናቸውን አይቼ መገረሜ ትዝ ይለኛል።

ፈላስፋውን ቤርትራንድ ረሰልን ግ፣ በካም ወንዝ ላይ ሲንሳፈፍ ነበር ያየሁት። ከአድናቂዎቹ አንዱ ስለሆንኩ ደስ ነበር ያለኝ ሳየው። ያን ጊዜ ዘጠናው ውስጥ የነበረ መሰለኝ።

በኔ ኮሌጅ (ኪንግስ) ምሳና ቁርስ አሻ ቦታ መመገብ ይቻላል። እራት ግን በምግብ ቤት አዳራሽ (የኮሌጁ መሪና ሊቃውንቱምም ባንድ ጥጋት ዝቅ አለች መድረክ ብጤ ላይ ይመገባል) ተገኝቶ መመገብብ የትምህርቱ አካል ተደርጎ ስሚቆጠር፣ መመገብ ግዴታ ነው። ሥ ሥርዐቶችም አሉት።

ሌላው የዚህ ኮሌጅ የማይረሳ ገጽታ፣ ተማሪው የራሱ ምርጥ የመጻሕፍት ክምችት እንዲኖረው የሚበረታታበት ስልት ነው። ይኸውም፣ አንድ ተማሪ በአንድ ተርም ለመጻሕፍት መግዣ 12 ፓውንድ ካወጣ፣ 5 ፓውንድ ኮሌጁ ይጨምርለታል። ነገር ግን ተማሪው በዚያ ገንዘብ የሚገዛቸው መጻሕፍት በሚማረው ሳይሆን በሌላ ዕውቀት ዘርፍ ላይ እንዲሆን ይበረታታል።

በኤምብሪጅ ዩኒቨርሲቲ ያልነበረ ዐይነት ክብብ (ማኅበር) አልነበረም፣ የትምህርት፣ የጥበባት፣ የሃይማኖት፣ የፖለቲካ... በውነቱ ተዘርዘሮ የሚያልቅ አይደለም። ራስ ፈልጎ አባል የሚኮንባቸው ዐይነት ሲኖሩ፣ ሌሎች (ጥቂቶች) በግብዣ እንጂ፣ ራስ በመፈለግ አባል የማይኮንባቸው ነበሩ። ከነዚህ ያንዱ ለመሆን በቅቼ ነበር።

የኤምብሪጅ ዩኒቨርሲቲ የአፍሪካ ተማሪዎች ክብብም ነበር። በሁለተኛው ዓመቱ ፕሬዚደንትነት ተመርጬ ነበር። እንዲሁም የኢትዮጵያ ተማሪዎች በእንግሊዝ ሀገር ማኅበር ፕሬዚዳንት ሆኜ ነበር።

በሄድኩበት ዓመት ለገና ዕረፍት ሲዘጋ ወደ ለንደን ሔድኝ። ብዙ ኢትዮጵያውያንም አገኘሁና ተዋወቅሁ። በወቅቱ አምባሳደሩ ልጅ እንዳልካቸው መኮንን የነበሩ ሲሆን፣ የባህል አታሼው ጋሽ አበበ ከበደ ነበር።

4 በሥራ ዓለም

ከሦስት ዓመታት የትምህርት ገበታ ቆይታ በኋላ፣ ከእንግሊዝ አገር ወደ ኢትዮጵያ መስከረም 21 ቀን 1955 ተመለስኩ። መመለሴን ለማሳወቅ ወደ ትምህርት ሚኒስቴር ሔድኩ። ለሥራ የሚመድብህ የንግድና ኢንዱስትሪ ሚኒስቴር ነው ተባልኩና፣ ወደዚያ የምወስደውን የትምህርትና ሥነ ጥበብ ሚኒስቴር ደብዳቤ ለመውሰድ እንድመለስ አጭር ቀጠሮ ተሰጠኝ።

ከትምህርት አስደሳችና ጣፋጭ ዓለም ወደ እውነተኛው የጣጣ ዓለም ከመግባቱ በፊት፣ ለራሴ የአንድ ወር ዕረፍት ሰጥቼ ነበር። ደግሞም፣ ምናልባት እማልፈልገው በታ ማንም እንዲመድበኝ ስላልፈለኩ ወደ ትምህርት ሚኒስቴር ሳልመለስ ቀረሁ።

ፈልገው የነበረው የ2ኛ ደረጃ መምህርነት ስምሪት ጉዳይ ገና ቀደም ሲል ስለ ከሸፈ፣ ዕረፍቴን እንደ ጨረሰኩ የመምህርነቴን ጉዳይ ትቼ ወደ ሌላ ሥራ ሳተኩር ሐሳቤ በኢትዮጵያ ልማት ባንክ እና በውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር ላይ ነበር ያረፈው።

የውጭ ጉዳዩን ነገር በልዩ ልዩ ምክንያቶች ሳቢያ፣ ወዲያ ጣልኩና በልማት ባንክ ላይ አተኮርኩ። የትምህርት ቤት አብሮ አደጌ ንጉሴ ዘሪሁንም እዚያ መሆኑን ሰምቼ ሐጄ አማካርኩት። በርሱ አማካይነት ከደብዳቤ ላይ ከሌጅ የመጀመሪያ ዙር ተማሪና ምሩቅ ከሆነው ከተሾመ ገብረ ማርያም ጋር ተዋወቅሁ። የባንኩ የሕግ ክፍል ኃላፊ ነበር።

ሆኖም፣ ባልጠበኩት አጋጣሚና ሁኔታ፣ ዓርብ ኅዳር 7 ቀን 1955 ጃንሆይ ዘንድ ቀርቤ፣ ኋላ የቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ የሽልማት ድርጅት የተባለውን ተቋም ማቋቋም ተግባር ላይ ተመደብኩ።

እውነቱን ለመናገር፣ አስቀድሞ ነገሩን ዐውቄው ቢሆን ኖሮ፣ ፈቅጂ የምገባበት ሁኔታ አልነበረም። የቤተ መንግሥቱን ሥርአት ቀርቶ፣ የቢሮክራሲውን እንኳ ገና በወሬ እየጠገብኩት ነበር እንጂ የማውቀው ዓለም አልነበረም። የሰማሁትም የሚስቦኝ አልነበረምና።

ይሁንና፣ «ነገ በ 5 ሰዓት ይዘኸው ና ተብያለሁ» ተብሎ ሐሙስ በ11 ሰዓት ተኩል በአቶ አበበ ከበደ የቀ.ኃ.ሥ በጎ አድራጎት ድርጅት ዋና አስተዳዳሪ ሲነገረኝ፣ የሥራ ስምሪት ሐሳቤ ሁሉ ባልተጠበቀና እምቢ ሊባል በማይቻልበት አኳኋን ተቋጩ። አቶ አበበ ከበደ፣ ገና ተማሪ ሆኜ የማውቀውና የማከብረው፣ ለዓለሙ ሁሉ ቅን አሳቢና መንፈሳዊ ሰው ነበር። እኔን ለመጥቀምም እንዳደረገው አለጠራጠርም። ግን፣ አስቀድሞ ቢያማክረኝ ኖሮ እመርጥ ነበር። ከዚህ ቀጥሎ አቶ ብለው፣ በልቤ ጋሼ እያልኩ ነው።

በማግስቱም በቀጠሮዬ ሰዓት ተገኝቼ፣ ከጋሽ አበበ ጋር ከቢሮው ወደ ታላቁ ቤተ መንግሥት አመራን። እኔ ከርሱ ጋር ሰተት ብዬ ወደ ውስጥ የምዘልቅ መስሎኛል። ነገር ግን እንደዚያ አልሆነም።

ግቢው ውስጥ እንደ ገባን፣ ጥቂት ርቀት ከሐድን በኋላ አንድ ነጥብ ላይ ስንደርስ፣ አንድ ከልካይ አቆመንና ጋሽ አበበን ከነመኪናው ሲያሳልፈው፣ እኔ ወረድኩ። በግራችን በኩል ሰብስብ ወዳሉ ሰዎች በጁ አመለከተኝና ሄጄ ቆምኩ። ሰልፍ አልነበረም፤ እንዲሁ እጅብ ብለው ነው የቆሙት። ባይኔ ስቃኝ አንድም የማውቀው ሰው እነርሱ መካከል

አልነበረም። በጠቅላላ ሁኔታው እየተገረምኩ ዙሪያዬን ስቃኝ፣ ከኛ ጥቂት ከፍ ብሉ ደግሞ፣ ልክ እንደኛው ሌላ ስብስብ ታዩኝ። እሁለታችንም ዘንድ አንድ አንድ አስተናባሪ፣ (አጋጅ፣ ከልካይ ወይም አጋፋሪ) ነበር።

ከላይ የሚጣራ ድምፅ ተሰማና፣ የመከላከለኛው አስተናባሪ ወደኛ በኩል በስም ተጣራ፤ ከመካከላችን አንድ ሰው ተለቀቀና ሔደ፤ ግን ከበላያችን በኩል ካለው ስብስብ አላለፈም። ብዙም ሳልቆይ የቀደሙኝንም ብዙዎች ቀድሜ ሁለተኛውን ስብስብ ተቀላቀልኩ። እዚያ አንድ ከአውሮፓ የቴክኒክ ነገር አጥንቶ ከተመለሰ ወጣት ጋር ተዋወቅን፤ ቅብጥብጥ ብሏል።

ድንገት ተከታትለን ተጠራንና በረንዳው ጋር ስንደርስ «እሱጋ ቆዩ» ተባልን ። ወጣቱ መቅበጥበጡ በዛቡት፤ የኔዝም ብሎ ነገሮችን ማስተዋል ምን እንደመሰለው አላውቅም። ብቻ፣ «ድንገት በጥያቄ ማፋጠጥ ይወዳሉ አሉ» አለና ማስታወሻዎች ከኪሱ አውጥቶ፣ ልክ ፈተና እንደሚገባ ተማሪ አንዴ አንዱን ቅጠል አንዴ ሌላውን ይመለከኩት ገባ።

ከዚያ ድንገት ተጠራሁና ደረጃውን ወጥቼ ከጋሽ አበበ ጋር እላይ ተገናኝቼ ወደ ውስጥ ገባን።

ጃንሆይ ምን እንደተማርኩ ከጠየቁኝና ከመለስኩ በኋላ፣ «ነዋሪነት ያለው የሽልማት ድርጅት ለማቋቋም ካሰብን ቆይቷል፤ የእግዚአብሔር ፈቃድ ሳይሆን ቀርቶ ቆየ። አሁን ግን በእግዚአብሔር ፈቃድ ለማቋቋም ተነሥተናል። የአስጠራንህ ለዚህ ነው» አሉ።

የሽልማቱ ድርጅት መቋቋም ትኩረት የሰጡት ጉዳይ ነበረና፣ ስለ ጥቃንን ዝርዝር ሁሉ ይከታተሉ ነበር። ይህ የሆነው፣ ሊታሰብ ወይም ሊገመት እንደሚችለው፣ በግል ገንዘባቸው የሚያቋቁሙት ድርጅት ስለሆነ አልነበረም፤ ወይም አቃቂር አውጪዎች ማለት እንደሚወዱት ለግል ዝናቸው ሲሉ አልነበረም።

ይህም የሚታወቀው፣ የሽልማት ድርጅት በግል ገንዘባቸው ለማቋቋም የአነሣሣቸውን ምክንያት ስናስተውል ነው።

አንድ ቀን ስለዚህ ጉዳይ እንዲህ አሉን፤ ከጋሽ አበበና እኔ ሌላ ልዩ ጸሐፊያቸው አቶ ዮሐንስ ኪዳነ ማርያምም ነበር።

የኖቤልን የሰላም ሽልማት ልናገኝ ነበር። በአንድ ድምፅ ተበልጠን የካናዳው ዕጩ ተሸለሙ። ይህን ስንሰማ ቆጩን። ደግሞም ምን የቀረብን የጎደለብን ነገር አለና ነው ብለን አሰብን። ግን፣ እኛን መጀመሪያ እንዲህ ከቆጩን ለሌላውማ ... በማለት ሽልማት የሚያተጋ መሆኑ ተሰማን፤ እኛስ ለሀገራችን እንደዚህ የሚያተጋ የሽልማት ድርጅት ለምን አናቋቋምም ብለን

ያሰብነው ያኔ ነው...ጊዜው ስላልደረሰ ቆየ። አሁን እግዚአብሔር ፈቅዶ ጊዜው ስለደረሰ ነው።

አስቤውና ፈቅጂው የገባሁበት ሥራ የነበረ ባይሆንም፣ ከገባሁበት በኋላ ይህን ያህል አስቸጋሪ ሆነ አላገኘሁትም ነበር። እርግጥ፣ መጀመሪያ ላይ ስለ እጅ አነሣስ፣ ጃንሆይ እንጂ «እሳቸው» አለመባል ... ወዘተ ዐይነት የሥነ-ስርዓት ጉዳዮች ነበሩ። አንዳንዶቹ ነገሮች በአካባቢው የሚገኙ ሰዎች የራሳቸውን አንጻራዊ ደረጃ ከፍ ለማድረግ የሚያደርጉት ጥረት ውጤቶች ሆነው ነበር የሚሰሙኝ። እኔ ቁብ ባለኝ ነገርና እነሱ ቁምነገር በሚመስሏቸው ነገሮች መካከል ልዩነት ነበረ። በተለይ እኔ የምፈልገውና ሌሎች የሚፈልጉት የተለያየ በመሆኑ ለግጭት የሚገፋፋኝ ነገር ብዙ አልነበረም። የኸ ኋላም በቢሮክራሲው ውስጥ የቀጠለ ልዩነት ነበረ።

ነገር ግን፣ በጃንሆይ ቀጥታ እይታ ሥር እና፣ ከጋሽ አበበ ከበደ ጋር መሥራት ምንም አስቸጋሪ አልነበረም። እንዲያውም አርኪ ነበር። የማቀርብላቸውን ማንኛውምን ማስታወሻ በዝርዝር አንብበው ምን ጊዜም አስተያየትና ጥያቄ ይኖራቸዋል። በማስታወሻው፣ ላይ በቀይ ያመለክታሉ፣ ይጽፋሉ።

እንደዚህ ያደርጉ የነበረው፣ የድርጅቱን ጉዳይ የተለየ አድርገው ያዩት ስለነበረ ሳይሆን፣ በማናቸውም ጉዳይ ቢሆን ያው ነበር። ለዚህ እንደ አብነት ሊቀርብ የሚችል ምሳሌ አለ። በአንድ ወቅት፣ ጸጋዬ ገብረ መድኅንን ቲያትር በኢትዮጵያ እንዴት እንዲሆን እንደሚያስብ ማስታወሻ አቅርብ ብለውት አቀረብ። ማስታወሻውን አይተው ሲመልሱለት ቀይ በቀይ ሆኖ ነበር - በአስተያየት እና በጥያቄ (ስለዚህ ጉዳይ እኛ እንዲህ ይሁን ብለን አዘን አልነበረም ታዲያ? የሚል ዐይነት)።

እንዲሁም፣ የሽልማት ድርጅቱ ለተሸላሚው የሚሰጠውን በአንገት የሚጠለቀውን ሜዳሊያ እና የምስክር ወረቀት ለመወሰን፣ አንድ ቅዳሜ ቀን ጠዋት በደብረ ዘይት ቤተ መንግሥት ንድፋ እንዲቀርብ አዘዘ። ሠዓሊ አፈወርቅ ተክሌ እና እኔ ከሦስት ሰዓት ጥቂት ቀደም ብለን ደርሰን ግቡ ተብለን ስንገባ፣ እዚያ አለው ቢሯቸው ጠረጴዛ ላይ ከተከመሩ ፋይሎች መካከል መረጥ አድርገው አንዱን ሲመለከቱ አየሁ። የጀመሩትን ከፈጸሙ በኋላ፣ መነጽሩን አውልቀው አንዱ ፋይል ላይ አኑረው ተነሥተው ቆሙ። እንደ ቆሙ ዲዛይኖቹን ተመልክተው ከሠዓሊው ጋር ተነጋገሩና አስተያየታቸውን ሰጥተው አሰናበቱን።

ጋሽ አበበ ከበደ በጣም ቀና እና ለሰው አሳቢ ነበር ብያለሁ።። እርሱ የዚያ ሰፊ ድርጅት፣ የቀ.ኃ.ሥ. በጎ አድራጎት ድርጅት ዋና አስተዳዳሪ ሆኖ ከሚያገኘው ደሞዝ የ50 ብር ብልጫ ያለው ደሞዝ ነበር ማስታወሻ አቅርቦ ያስፈቀደለልኝ።

ወደ ቢሮና ቤት መመላለሻ መኪናና ሾፌር ከቤተ መንግሥት ተመድቦልኝም ነበር። ነገር ግን፣ እኔ ነገሩ እጅግ ሰለከበደኝ ከሳምንት በኋላ ይቅርብኝ ብዬ አስቀረሁ። በዚያን ሰዎን፣ ገና ከውጪ ለመጣ ምሩቅ፣ በሥራ እሰኪመደብ እቴጌ ሆቴል በነጻ የማረፍና ለመቋቋሚያ የሚሆን ገንዘብ (መጀመሪያ ላይ 5,000 ብር ያለ ወለድ ነበር) 2,000 ብር፣ ከሞርጌጅ ባንክ በ3.5% በሁለት ዓመት የሚከፈል ብድር የማግኘት መብት ነበረው። በዚህ ተጠቅሜ እና 2,000 ብር ተበድራ ጨምሮ የራሴን መኪና ለመግዛት ወሰንኩ።

ጋሽ አበበ ይህን ሲሰማ አልተስማማም፤ ገና የወር ደሞዝ ሳትበላ ዕዳ ውስጥ ትገባለህ ነበር ያለኝ። ስለዚህ፣ መኪና መግዣ 10,000 ብር እንዲሰጠኝ ለጃንሆይ እንዳመለክት ጠይቆኝ ነበር። በምን አገልግሎቴ በማለት እምቢ ብዬ እኔ ባሰብኩት መንገድ አሳካሁ።

ሥራው እየጣመኝና ወደ ውስጡ እየዘለቅሁ ሳለሁ፣ እንዲያውም የኖቤል ሽልማት ድርጅትን በመጎብኘት ላይ እያለሁ አዲስ ክስተት መጠንሰሰ ጀመረ። ከዚያ ጉብኝት ተመልሼ ብዙም ሳልቆይ፣ ወደ ሌላ መ/ቤት ትፈለጋለህ ተባለ።

ይሁንና፣ በዚህ በሽልማት ድርጅት ምደባዬ ሳቢያ፣ ያልጠበቁኳቸውን ዕድሎች አገኘሁ።

1. በኢትዮጵያ ጥበባት ዘርፍ ውስጥ የተሰማሩትን አብዛኛዎቹን ባለሙያዎችም ለማወቅ እና ከአንዳንዶቹም ጋር በቅርብ ለመተዋወቅ በቃሁ። በሌሎቹም ሽልማት በሚሰጥባቸው ዘርፎች ስለተሰማሩ በተለይ ወጣት ባለሙያዎች የተሻለ ግንዛቤ አገኘሁ።
2. ከአልፍሬድ ኖቤል የሽልማት ድርጅት እና ኃላፊዎች፣ አንዳንድ የኮሚቴዎች አባላትን ለማነጋገር ቻልኩ። ስለሌሎች የተለያዩ ሽልማት ሰጪዎች ዜናዎች አገኘሁ።

በሥራዬም፣ የእይታዬ አድማስ ሰፋ ማለቱ አልቀረም። የቢሮ ሤራዎችም በርቀት ወላፊናቸው ደረሰኝ።

በገንዘብ ሚኒስትሩ፣ ጠያቂነት፣ ሰኔ 15 ቀን 1955፣ በቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ የሽልማት ድርጅት ማቋቋም ተግባር ላይ በተሠማራሁ በሰባተኛ ወሬ፣ የሽልማት ድርጅቴ መቋቋም ይፋ ሊሆን አንድ ወር

የሚያንስ ሲቀረው፣ በጽሕፈት ሚኒስቴር ደብዳቤ ወደ ገንዘብ ሚኒስቴር ተዛወርኩ። መምሪያ ኃላፊ ተደረግሁ።

በገንዘብ ሚኒስቴር መጀመርያ ላይ የገጠመኝ አስቂኝ ድራማ ነበር። የመዝገብ ቤት ዶሴ አከናዎኝ ፋይሎች ተሸክሞ መጣና፣ «ታይቷል ይቀመጥ ይበሉና ፓራፍ ያርጉልኝ» ይለኛል። መጀመርያ ላይ ተናድጄ፣ «ለዚህ ነው እንዴ፣ እኔን ወደዚህ ለማዘወር ያ ሁሉ ሙግት ጃንሆይ ዘንድ ሦስት ጊዜ በሚኒስትሩ ተደረገ የተባለው?» አልኩ በልጤ። ሆኖም፣ ፋይሎቹን ጠረጴዛዬ ላይ እንዲተዋቸው ነገርኩት።

ከዚያ እኔን ወደ ገንዘብ ሚኒስቴር ለማዛወር በተደረገው ውይይት ላይ፣ የሚባለውን ያዳመጠ አንድ ክፍተኛ ባሥልጣን፤ «እኝህ ሰውዬ ይኸን ያህል እንዲዘዋወርላቸው ከፈለጉ፣ ምናልባት ለአንድ ትልቅ ቦታ አጭተውት ይሆናልና፣ የልጁን እንጀራ ለምን ትዘጋብታለህ፣ አሉኝ» ብሎ ጋሽ አበበ ያለኝን ሳስታውስ፣ የባሰ ገረመኝ፤ እንቅጥልሽ ሆነብኝ።

ሌላም፣ ነገር ታሰበኝ። የጽሕፈት ሚኒስቴር የዝውውር ደብዳቤ ደርሶኝ ወደ አዲሱ መ/ቤቴ የመጣሁ ሰሞን፣ ሚኒስትሩ በሕይወቴ ለመጀመሪያ ጊዜ ቢርአቸው አነጋገሩኝ። ከዚያ ቀደም በዝናና በመልክ ብቻ ነበር በሩቅ የማውቃቸው። ከነገራቸው ውስጥ ትኩረቴን ይበልጥ የሰበው፣ «በትምህርት ረገድ መልካም ተዘጋጅተሃል፤ አሁን ደሞ የቢሮክራሲውን አካሄድ መማር ይኖርብሃል» የሚለው ነበር። በውስጤ ግን የነበረው አጸፋ፣ «አሱንማ ተምሮ መቀጠል ሳይሆን፣ ዐውቆ መቀየር ነው» የሚለው ነበር። ይሁንና፣ ፍየል ከመድረሱ ቅጠል መበጠሱ ዐይነት እንዳይሆንብኝ ረጋ ብሎ ማየትን ወሰንኩ።

የመዝገብ ቤቱ ዶሴ አከናዎኝ ከተዋቸው ፋይሎች መካከል አንዱን ገልጬ ማንበብ ጀመርኩ። ከአንድ ሚኒስቴር ለሌላ ሚኒስቴር ሲጻፍ ለገንዘብ ሚኒስቴር የተደረገ ግላባጭ እንጂ ቀጥታ የተጻፈ አይደለም። ከሥር ያሉትንም አንድ ሦስት አራት እንደዚሁ አነበብኩ። ግልባጮች ይሁኑ እንጂ ከተለያዩ መ/ቤቶችና ስለተለያዩ ጉዳዮች ናቸው። ታዲያ ለምን አንድ ዶሴ ውስጥ ሆኑ? አንድ ሁሉንም የሚያገናኝ ነገር መኖር አለበት። መቼም አለምክንያት አንድላይ አልሆኑም፣ አልኩ ለራሴ። እንደ መጽሐፍ ርእስ የዶሴውን ስም አየሁ። የሚያያዝበት ክር ለጊዜው አልታይህ አለኝ ምናልባት ከፋይሎ መነሻ ጀምሮ ሁሉንም ባነብ ሊታየኝ ይችል ይሆናል ብዬ አሰብኩ። ሆኖም፣ እርሱን ትቼ አንድ ሁለት ፋይሎችንም እንደዚሁ አደረግሁ። እንደ መጀመሪያው ሁሉ ግልባጮች የበዘባቸው ናቸው። ሆኖም፣ ገንዘብ ሚኒስቴር ለዚህ ወይ ለዚያ መ/ቤት የጻፋቸው ደብዳቤዎች ቀሪዎችም ነበሩባቸው።

በዚህ በዚህ ብዙ ጊዜ አሳልፌ ኖሮ ከቢሮ መውጫ ሰዓት ደርሶ ኖሯል፤ የሰዎች ኮቴ በኮሪዶሩ ውስጥ በብዛት በመስማቴ ብቻ ሳይሆን፤ በመስኮት እንቅስቃሴም አየሁ። ስዓቴ ለሰዓት ጥቂት ቀረው ይላል። በዚያን ጊዜ (ክረምት 1955) የሥራ ሰዓት ጧት በ3 ስዓት ተገብቶ እስከ 7 ሰዓት፤ ከቀትር በኋላ በ9 ሰዓት ተገብቶ በ12 ሰዓት፤ ነበር የመንግሥት የሥራ ጊዜ።

ከቀትር በኋላም፤ የጠዋቱን በመድገም የፋይል ክምሩን ጨረስኩና፤ የመጨረሻ የሆኑትን የየላይኞቹን የደብዳቤዎች ግልባጮች ግርጌ «ታይቷል» እያልኩ፤ አዲስ በፈጠርኩት አጭር ፊርማ ምልክት እያደረኩ ጨረስኩኝ፤ ከሁሉም ወፍራም የሆነውን ፋይል፤ ብቻ አስቀርቼ ሌሎቹን በተላላኪ ወደ መዝገብ ቤት ላኩ።

ትንሽ ቆይቼ ዶሴ አከናዎኝ የተባለው ሰውዬ መጣ። «አንድ ፋይል ቀርቶዋል። አልጨረሱትም?» አለኝ።

መናደዱን ትቼ፤ «በጣም፤ የሚፈለግ ነው እንዴ?» አልኩት።

የፌዝ ቃናው ያመለጠው አልመሰለኝም። «አይ» አለና ተቅለሰለሰ። ወዲያው፤ «ለማስታወስ ነው» ብሎ ሊወጣ ከበሩ ላይ ሲደርስ፤

«አቶ አበበ» አልኩት። አለበት ድርቅ ብሎ ቀረ። ወዲያው ግን አቤት አለና ወደ እኔ ቀልጠፍ ብሎ መጣ።

«እነዚህን መሰል ዶሴዎች ብቻ ለእኔ እንድታቀርብ ብሎ ያዘዘህ ማነው?» አልኩት።

«የመዝገብ ቤት ሹሙ ናቸው፤ ታይቷል ይቀመጥ ብለው ምልክት እንዲያደርጉባቸው ወደ ርስዎ የላኩኝ» አለኝ። «እግዜር ይስጠልኝ» አልኩትና ወጣ።

ውዬ ሳድር እንደሰማሁትና እንደተገነዘብኩት፤ አስተዳደሩ ብዙ የዩኒቨርሲቲ ምሩቃንን መቅጠር አይወድም። የነሱ በርካት ብሎ ተቀጥሮ ሥራ መልመድ፤ ለነባር ሠራተኞች እንደ የወደፊቱ አደጋ የሚታዩ ነበሩ። ከውጭ የሚመጡት ደግሞ የአገልገሉ የዱሮ ሹማምንት ተፎካካሪዎች ይሆናሉ፤ የሚል ትክክለኛ ሥጋት ነበር።

ክፋቱ ግን፤ ሚኒስትሩ ሚኒስቴሩን በተማሩ ሰዎች ለመሙላት ይፈልጋሉ! ያም ሆነ ይህ፤ እኔ ወፍራሙን ፋይል ከዳር እስከ ጫፍ ለመውጣት ወስኜ ተነሣሁ። እውነቱን ለመናገር ብዙ ነገርም ተገነዘብኩበት።

ጥቃቅን ሊባሉ ከሚችሉት መካከል፤ እንደ እናሳስባለን፤ እንገልጻለን፤ እና ስታውቃለን ያሉ፤ የበታች፤ የእኩያ እና የበላይ ድምፀት ያላቸው የደብዳቤ አዘጋጎች ነበሩ። ሌላው፤ የደብዳቤዎቹ ባህሪ አጠቃላይነት ሲሆን አሻሚ ትርጉም ሊሰጣቸው ወይም ለመካድ

የሚያመቹ መምሰል ነው። «በሕገ-ና በደንብ መሠረት እንዲፈጸም አስታውቃለሁ» ሲል፣ የተሠመረባቸው ሁለት ቃላት ቁርጥ ያለ ትእዛዝን ሲያመለክቱ፣ የቀደመው ንኡስ ሐረግ ደግሞ ቁርጠኝነቱን ያረግባል።

በዚህ መካከል፣ አንድ ቀን መለሎ የነበረው የሚኒስትሩ ተላላኪ መጥቶ፣ «ክቡርነታቸው ይምጡ ብለዋል» አለኝ። አብሬው ሔድኩ።

«የጽሕፈት ሚኒስቴሩ ደብዳቤ ጉዳይ ከምን ደረሰ?» አለኝ።

«እኔ ምንም የደረሰኝ ነገር የለም፣ ጌታዬ» አልኩኝ።

ስለምን ጉዳይ የተጻፈ መሆኑን ነገሩኝና፣ «ስለዚህ ጉዳይ ምን አታውቅም?» አለኝ።

«ስለ ደብዳቤውም ሆነ ስለጉዳዩ አሁን ገና ከክቡርነትዎ መስማቴ ነው» አልኩኝ።

« ምክትል ሆነህ እንዴት አታውቅም?» አለ፣ ጥፋተኛ ነህ የሚል ድምፀትና ወደፊት አውቀህ መገኘት አለብህ በሚል አንድምታ። ከዚያ እጅ ነስቼ ወጣሁ። ነገሩ እየተደጋገመ እሳቸው ቆጣ ቆጣ እያሉ ሲሔዱ «ጌታዬ እኔ ዘንድ የማይደርስን ነገር እንዴት ማወቅ እችላለሁ?» አልኳቸው።

«እኔ የአንተ መዝገብ ቤት ልሁና» አለ።

«አንድ ደብዳቤ ከክቡርነትዎ ወይ ካለቃዬ ካልተመራልኝ ወይም መዝገብ ቤት ካልላከልኝ ምን ማድረግ እችላለሁ፤ መዝገብ ቤት የሚልክልኝ የታይቷል ይቀመጥ ደብዳቤዎች ነው የማውቀው። ለምሳሌ» ስል፣

«ተወው ሒድ ወደ ቢሮህ» አለና ወጣሁ።

ከዚያ ሳምንታት ቀይቶ አንድ ቀን ከቀትር በኋላ ቢሮዬ ከፍተው ዘው አለ። እኔ አቀርቅሬ ፋይሎቼን እያጣጣምኩ ነበረ፤ ፈጥኜ አፈፍ አልኩ።

«ሲኒየር [ከፍተኛ] ረዳቶቼን ፈልጎ ቢሮአቸው አላገኝም፤ እንዴት ነው ሥራ የሚሠራው? ተፈሪን ፈለግሁት፣ ቢሮው የለም። ወልደ ማርያምን ፈለግሁት፣ የለም። ...ያ የአንተ አለቃም የለም። ... ዲግሪ! ዲግሪ! ... ይላሉ ግምባራቸው ላይ ለጥፈውት ይሒዱ፣ እርሱ ይሠራላቸው እንደሆነ...» በሆነ ነገር ተበሳጭተዋል። እኔ ዝም ብዬ ቆምኩ። ቢሮው ውስጥ ጥቂት ጎርደድ ጎርደዳ ካሉ በኋላ ወጡ ከኋላቸው ተከተልኩ። ወደ ጠቅላይ ሚኒስትሩ ጽ/ቤት አመሩ...

የገንዘብ ሚኒስቴር የበጀት ኮሚቴ አባል እንድሆን መወሰኑ ከአስተዳደር ተጻፈልኝ። የዚህ ኮሚቴ ተግባር፣ ከየመንግሥት መ/ቤቶች የሚቀርበውን የበጀት ጥያቄ በዝርዝር የሚመለከት፣ የየመሥሪያ

ቤቶቹን የበጀት ጉዳይ ኃላፊዎች ጠርቶ እንዲያስረዱ እና እንዲያሳምኑ የሚጠይቅ፣ የየዓመታዊ የመንግሥት የበጀት ዝግጅት ሒደት የመጀመሪያ ደረጃ አካል የነበረ ነው።

ከዚህም በላይ የተጠቃለለው ይህ ዓመታዊ የመንግሥት ልዩ ልዩ አካላት የበጀት ጥያቄ ሰነድ፣ ስለ መንግሥት የአስፈጻሚው ዘርፍ፣ በተለይም የጠያቂ ሚኒስቴሮችን አደረጃጀትና አወቃቀር ለማጥናት የሚያመች ገጽታ አለው። በተለይም ጥያቄዎቹን ለማስረዳት በሚጥሩበት ወቅት የሚገኘው መረጃ የማይገኝ ነው።

ከነዚህ ሁሉ ገጠመኞች ያስተዋልኩት አንድ ነገር፣ የመ/ቤቶችን አስተዳደሮች (ሠራተኞች፣ ገንዘብና ንብረት የማስተዳደር ሚና የተሰጣቸው)፣ ዘይትና ቅባት የመኪናን እንቅስቃሴ የማቀልጠፍ ሚና እንደሚጫወቱት ዐይነት እንዲያገለግሉ ቢፈጠሩም፣ እውነታው በተገላቢጠሽ ግን፣ የሥራው ባለቤት ከሆኑት ዋነኞቹ ዘርፎች ይልቅ ራሳቸውን የሚያስቀድሙ አዛዦች መሆናቸውን ነበር። ይኸም፣ አስተዳደር ለድርጅት ህልውና ሲባል ሳይሆን፣ ድርጅት ላስተዳደር ህልውና ሲባል የተፈጠረ የሚያስመስል ነበር።

ክቡር ሚኒስትሩ ድንገት ቢሮዬ መጥተው ከነበረበት ጊዜ በኋላ ወደ ቢሮአቸው አላስጠሩኝም። ከተወሰነ ጊዜ በኋላ ግን፣ ከበጀት ጥናት (ለኔ ግን ዶሴ ጥናት) ዋና ክፍል፣ ወደ ፋይናንስ፣ ክሬዲትና ኢንቨስትመንት ዋና ክፍል ምክትልነት ተዛወርኩ። አለቃዬ የገንዘብ ሚኒስቴር ረዳት ሚኒስትር እና የኢታብ ዋና ጸሐፊ ነበር።

የበጀት ጥናት ዋና ክፍል «ሥራዬን» የፍታሄ ከበደ የሚባለው የኮሌጅ ጓደኛችንና የኢታብ ወጣት ኢኮኖሚስት ተዛውሮ ተረከበ።

ዶሴ አከናዎኝ እንደለመደው ፋይሎቶችን ተሸክሞ ይመጣና «ታይቶአል ይቀመጥ ብለው ምልክት ያርጉልኝ» ይለዋል።

«ለዚህ ነው ይህንን ያመጣህልኝ?» ብሎ ይጠይቀዋል።

«አዎን» ይለዋል አበበ።

«እንግዲያው፣ ታይቲል ይቀመጥ የሚል ማኅተም አሠራር እዚያው አንተው እያተምክ አስቀምጠው» ይልና ያመጣውን ይዞ እንዲሔድ ያደርገዋል። ከዚያ ከጥቂት ጊዜ በኋላ ገንዘብ ሚኒስቴርን ለቆ ወጣ።

ኢታብ፣ የኢኮኖሚያዊ እና የቴክኒክ (ማለትም፣ የባለሙያና የቁሳቁስ) እርዳታን ጉዳይ የሚመለከት ቋሚ የሚኒስትሮች ኮሚቴ (ወይም ቦርድ) ጽ/ቤት መጠሪያ ነበር። ጽ/ቤቱ ገንዘብ ሚኒስቴር ውስጥ ለመገኘት የበቃው፣ የቦርዱ ሰብሳቢ የገንዘብ ሚኒስትሩ፣ ዋና ጸሐፊውም በገንዘብ ሚኒስቴር ረዳት ሚኒስትር ስለ ነበሩ ነበር።

እኔ የተዛወርኩበት ዋና ክፍል የገንዘብ ሚኒስቴር መደበኛ አካል የነበረ ነው። በርሱ እልቅና ሥር የነበርነው በርካታ ሠራተኞች ብንሆንም፣ እኔና አንድ ጸሐፊ ብቻ ነበርን የገንዘብ ሚኒስቴር ሠራተኞች እና ደሞዝተኞች የነበርነው።

የተቀሩት፣ በፈረንጂኛ ምህፃረ ቃላት ኢታብ (ኢኮኖሚክ አንድ ቴክኒካል አሲስታንስ ቦርድ) በመባል የሚታወቀው የሚኒስትሮች ኮሚቴ ጸ/ቤት ተቀጣሪዎች ነበሩ።

ረዳት ሚኒስትሩ ተሹሞ ሲዛወር፣ በእርሱ እግር አንድ ዋና ዲሬክተር፣ በሁለቱም ዘርፍ፣ ተተካ።

እኔ የተዛወርኩበት ዋና ክፍል ሁለት ኃላፊነቶች እና ከነሱ ጋር የተያያዙ ተግባራት ነበሩት። የመጀመሪያውና ክፍሉ የሚታወቅበት የውጭ አገር የብድሮችን ሁኔታ መከታተል፣ መመዘገብ እና የዕዳዎቹ የዋና እና የወለድ ክፍያ በስምምነቱ መሠረት ወቅቱ ዝንፍ ሳይልና መቀጫ ሳያስከተል እንዲከፈል ማድረግ ነበር። ለዚህ ደግሞ፣ የየዓመቱ የዕዳ መክፈያ ገንዘብ በበጀት እንዲያዝ፣ በብሔራዊ ባንክም በኩል የውጭ ምንዛሪው በተፈለገው የውጭ ገንዘብ እንዲከፈል ሁኔታዎችን እንዲያወቁ ማረጋገጥ ነበር።

የብድር ገንዘብ ዕዳዎቹን መዝግቦ ይይዝና በነዚህ ጉዳዮች ላይ የሚደረጉትን የመጻጻፍ ተግባራት ያከናውን የነበረው የሒሳብ ባለሙያ፣ ዜግነቱ እንግሊዛዊ፣ ዋና ምድቡ በእኛ ዋና ክፍል ሳይሆን በኢታብ ሆኖ አገኘሁት።

ሁለተኛው የዋና ክፍሉ ተግባር የመንግሥት ኢንቨስትመንት መከታተል ነበር። ይኸን አስመልክቶ ያለውን እንቅስቃሴ ለማወቅ ስሻ፣ ያገኘሁት አንዲት ፋይል ብቻ ነበር። ፋይሊም የያዘችው ሦስት ደብዳቤዎችን ብቻ ነበር። የመጀመሪያው ረዘም ካለ ጊዜ በፊት የተጻፈው የሚኒስትሩ ሲሆን፣ የመንግሥት ድርጅቶች አቋማቸውንና እንስቃሴዎቻቸውን የሚመለከቱ መረጃዎችን ለዋና ክፍሉ እንዲልኩ የሚያዝ ነበር ሁለቱ ደግሞ ያን ጠቅሰው መረጃዎቹ እንዲላኩ የሚያሳስቡ በዋና ክፍሉ ኃላፊ የተጻፉ ነበሩ። ይኸን በተለይ የሚከታተል አልነበረም።

ይህ በእንዲህ እያለ፣ አይ.ኤም.ኤፍ የአባል አገራት የገንዘብ ሚኒስትሮችን እና የብሔራዊ ባንኮች ዝቅተኛ ደረጃ ኃላፊዎችን ማሠልጠኛ አዲስ ተቋም ከፍቶ ጥሪ አደረገ። ለዚያ ዓመት 21 ሰዎች ብቻ ማሠልጠን እንዳቀዱና፣ ከእያንዳንዱ አባል አገር ሁለት እጩዎች እንዲላኩ ተጠየቀ።

የኔ ማመልከቻ ተቀባይነት ካገኙት አንዱ ሆነ። በመጋቢት ወር 1957 ለመጀመሪያ ጊዜ የአትላንቲክ ውቅያኖስን አቋርጫ ዋሽንግተን ገባሁ። ከአፍሪካ የሄድነው ሦስት ነበርን፤ ከኢትዮጵያ፣ ከግብጽና ከታንዛኒያ።

በዚያን ወቅት፣ ኢትዮጵያ በአይ.ኤም.ኤፍ ውስጥ፣ ምድቡዋ ከመካከለኛው ምሥራቅ አገሮች ጋር ነበር።

ይህ የሆነበት መነሻ ታሪክ አለው። በ1946 (እ.አ.አ.) አይ.ኤም.ኤፍ (ማለትም፣ ኢንተርናሽናል ሞኔታሪ ፈንድ) እና የዓለም ባንክ ሲቋቋሙ ከመሥራቻ አባላቱ ኢትዮጵያ አንዱዋ ነበረች። ያን ጊዜ ሌሎች ጥቁር እና ነጻ የአፍሪካ አገሮች አልነበሩም፤ ከላይቤሪያ በስተቀር። ለሁለቱ ሲባል ክፍል መመደብ አላመቸም ነበርና ነው፣ ኢትዮጵያን ከግብጽና ከሌሎች አረብ አገሮች ጋር፣ በመካከለኛው ምስራቅ ውስጥ ያጠቃለሉዋት። ኋላ የአፍሪካ ክፍል ተከፍቶ እያለም፣ ኢትዮጵያ እዚያው እንድትቀጥል በኛው ወገን ተደረገ።

በአይ.ኤም.ኤፍ ቦርድ ላይ፣ አስፈጻሚ ዲሬክተርነት እና በተለዋጭ ዲሬክተርነትም ኢትዮጵያን የሚወክሉት ግብጻውያን ነበሩ! ኢትዮጵያ አንድ ጊዜ እንኳን፣ ዋናነቱ ቀርቶ ተለዋጭ ዲሬክተር መድባ አታውቅም ነበር!! ይሁንና በዚህ ወቅት የነበሩት ግብጻውያን አስፈጻሚ ዲሬክተር ሚስተር ዛኪ ሰዓድ ነበሩ። ነባር የሆኑት እኚህ ሰው በድርጅቱ አመራር ዘንድ የተከበሩና ተደማጭነት ያላቸው ነበሩ።

በዚያን ወቅት ኢትዮጵያ ከድርጅቱ ጋር የነበራት ግንኙነት ጠንካራ ነበር። ምክንያቱም የተበዳሪ ጥገኝነት አልነበረባትም ነበርና ነው። «የአንቀጽ 14 ምክክር» በሚባለው መሠረት ከድርጅቱ አንድ ቡድን ተልኮ፣ የኢትዮጵያን ኢኮኖሚ በአጠቃላይ፣ የንግድን ሒደትና የገቢ ወጪ ንግድን፣ የውጭ ክፍያን ሚዛን በተለይ አጥንቶ ዘገባ ለአስፈጻሚ ቦርዱ ያቀርባል። ለኢትዮጵያ መንግሥትም ይሰጣል።

የዚያ ዓመት የአንቀጽ 14 ምክክር ዘገባ ለአይ.ኤም.ኤፍ ቦርድ ሲቀርብ፣ በታዛቢነት እንድንኝ ተደርጎ ነበር። የኢትዮጵያ የዓለም ንግድና የክፍያ ሚዛን ሁኔታ ከነበርንበት ደረጃ አንጻር ችግር ኅልቶ የሚታይበት አልነበረም። በግንኙነታችን ጠንካራና ጤናማ አቋም ነበር። ይሁን እንጂ፣ ቦርዱ ላይ ሪፖርቱን አድምጦ አንዱ፣ (የነማን አገሮች ወካይ ዲሬክተር እንደ ነበረ አላወቅሁም)፣ «ሁኔታዎ ይህን የሚመስል ከሆነ፣ ለምን ኢትዮጵያ ከአንቀጽ 14 ወደ አንቀጽ 8 አትዛወርም?» ያለው፣ በሆዴ እንዴ!! ነበር ያስባለኝ። ደግነቱ ዛኪ ሰዓድ ተገቢውን መልስ ሰጠ።

በተባለው ምድብ 8 ውስጥ የሚገቡት በዓለም ንግድ ውስጥ ያላቸው ጠንካራ አቋም ገንዘባቸውን «ኮንቨርቲብል መሆን የሚችል» ያደረገው እንደ ጃፓንና ጆርመን ያሉት ነበሩ እንጂ፤ እንደ ኢትዮጵያ ያሉ ወደ ውጪ የሚልኩትም ከውጪ የሚያስገቡትም ምርት ዋጋ በሌሎች የሚወሰን አገሮች አይደሉም። ስለዚህ፣ ንግግሩ የለበጣ መሆን አለበት! ነው ያልኩት ለራሴ።

ስለኮርሱ በደምሳሳው ሊባል የሚችለው፣ ስለፋይንስ አስተዳደር የገንዘብ ድርጅቱን አመለካከትና ፍልስፍና ለማሥረጽ የሚያግዙ ዐይነት አቀራረቦችና ወይይቶች ነበር መስለው የተሰሙኝ።

ከዚያ ውስጥ፣ አስደሳች የነበረው ፕሮግራም፣ በኒው ዮርክ በታላላቆቹ የዩኤስ ንግድ ባንኮች ዘንድ ያደረገናቸው የመተዋወቂያ ጉብኝቶች ነበሩ። በተለይ ደግሞ በዚያ ባለው፣ የዩኤስ ፌዴራል ሪዘርቭ ሲሰተምን ተቋም ያደረገነው ጉብኝት።

በዓለም የገንዘብ ድርጅት (ኢይ.ኤም.ኤፍ) በማኔጅመንቱ ውስጥ የኢትዮጵያ ዴቪዥን የሚባል ነበር። ስለኢትዮጵያ በጎ አመለካከት የነበረው ስለነበር፣ ስለተቋሙ ከሱ ብዙ ተማርኩ።

በዚያን ጊዜ በኔ አስተያየት ተቋሙ (የዓለም ገንዘብ ድርጅት) የልማት አጋዥ ሳይሆን ጎታችነቱ የሚያይል ነበር መስሎ የታየኝ።

እዚያው እያለሁ የኢትዮጵያ አምባሳደር አቶ ብርሃኑ ድንቁ «በገዛ ፈቃዳቸው ሥራ ለቀቁ» የሚል ዜና ወጣ። ወደ ኢትዮጵያ ኤምባሲ ስሔድ ሲተራመሱ ደረስኩ። በኋላ ጉዳይ ፈጻሚው ቢሮ ተሰባስበን እንወያይ ተብሎ እኔም ተቀላቀልኩ የወታደራዊ ጉዳይ አታሼው ጀነራል አማን አንዶም ነበሩ። ቀደም ሲል ግጭት ተፈጥሮ ቢሮአቸውን ለቀው ነበር ሲባል ሰምቼ ነበር። ጄኔራሉን አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ 4ኛ ዓመት ተማሪ ሆኜ፣ ኢትዮጵያን ሎው ኤንድ ኮንስቲትዩሽን በወቅቱ የኢትዮጵያ መንግሥት ዐቃቤ ሕግ የነበረው አቶ በረከት ሀብተ ሥላሴ ሲያስተምረን አብረውን ሲማሩ ለሰላምታ ያህል ዐውቃቸዋለሁ። ጉዳይ ፈጻሚው ዶክተር ጌታቸው አብዱ ነበር።

ክቡር አቶ ብርሃኑ ድንቁ ወደ ኢትዮጵያ እንዲመለሱ መጠራታቸውን ብቻ መግለጹ ይበቃል። የበተነትን ወረቀት ለማስተባበል መመሪያ መጠየቅ ይሻላል። ይመለሱ የሚለው ጥሪ ሐቅ ስለሆነና፣ የኤምባሲው ኮፒ-ለማስረጃነት ስላለ ችግር አይኖርም ተባለ።

የዋሺንግተን ቆይታዬም እስከ ነሐሴ መጨረሻ ድረስ ነበር። ያን ፈጽሜ ወደ ኢትዮጵያ የተመለስኩት በለንደን፣ ፓሪስ እና ሮም የጥቂት ቀናት ቆይታ እያደረግሁ ነበር። አዲስ አበባ ስደርስ፣ አሮጌው ዓመት ዐልፎ 1958 ጀምሮ ነበር።

ዋሺንግተን ቆይቼ፤ በዓለም ባንክና ለዓለም የገንዘብ ድርጅቶች ዓመታዊ የጋራ ስብሰባ ላይ ለመገኘት የሚመጣውን የልኩካን ቡድን በአማካሪነት እንድቀላቀል ተወስኖ ቴሌግራም ተልኮ ኖሯል! የደረሰው ግን እኔ ወደ ለንደን ከበረርኩ በኋላ ነበር።

መልካም እድል ስላመለጠኝ ወዳጆቼ ሲያዝኑልኝ፤ ሚኒስትሩ ዘንድ ስገባ ግን፤ «ያውሮፕላን ኪራይ ልታስወጣኑው የመጣኸው» ብቻ ነበር ያሉት።

እኔም፤ የሔድኩት ከባለቤቴ ጋር እንደነበረና፤ የተመለስኩትም ሦስት ሆነን ስለነበረ፤ ብቆይም ኖሮ ወጪው አይቀር ነበር በማለት ተሰናብቼ ወጣሁ።

ሌላ ግን አስደንቆኝ የነበረው ኢትዮጵያ የ1965 (1958) ሁለቱ ተቋማት የገዢዎች ቦርዶች ስብሰባ ሊቀመንበር የምትሆን የነበረ መሆኑን እዚያ ሆኜ አለመስማቴ ነበር።

ስብሰባው ከመጀመሩ 10 ቀን ቀድመን ዋሺንግተን ገባን። ከባንኩ ወይ ዩኤስኤ አይዲ ጋር ጉዳይ የነበራቸው ይህን አጋጣሚ ተጠቅመው አያሌ ሹማምንት እና የልማት ነክ ተቋማት ኃላፊዎች መጥተው ስለ

ነበረ፣ በስብሰባው ሰሞን እዚያ አካባቢ የነበሩ የኢትዮጵያ ባለሥልጣኖች ቁጥር ቀላል አልነበረም።

ኢትዮጵያ የዓመቱ ሊቀመንበር በመሆኗ፣ እኔም የኦሪጊናል ልኩካኑ አባል በመሆኔ፣ ከአውሮፕላን ቲኬት እስከ ውሎ አበሌና ሆቴል የከፈሉት ሁለቱ ተቋማት ነበሩ።

ከዋሽንግተን እንደ ተመለስኩ ወዲያው ይመስለኛል። የፋይናንስና ክሬዲት ዋና ክፍል አለቃዬ ተሾሞ ሔደ። በርሱ እግር ሰው ሳይተካ ቀረ።

ትንሽ ጊዜ ካለፈ በኋላ፣ አንድ ቀን የተወሰንን ሰዎች (4?) ሚኒስትሩ ዘንድ ተጠርተን ቀረብንና፣ «ዲሬክተር ተብላችኋል» አሉን። ለማንኛውም፣ እኔ እንደታየኝ የክፍሉን ሥራ መሥራት ቀጠልኩ።

የመጀመሪያው የተሳካ ሙከራዬ እንግሊዙን ከኢታብ ወደ ፋይናንስና ክሬዲት ማዘዋወር መቻሌ ነበር። እሱም በዝውውሩ ደስተኛ ነበር። ጥንቅቅ ያለ ሥራ ወዳድ ቻርተርድ አካውንታንት ነበር። ሆኖም ሪከርድ አያያዙን የሚረዳው ልምድ ያለው ሰው ከሌላ መ/ቤት እንዲዘዋወር አደረኩ። በሌላው ተግባሩም የሚያገዘው አንድ ወጣት ምሩቅ አደረገሁለት። ደስተኛ አልነበረም፤ ሆኖም ብርቱ የሥራ ሰው ስለ ነበረ አቃቂር ከማውጣት ያለፈ ችግር አልፏልም ነበር።

ከሁለቱ ጋር ደግሞ የመጨረሻ ግባችን ምን እንደሆነ ተማመንን።

ለመንግስት ኢንቨስትመንት ጉዳዮች ሥራ ብቻ አንድ ምሩቅ አስቀጥሎ መደብኩ። እየተመካከርን መረጃዎችን በመልክ በመልካቸው ለማሰባሰብ ተጣጣርን። እንግሊዙንም የሒሳብ ሰነዶች ትንተና ላይ እንዲያግዝ አሳተፍነው።

በዚህ መሠረት ወደ 360 ሚሊዮን በሚሆን ያህል ገንዘብ መንግስት ያቋቋማቸው ድርጅቶች መኖራቸውን በቅድሚያ ግምት ላይ ደረስን። ሆኖም ይኸ ገና ብዙ የማጥራት ተግባር የሚቀረውና ለአደባባይ የሚቀርብ አልነበረም። ወሬ ተሰምቶ የጥያቄ ደብዳቤዎች ብቅ ማለት ጀመሩ። በተቻለ እየተከላከልን ቀጠልን።

በዚህ መካከል ዋና ዲሬክተር ተብዬ ነበር። ብዙም ሳይቆይ ያልታሰበ ነገር ተከሰተ።

5 በዋሽንግተን ዲሲ ቢሮ መክፈት (1960-1964)

አምባሳደር ሆል፣ በኢትዮጵያ የአሜሪካን አምባሳደር የነበሩት፣ ከግርማዊ ንጉሠ ነገሥት ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ጋር በዐቃቤ ሰዓት ሲነጋገሩ፣ «በሁለቱ አገሮች መካከል ያለውን የኢኮኖሚ ትብብር እርዳታ ሁኔታ

የሚከታተል እና የሚያስተባብር ጽ/ቤት ዩኤስ አሜሪካ በአዲስ አበባ ከፍታለች። ሆኖም፣ የኢኮኖሚ ትብብር እና የዕርዳታው ፍላጎት ይበልጥ የተመቻቸ እንዲሆን፣ ኢትዮጵያም ይኸን የሚያስተባብር ሰው በዋሽንግተን ብትመድብ፣ በደብዳቤ በጽሕፈት ቤታችን በኩል ተጠይቆ መልስ እስኪደርስ ለመጠበቅ በአስቸኳይ ሊያነጋግሩን የሚችሉት ሰው እዚያው ይኖራልና፣ ነገሩ ይቀለጥፋል» በማለት ያሳስባሉ።

ንጉሠ ነገሥቱ ሐሳቡን ተቀብለው፣ ወዲያው የገንዘብ ሚኒስትሩን አስጠርተው ይነግሩዋቸዋል። የገንዘብ ሚኒስትሩ አቶ ይልማ ዴሬሳም፣ ስለ አስፈላጊነቱ መስማማት ብቻ ሳይሆን ለዚህ የሚሆን ሰው እንዳላቸው ይገልጻሉ። የአሰቡት ሰው ማን እንደሆነ ተጠይቀው ይናገራሉ፣ አስፋው ዳምቤ። ስለ ደረጃው ግን እንዲወሰንላቸው ይጠይቃሉ።

በተነሣው ንግግር መካከል፣ እንዴት እና በማን እንደሆነ ባይታወቅም ስለ አስፋው ጸም የሆነ ነገር ይወሳል። ይኸን ላውቅ የቻልኩት፣ የገንዘብ ሚኒስቴር አስተዳደር ረዳት ሚኒስትሩ፣ ጥላሁን ምትኩ እየሣቀ፣ «ጢምህን እንዳትላጭ ተብላሃል» ብሎኝ በዚህ ሳቢያ በተነሣው ውይይት ነበር።

«ክቡርነታቸው ከግቢ እንደመጡ አስጠርተውኝ፣ 'ያን አስፋውን ጢምህን እንዳትላጩ በለው አሉኝ ... ዋሺንግተን እንድትመደብ የተወሰነ መሰለኝ፣ ትንሽ ችግር የፈጠረው ደረጃህ ነገር ሳይሆን አይቀርም። ውጭ ጉዳዮች ከነሱ ውጭ የሆነ ሰው በውጭ አገር ሲመደብ አይወዱም» አለኝ። ይህን ያለው ከራሱ ልምድ ተነሥቶ ነበር። እሱም ክቡር አቶ ይልማ እዚያ አምባሳደር በነበሩበት ጊዜ ጸሐፊያቸው ሆኖ ሔዶ ነበርና ነው።

ያንዲህ እኔ ዋና ዲሬክተር ከሆንኩ ዋል አደር ብያለሁ።

የውጭ ጉዳይ ሚኒስትሩ፣ አቶ ከተማ ይፍሩ ተጠርተው ስለደረጃ ጉዳይ ሲጠየቁ ችግር አለብኝ ይላሉ። አምባሳደር ብርሃኑ ድንቁ የ1957 ክዳት በኋላ፣ በዋሺንግተን የኢትዮጵያ አምባሳደር ባለመኖሩ፣ ኤምባሲው የሚመራው በ1ኛ ጸሐፊ ጉዳይ ፈጻሚነት ነበርና፣ ከዚያ በላይ ማዕረግ ያለው ሰው ችግር ይፈጥርብኛል ይላሉ።

ይሁን እንጂ፣ እኔ ችግሩ አልታይ ይለኛል። ምክንያቱም እኔ የምሔደው በውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር ሠራተኛነት አልነበረምና። ደግሞም፣ ከትምህርት ሚኒስቴርና ከመከላከያ ሚኒስቴር የሚላኩ አታሼዎች ማዕረግ ከውጭ ጉዳይ ጋር ግንኙነት አልነበረውም። ያም ሆነ ይህ፣ ክቡር ሚኒስትሩ በቃላቸው ነግረውኝ፣ በዋሺንግተን የገንዘብ ሚኒስቴር ተጠሪ የመሆኔ ደብዳቤ ሲደርሰኝ፣ ዝግጅቴን ጀመርኩ።

ለመረጃ የሚያገለግሉ ጽሑፎችንና መጻሕፍትን ማሰባሰብ ጀመርኩ፤ ለምሳሌ የነጋሪት ጋዜጦችን ከመነሻው ጀምሮ እስከዚያን ጊዜ ድረስ የወጡትን ጥራዞች በሙሉ፤ እንዲሁም አንድ አዲስ የዐማርኛ መተየቢያ መኪና ሥራ ማስኬጃ፤ ከዚያው ምትቀጠር አንዲት ጸሐፊን ቤት የቢሮ ክራይና ሥራ ማስኬጃ፤ ከዚያው የምትቀጠር አንዲት ጸሐፊን ደምዘ የሚያጠቃልል በጀት ሠርቼ ለሚኒስትሩ አቀረብኩ። ይህን ሳደርግ እግረ መንገዴን፣ የተባለውን አገልግሎት በቁምነገር የታሰበበት እና አስፈላጊነቱ የታመነበት መሆን እና አለመሆኑን ለመገመት እንዲያስችለኝም ነበር።

ይሁንና፣ ለበጀት ጉዳይ ዋና ኃላፊው ተመራ። እንደ ጠበቅሁት፣ ይዞት ዝም አለ። በማከያው እኔ ለተመደበው ተኪዬ፣ ለሙላቱ ካሳዬ የቀድሞውን ሥራዬን አስረኩበሁ። ስለበጀት ምደባው ጭቅጭቅ ተነሥቶ ጉዳዩ ሚኒስትሩ ዘንድ ቀረበ። «ቢሮ ኤምባሲው ያገኛል፤ ጸሐፊዎችም ከአንድም ሦስት ስላሉና ሥራም ስለማይበዛባቸው ከነሱ አገልግሎት ያገኛል። ስለዚህ፣ በጀት መመደብ አያስፈልግም» የሚል ሐሳብ አቀረበ።

እኔ፣ «በሰው ንብረትና ሠራተኛ ለማዘዝ ይቻላል» ብዬ አለማመኔንና፣ «በትብብር ልመና የመንግስት ሥራ እሠራለሁ ብዬ ለመሔድ ችግር መሆኑን» ገለጽሁ።

ሚኒስትሩ፣ «ኤምባሲውን መጀመሪያም የገዛሁት እኔ ነኝ፤ ለ89መት አምባሳደር ሆኜም ዐውቀዋለሁ። የሚሰጡት የረባ ቢሮ አይኖርም። ይኸን ሰውዬ በተለይ ኢንቬስተሮችን ኤምባሲው አንድ «አቲክ» ውስጥ ያነጋግር ነው እንዴ የምንለው፤ ፊር እንሁን እንጂ!» ብለው ተናገሩና፣ ሁነኛ ቢሮም ጸሐፊም አስፈላጊ መሆኑን ቁርጥ አደርገው ገልጸው በዝርዝሩ ተስማምተን ቶሎ እንድሔድ አዘዘ።

ለማንም አልገለጸኩም ነበር እንጂ፣ በጀት ባስፈቅድም ኤምባሲው ውስጥ ለዘለቀታው ሊያሠራኝ የሚችል ሆኔታ ካለ፣ አስቀድሞውኑም ቢሮዬን እዚያው ውስጥ የማድረግና ገንዘቡን ከወጪነት የማዳን ዓላማ ነበረኝ። ስለዚህ ዋሺንግተን ስደርስ፣ ኤምባሲው ውስጥ ገባሁ። የተሰጠኝም ቢሮ የአምባሳደሩ ቢሮ ካለበት ወለል ላይ ከነበሩት ቢሮዎች አንዱ ነበር። ከነበሩት ቢሮዎች አንጻር «ደገና» ከሚባሉት መሐል ነበር። እንዲያውም፣ ከሁለቱ አታሾዎች አንጻር ሲታይም ምርጥ ሊባል የሚገባው ነው። ቀደም ሲል፣ ሚኒስትሩ እንዳሉት የሁለቱ ሚኒስቴሮች (የትምህርትና የመከላከያ) አታሾዎች ቢሮ ሕንፃው አናት ላይ አቲክ ውስጥ ነበር የተሰጣቸው። ስለዚህ ከሁለቱ አንዱ ሰው ባይኖራቸውም ኖሮ የኔ ይሆን ነበር ማለት ነው! ብዬ ማሰቤ አልቀረም። ሆኖም፣ ለተወሰነ ጊዜም ቢሆን ቢሮዬን በዚያው አድርጌ ለመቆየት ወሰንሁ።

ቤተሰቡን ይገዛ ስለነበር የሐድከት መኖሪያዎን፣ በደቡብ ምዕራብ ዋሺንግተን አደረግሁ። ከዋሺንግተን ነዋሪ 80% ጥቁር አሜሪካውያን ነበሩ። አብዛኛዎቹ ነጭ ባለሀብቶችና የመንግሥት ሠራተኞችና ሹማምንት የሚኖሩት በሽርጂኒያና ሜሪላንድ ነበር።

አዲሱ ሥራዬን የጀመርኩት ወደ የዓለም ገንዘብ ድርጅት (አይ ኤም ኤፍ)፣ ዓለም ባንክ (ማለትም፣ አይ.ቢ.አር.ዲ ኢንተርናሽናል ባንክ ፎር ሪኮንስትራክሽን ኤንድ ዲቪሎፕመንት) እና ዩኤስ.ኤ.አይ.ዲ ቀጠሮ እየጠበቅሁ መጀመሪያ «በኢትዮጵያ ይዘት» ላይ የተመደቡትን ግለሰቦች ለመተዋወቅ ጉብኝት (ወይም ከርተሲ ኮል) በማድረግ ነበር። በመጀመሪያው ተቋም ውስጥ፣ ከሦስት ዓመታት በፊት የነበረውና ተዋውቀው የነበረው፣ ጀርመኑ ፍራንትስ ድሬስ ሳይሆን፣ ማይክል ኒብሊንግ የሚባል አዲስ አሜሪካዊ ወጣት ነበር ያገኘሁት።

(ይህ ሰው፣ በ1985 በሀገራችን ለመጀመሪያ ጊዜ፣ በነዋሪ ኃላፊ የሚመራ የአይ ኤም ኤፍ ቢሮ በአዲስ አበባ ሲከፍት፣ የመጀመሪያው ኃላፊ ሆኖ መጥቶ ነበረው ነው።)

በዓለም ባንክ ሆኔታው ጥቂት ለየት ይል የነበረው፣ የኢትዮጵያ ምድብ በአፍሪካ ክፍል ውስጥ መሆኑ ነበር። ይሁን እንጂ፣ በባንኩ ቦርድ ውክልና ላይ እዚህም አንዴም ሰው መድባ አታውቅም ነበር። በዚህ ወቅት ሚስተር ጋርባ የሚባል ናይጄሪያዊ ነበር ኢትዮጵያ የአለችበትን የሀገራት ስብስብ ቦርድ ላይ የሚወከለው።

ስለነዚህ ድርጅቶች ጥቂት ገለጻ ማድረግ ነገሮችን ግልጽ ለማድረግ ሳይጠቅም አይቀርም።

እንደሚታወቀው፣ እነዚህ ሁለት ድርጅቶች ወይም የገንዘብ ተቋማት፣ ከ2ኛው የዓለም ጦርነት በኋላ፣ የዓለም የንግድ የክፍያ ሁኔታ ሥርዓት ለማሰያዝ፣ እንዲሁም፣ በጦርነት የወደመውን በተለይ የአውሮፓ ኢኮኖሚ እንደገና ለመገንባትና የወደፊቱንም የልማት ጉዞ መንገድ ለማስያዝ ነበር የተመሠረቱት። የመጀመሪያው ተግባር አስፈጻሚ፣ የኢንተርናሽናል ባንክ ፈንድ (አይ. ቢ. ኤፍ.)፣ የሁለተኛው፣ ኢንተርናሽናል ባንክ ፎር ሪኮንስትራክሽን ኤንድ ዲቪሎፕመንት (አይ.ቢ.አር.ዲ) ሆነው ተደራጁ። አወቃቀራቸው ግን ሁለቱም አንድ ዓይነት ስልት የሚከተል ነው።

ለነገሩ የድርጅቶቹ ዋና ገንዘብ (ካፒታል) የመላ አባላቱ መዋጮ በመሆኑ፣ ድርጅቶቹ ንብረታቸው የአባላቱ ነው። ስለዚህ፣ የድርጅቶቹ የበላይ አካል በየዓመቱ የሚሰበሰበው የገዢዎች ቦርድ ነው። ገዢዎቹ ለባንኩ የአባል አገሩ የገንዘብ ሚኒስቴር፣ ለፈንዱ የአባል አገሩ ብሔራዊ ባንክ ገዢ ነው። እያንዳንዱ አስፈጻሚ ገዢ እርሱ በማይኖር ጊዜ በርሱ

እግር ተተክቶ የሚሠራ፣ ተለዋጭ ገዢ አለው። የነዚህ ስብስብ ነው፣ ሶርድ ኦቭ ሸርኒስ ተብሎ በየዓመቱ (2 ዓመት ዋሺንግተን፣ 3ኛውን አህጉርና አገር በተራ እየተመረጠ) የሚሰበሰበው።

በቅርብ ሆኖ የድርጅቶቹን እንቅስቃሴ የሚከታተል ደግሞ፣ በቁጥር አነስ ያለ፣ አባላቱ ሁሉ የተወከሉበት የሥራ አስፈጻሚ ዲሬክተሮች ሶርድ አለ።

ይሁን እንጂ፣ የድምፅ አቅም (ወይም ብዛት) በመዋጮ መጠን የተወሰነ ስለሆነ፣ ውክልናው ሁሉም እኩል አይደለም። ልክ እንደ ተባበሩት መንግስታት የጸጥታው ምክር ቤት፣ እነዚህም አምስቱ ታላላቅ አገሮች እንዳንድ አስፈጻሚ ዲሬክተር በቀጥታ ሲሾሙ፣ የተቀሩት ደግሞ እየተሰባሰቡ አንድ ብቻ ይመርጣሉ አስፈጻሚ ሶርዱ ላይ በጋራ የሚወክላቸው። ምሳሌ፣ ኢትዮጵያ ትገኝ የነበረበት ስብስብ ወደ 14 አገሮች የነበርን ሲሆን የሚኖረን ወካይ ግን አንድ ነበር።

ከዚህም በላይ፣ የባንኩ ፕሬዚደንት ምን ጊዜም አሜሪካዊ፣ የፈንዱ (የአይ.ኤም.ኤፍ) ማኔጂንግ ዲሬክተር አውሮፓዊ (መጀመሪያ ላይ በተከታታይ ፈረንሳዊ) ነበር የሚሆኑት።

የዓለም ባንክ አባል ለመሆን፣ አስቀድሞ የዓለም ገንዘብ ድርጅቱ (የአይ.ኤም.ኤፍ) አባል መሆን የግድ ነው። የሱ አባል ሳይሆኑ የዚያኛው አባል መሆን አይቻልም። ከባንኩ ጋር የተያያዙት ሁለት ድርጅቶች (አይ.ዲ.ኤ እና አይ.ኤፍ.ሲ) አባል ለመሆን ደግሞ አስቀድሞ የአይ.ቢ.አር.ዲ አባል መሆን ያስፈልጋል።

በዚህ መልክ እነዚህ ተቋማት በሙሉ የተሳሰሩ ናቸው። በነዚህ ተቋማት ውስጥ የኢትዮጵያን ጉዳይ በሚመለከት ከታች እስከ ላይ የሚያገባቸውና ወሳኞቹ እነ ማን እንደሆኑ ማጥናት ጀመርኩ።

በመጀመሪያ ግን፣ ለዘለቄታው የመሥሪያ ቦታዬን ጉዳይ መቁረጥ አስፈለገ። ምክንያቱም፣ ቢሮዬ ቋሚ ስለሆነና የዘለቄታውን ሳስበው፣ ወደፊት የሚተኩኝንም ሰዎች ነጻነት የሚመለከት ስለሆነ፣ ቦታ ማፈላለግ ጀመርኩ። በካሎራማ መንገድ ላይ ከሚገኘው ከኢትዮጵያ ኤምባሲ ጽሕፈት ቤት የማይርቅ አካባቢ፣ ኮኔክቲክት ጎዳና ላይ አዲስ ይሠራ ከነበረ ሕንፃ ላይ የተወሰኑ መረባ (ካሬ) ሜትሮች ወለል ተከራይቼ፣ አንድ ዋና ቢሮ፣ አንድ ሰፊ የእንግዳ መቀበያና የጸሐፊ ቢሮ ፣ እንዲሁም፣ አንድ አገልግሎት ብዙ ክፍል አስቀየድኩ።

አንድ መኪናም ካለዱቤ በጥሬ ገንዘብ ገዛሁ። በሁሉም ቦታ ሻጮቹ የሚያበረታቱት ምንም ነገር ሲገዛ፣ ቃብድ ተከፍሎ በየወቅቱ በሚደረግ ክፍያ እንዲሆን ነው። በዚህ መልክ ሲሆን የበለጠ ጥቅም ያገኛሉና። ወለድ አለበታ!

ቢሮዬን በ1225 ከኔክት ጎዳና ላይ አደራጅቼ ገና እንደገባሁ፣ ከብሔራዊ ባንክ ምክትል ገዢ፣ ከአቶ የወንድወሰን መንገሻ አንድ መልእክት ደረሰኝ። ከደብዳቤ ጋር አንድ ባለ ሃምሳ የኢትዮጵያ ብር ነበር። ሳየው ለሰው የተላከም መሰለኝ። ደብዳቤውን ሳነብ፣ ጅም ከተማ የተያዘና በሁሉም ነገሩ ትክክለኛ የሆነ፣ ነገር ግን ፊርማ የሌለበት መሆኑ ተገለጸልኝ።

ደግሞም፣ ከረጅም ጊዜ በፊት ኢትዮጵያ በአንድ (አሁን ስሙ በተዘነጋኝ) የአሜሪካ ኩባንያ ገንዘብ አሳትማ ነበር። ከዚያ በኋላ፣ ግንኙነቱ ተቋርጦ ዘመናት ዐልፈዋል። ስለዚህ፣ እነዚህ ስምየለሽ የተወሰኑ የብር ናቶች ከየትና እንዴት ወደ ኢትዮጵያ መጡ፣ ነበር ጥያቄው።

ብሩን አስቀድሞ ስለ አተመው ኩባንያው ሳጣራ፣ በዚያን ጊዜ የለም፤ በሌላ ኩባንያ ተውጦአል ! ከዚያ ያኛውም በሌላ ተውጦ «እገሌ» የሚባል ኩባንያው ውስጥ አንድ ዘርፍ ሆኗል!! እዚያ ደውዬ ሁኔታውን አሳወቅሁና በሦስተኛው ቀን የአዲሱ ኩባንያ የስኪዩሪቲ ኃላፊ ቢሮዬ ከቸኝ አለ።

ነገሩ አንዳችም ተንኮል ሊባል የሚችል ነገር ከበስተጀርባው አልነበረም። በቀድሞው ኩባንያ አንድ ኬሚስት ቤት ምድርቤት ነበር የተገኘው። የተለያዩ አገሮችን ገንዘቦች ኩባንያው ያትም ስለ ነበረ፣ በመኖሪያ ቤቱ ምድር ቤት ቀለሞችን መሞከሪያ ክፍል ኖሮታል። በዚህ ሙከራ ወቅት ፊርማየለሽ ግን ሁሉም ነገር ደረጃውን የጠበቀ ሆኖ የታተሙ ግን ፊርማ የሌለባቸው ያልታጠፉ ሰፋፊ የታተሙ ወረቀቶች ይገኛሉ። ፊርማ ስለሌላቸው ማንም ከጉዳይ የሚጥፋቸው አልነበሩም። ከዚያ ኬሚስቱ ቤቱን ለሌላ ሰው ይሸጣል። ገዢው ከቆየ በኋላ እንዚህን ኅትመቶች እምድር ቤቱ ያያቸዋል። ባንክ ለሚሠራ ወዳጅ ይነግረውና ያም መጥቶ ያየዋል።

«እውነተኛ ገንዘቦች (ግን የውጭ) ናቸው» ይለዋል። ወደ ዶላር መመዝገር አይቻልም ወይ ብሎ ባንክ ሔዶ ይጠይቃል። ብሩን ቀይረው ዶላር ይሰጡታል። በዚህ ሁሉ መካከል የሚያስገርመው አንዳቸውም ፊርማ የሌለበት መሆኑን ልብ አለማለታቸው ነበር! በዚህ መልክ ከሥርጨቱ ሥርዐት ገብቶ አዲስ አበባን ዐልፎ ጂማ ደርሶ እዚያ ባንክ ይይዘዋል።

ይሁንና፣ ይህ ኃላፊ ቦርሳውን ከፍቶ ያገኛቸውን ሌሎች ናቶች ሰጥቶኝ ወደ አዲስ አበባ ላክሁ።

እኔ ዋሽንግተን በተመደብኩበት ወቅት (1968 እ.አ.አ)፣ በዩኤስ የፕሬዚደንታዊ ምርጫ የሚካሄድበት ዓመት ከመሆኑም በላይ፣

የቪዩትናም ጦርነት ጉዳይ ያገራቱን ዜጋ እያበጣበጠ እና ፖለቲካውን እየናጠ ነበር። ጠላት እየበረታ ግን «ወደድል ብርሃን እየተጓዘን ነው» እየተባለ ተደጋግሞ በዩኤስ ባለሥልጣናት ሲሰጥ የነበረው ተስፋ አሁን መረሳት የጀመረበት ወቅት ነበር። እንዲያውም እንደ ፈረንሳዮች ተዋርደን እንዳንወጣ የሚል ሥጋት በብዙዎች ዘንድ የበረታበት ጊዜ ነበር።

ፕሬዚደንት ጆንሰን ከምርጫው ውድድር ራሳቸውን ያገለለቡት፣ ሴናተር ሮበርት ኬኔዲ ደግሞ ወደ ውድድሩ በይፋ የገቡበት ጊዜ ነበር። ከዚህም በላይ፣ ስለ ጥቁሮች መብት በሰላማዊ መንገድ ታጋይ የነበሩት፣ ሬቭረንድ ማርቲን ሉተር ኪንግ እና የአሜሪካ የኒው ዩርክ ሴናተር የነበሩት የኬኔዲ ትልቁ ታናሽ ወንድም፣ ሮበርት ፍራንሲስ ኬኔዲም ተከታትለው የተገደሉበት ዓመትም ሆነ። በዚህ መሐል ነበር፣ የአሜሪካው የረጅም ጊዜ የመከላከያ ሚኒስትር የነበሩት፣ ሚስተር ሮበርት ማክናማራ፣ የዓለም ባንክ ፕሬዚደንት ሆነው፣ እኔ ዋሽንግተን በደረሰኩ በሁለተኛ ወሬ መገባደጃ ግድም ላይ የተሾሙት።

ኮሚዩኒዝም የሚጸድቅበት ምቹ መሬት የኢኮኖሚ ድኅነት መኖር ነው፣ በሚል እምነት ነው በጦር መሣሪያ መዋጋትን ትተው፣ በዚህ አስቸጋሪ (የኢኮኖሚ ልማት) ግን፣ ሲሳካ የተረጋገጠ የድል ጎዳና በሆነው ሜዳ ላይ ለመፋለም ሹመቱን የፈለጉት የሚል አሉቡዋልታ እንበለው ግምት በባንኩ አካባቢ ይሰማ ነበር።

ማክናማራ እንደ ተሾሙ፣ ለገንዘብ ሚኒስትሩ እንደ የኢትዮጵያ የባንክ ገዢ ነታቸው የደስታ መልእክት ቢላክ የሚል ማሳሰቢያ ላክሁ።

ከተሾሙ ከጥቂት ጊዜ በኋላ፣ እንደ ዓለም ባንክ ፕሬዚደንት የመጀመሪያ የአባል አገራት ጉብኝታቸውን፣ በዩጎዝላቪያ እና በኢትዮጵያ ለማድረግ መወሰናቸውን ሰማሁ። ከጉብኝቱ በፊት ለሚደረገውም ዝግጅት ኢትዮጵያን በሚመለከት እንድተባበራቸው ተጠየቅሁኝ። ስለ ኢትዮጵያ መረጃ ማቅረብ እና ስለ ኢትዮጵያ ማሳወቅ ተግባራ ስለሆነ ችግር የሚፈጥር አልነበረም። እንዲያውም ግንኙነቱን ለማስፋት ይበልጥ በር ከፈተልኝ።

ከጉብኝቱ አስቀድሞ፣ የባንኩ ፕሬዚደንት ስለሁለቱም የጎበኛቸው አገሮች የተሳሳተ ግምት እንደነበራቸው፣ በጉብኝቱ ወቅት ያልገመቱት የገጠማቸው መሆኑን ገለጹ። ዩጎዝላቪያ ጠብቀውት ከነበረው ይበልጥ በኢኮኖሚ የተራመደች፣ ኢትዮጵያ ደግሞ ከጠበቁት በላይ ኋላ የቀረች ሆነው ነበር ያገኙባቸው። በኢትዮጵያ በቁንጮ ኃላፊነት ቦታዎች ላይ ያሉት ሁሉ፣ ከሁለት በስተቀር፣ አንጋፋ ሰዎች መሆናቸውን ተናገሩ። ሕዝቡን፣ በተለይ ገበሬውን ግን አደነቁ።

ለምሳሌ፣ ገበሬዎቹን ሲያነጋግሩ ካንድ ጊዜ በላይ አስተርጉሞሚ መቀየራቸውን ተናገሩ። ምክንያቱም የሚነገራቸውን ገበሬው ያለው ሳይሆን አስተርጉሞሚው ያበጃጀው ስለመሰላቸው ነበር። ነገር ግን፣ ደጋግመው እንዳይታዩ፣ የኢትዮጵያ ገበሬ ወግ አጥባቂና አዲስ ነገር የማይቀበል ሳይሆን፣ ለውጥ ተቀባይ ነው። በብዙ ነገር ንቃቱ ከተማረው የአሜሪካ ገበሬ የሚልቅ መሆኑን መታዘባቸውንም ገለጹ። ለኔ በወቅቱ የደረሰኝ አንድምታ፣ የኢትዮጵያ ችግር የአመራር ችግር ነው የሚል ነበር።

በዚህ መሐል አዲስ አበባ ሹምሽር መደረጉንና፣ ክቡር አቶ ማሞ ታደሰ የገንዘብ ሚኒስትር ሆነው ሲሾሙ፣ የቀድሞው አለቃዬ አቶ ይልማ ዴሬሳ የንግድና ኢንዱስትሪ ሚኒስትር ሆነው መሾማቸውን በዋሺንግተን ተሰማ። ሹሙቱን የለቱለት መስማታችን መጀመሪያ ላይ ገርሞኝ ነበር። ኋላ ሳስበው፣ ለካ ቀኑ በአሜሪካ ለእኛ የሚደርሰው 8 ሰዓት ያህል ዘግይቶ በመሆኑ ኖሩዋል።

ብዙም ሳይቆይ ከአዲሱ የገንዘብ ሚኒስትር ቴሌክስ በኤምባሲያችን በኩል ደረሰኝ። ጉዳይ፣ ለኢትዮጵያ መብራትና ኃይል ባለሥልጣን ከዓለም ባንክ ስለተጠየቀው ብድር፣ ከዓለም ባንክ ጋር ለመደራደር ከሚመጣው ቡድን ጋር ሆኔ ገንዘብ ሚኒስቴርን በመወከል እንደደራደር ኃላፊነት የሚሰጥ መልእክት ነበር። ስለ ኘሮጀክቱ አዲስ አበባ ቢሮዬ ሳለሁ አጠቃላይ ሐሳብ ቢኖረኝም፣ በተለይ የድርድሩ ይዘት ምን እንደሆነ የማውቀው ነገር አልነበረም። ሆኖም፣ ልኩካኑ የተሟሉ ሰነዶች ስለሚኖራቸውና፣ ስለጉዳዩ አጠቃላይ ገለጻ እንደሚያደርጉልኝ ይታወቅ ነበር። ይሁን እንጂ፣ እኔ እነርሱ እስኪመጡ ከመጠበቅ አንዳንድ መረጃ ለመቃረም ወስኔ ወደ ዓለም ባንክ ዋና መሥሪያ ቤት ሔድኩ።

ባንክ ጋስቲ የሚባል አሜሪካዊ ወጣት ነበር የኢትዮጵያ፣ የሱማሌያና ሱዳን ዴቪድ ኃላፊ የነበረው። እሱ ዘንድ ቴሌክሴን ይገፍ ሔድኩና፣ ኮፒው ደርሶት እንደሁ ጠየቅሁት። እንዳልደረሰውና ግን አንድ ቡድን ከአዲስ አበባ እንደሚመጣ ብቻ ማወቁን እየነገረኝ፣ ፋይሊንግ ካቤኔቱን ከፍቶ አንድ ፋይል አውጥቶ ይዞ ወደ ጠረጴዛው ተመለሰ። ከዚያ ፋይሉን ገልጦ ወረቀቶች እያገለበጠ፣ «የልኩካን አባላት እነማን እንደሆኑ ገና አልተገለጸልንም፤ በቅርብ ሙሉ ዝርዝር ይደርሰናል ብዬ እገምታለሁ። በገንዘብ ሚኒስቴር በኩል ማን እንደሚሆን አሁን ዐወቅን» አለና «የስምምነት ሰነዱን ረቂቅ ልከውልህ ካልሆነ እና ማየት ከፈለግህ» ብሎ ፋይሉን አቀበለኝ። እኔም እያገለበጥሁ አንዳንድ ነገሮች ለመያዝ ሞክርኩ።

ዴሊጌሽኑ መጥቶ በተሳካ ሁኔታ ድርድሩ ተካሒዶ ተጠናቀቀ። አዲስ አበባም ሄዶ ሰነዱ ጸደቀ።

በተገባዎቹ የቴሌኮሚዩኒኬሽን ብድር ድርድር ቀጥሎ ነበር። ለዚያም የኔ ቢሮ ድጋፍ ሰጪ ነበር።

ድርድሮቹ ተከታተሉ። የአውራ ጎደና፣ የትምህርት ሚኒስቴር... የሃንክ ጋስከር የሦስት ሀገሮች ጉዳዮችን የያዙ ፋይሎች ማከማቻው የነበረው አንድ ፋይሊንግ ካቢኔ አልበቃችም ነበር። የኢትዮጵያ መንግሥትና የተለያዩ ድርጅቶች የብድር እና የተዛማጅ ጉዳዮች ሰነዶችን ማኖሪያ፣ መጀመሪያ አንድ ቀጥሎ ሁለተኛ ፋይሊንግ ካቢኔቶች የሚያስፈልጋት ሆነ።

ትልቁ ለውጥ ግን የምንወስዳቸው ብድሮች ከአከፋፈልና ከጊዜ አንጻር እጅግ እየተለሳለሱ መሆናቸው ነበር። ቀደም ሲል ከዓለም ባንክ የወሰድናቸው ብድሮች በ6% ወለድና የ25 ዓመት የክፍያ ዘመን ነበር። አይዲኤ ለደሀ አገሮች ተብሎ ከተቋቋመ በኋላም፣ ወሳጆቹ ከኛ የተሻሉናቸው የሚባሉ ነበሩ። ፈጽሞ የማይረሳኝ ለቱርክ 85 ሚሊዮን ባንድ ጊዜ ተሰጥቶ ያየሁት ነበር።

ማንኛችን የአይዲኤ ክሬዲት የሚገባን? ሁሉ ከሀንክ ጋር እሱ ወሳኝ ባይሆንም፣ የማነሣው ነጥብ ነበር።

ውሎ አድሮ የአይዲኤ ክሬዲት ተጠቃሚዎች እየሆንን ሐድን። ለምሳሌ እንደ መብራትና ኃይል ያሉ ድርጅቶች ለዚህ ዐይነት ክሬዲት የሚታሰቡ አይደሉም። ነገር ግን፣ ዋናው ተበዳሪ የኢትዮጵያ መንግሥት ጠበቅ ባለ ወለድና አጠር ባለ የመክፈያ ጊዜ ወደ እነዚህ ድርጅቶች የሚቀብልበት አሠራር ተፈጠረ።

በዚህ መልክ ነው የብድር ቅይጥ እንዲለሰልስ የሆነው።

የአሜሪካንን የግል ኢንቨስተሮች በመሳብ በኩል ግን አንዳች ስኬት አልነበረም፣ ማለት ይቻላል። ወደ ኢትዮጵያ ለመምጣት በቁምነገር የሚፈልግ ሁኔታ ኢንቨስተር አንድ አልነበረም። ዋናው ምክንያት ንጉሠ ነገሥቱ ሲያልፉ ምን ነገር እንዲሚከተል ማን ያውቃል የሚል ነበር የወቅቱ አስተሳሰብ። ለዘለቄታ የሚሆን ሥራ ለመጀመር አሁን ለጊዜው ያለን የተረጋጋ የሚመስል ሁኔታ ብቻ ሳይሆን፣ የወደፊት ዘላቂነቱም የሚያስተማምን መሆን አለበት። ያ ሳይኖር፣ የምንም ዐይነት ጠቃሚና አመቺ ማበረታቻዎች መኖር፣ ለሀገሩ ኢኮኖሚ ፋይዳ ያለው ሥራ መሥራት የሚችል ኢንቨስተርን መሳብ አይችልም። ስለመጸኢው ጊዜ ያለው ግንዛቤ መተማመንን የሚፈጥርበት ከሆነና ከዚያ በኋላ ነው፣ የማበረታቻዎቹ ጥያቄ የሚታየው።

ከዚህ አንጻር አንድ አስከፊ ገጠመኝም ነበረኝ። ከሆነ የአሜሪካን ክፍለ ሀገር ደውሎ በቁምነገር ተቃዋሚነት መጣ፤ አንድ ኢንቨስተር ነኝ ባይ። መጥቶ ስንነጋገር ዳሎል ውስጥ ቆሻሻ መጣያ ቦታ ነበር የፈለገው። ነውር ሆኖብኝ እንጂ በመጥረጊያ ባስወጣው ነበር ተገቢው። ዝም ብዬ ብቻ፤ «ይኸማ ፍጹም አይሆንም» አልኩት።

አዲሱ ሚኒስትራ፤ ጃንሆይ ለጉብኝት የመጡ ጊዜ አብሮ መጥቶ በነበረ ጊዜ ቶሎ አዲስ አበባ እንድመለስ ፈልጎ ነበር። ነገር ግን ሁኔታዎች ስላላመቹ አልተቻለም ነበር።

በዚህ ሥራዬ ይበልጥ ልምድና ግንኙነቶች በማበጀት ስተጋ አዲስ ነገር ተፈጠረ።

ጎዳር 19 ቀን 1964 ከጠቅላይ እና የጽሕፈት ሚኒስትሩ፤ ጸሐፊ ትዕዛዝ አክሊሉ ሀብተ ወልድ በተጻፈ ደብዳቤ በገንዘብ ሚኒስቴር ረዳት ሚኒስትር ሆኜ መሾሜን የሚገልጸውን ደብዳቤ ከማግኘቴ በፊት፤ ከገንዘብ ሚኒስትሩ ከአቶ ማሞ ታደሰ የተላከ ይኸንኑ የሚገልጽ ቴሌግራም ደረሰኝ።

ቤተሰቤን፤ ባለቤቴንና ሦስት ልጆቼን በወሩ መጨረሻ ወደ ኢትዮጵያ ልኬ እኔ ቆየሁ። ይህ የዋሽንግተን ቆይታ፤ ለኔና ለባለቤቴ ሁለተኛችን ነበረ። በመጀመሪያ ጊዜ (1957) የመጀመሪያ ልጆችን እዚያ ተወልዳ ነበር። ባሁኑ ደግሞ ሁለተኛ ሴት ልጆችን (1961) ተወልዳ ነበር። በመካከል ያለው ትልቁ ወንድ ልጆችን ኢትዮጵያ (1958) የተወለደ ነበር። ተኪዬ ሲመጣ አስረክቤ ለመሔድ መጠበቅ ነበረብኝ። ተኪዬ ከሌላ መ/ቤት ወደ ገንዘብ ሚኒስቴር ተዛውሮ የሚመጣው፤ ተፈራ ወልደ ሰማያት ነበር። ከወር በላይ ቆይቶ ደረሰ።

በጥር ወር አዲስ አበባ ተመለስኩ። ባልነበርኩባቸው አራት ዓመታት ውስጥ የከተማው ማኅበራዊ አየር የተለወጠ ይመስል ነበር።

በገቢዎች ዋና መምሪያ፤ በምክትልነት ተመድቤ ለተወሰኑ ወራት ሠራሁ የገቢ መምሪያ ቤቶቼም፤ ጉምሩክ፤ አገር ውስጥ ገቢ፤ ኤክሳይዝ ታክስ፤ የቴምብር ቀረጥ እና የመሬት ግብርና የርሻ ታክስ መ/ቤቶች የነበሩ ሲሆኑ፤ ከጉምሩክ በቀር የተቀሩት በረዳት ሚኒስትሮች የሚመሩ ነበሩ። የዋና መምሪያ ኃላፊ ሚኒስትር ደ ኤታ ነበሩ።

1965 ላይ፤ የኤክሳይዝ ታክስ መ/ቤት ኃላፊ ሆኜ ተመደብኩ። ዋናዎቹ የቀረጡ ገቢ ምንጮች ነዳጅ እና አልኮልና ያልኮል መጠጦች የነበሩ ሲሆን፤ ሌሎች ከሚያስገኙት የበዛ፤ እንደ ሹራብ ጫማና የመሳሰሉ ዐይነቶች ነበሩ።

በነዳጅ የሚገኘው ገቢ ዘመናዊ እርሻን (በትራክተር ማረሰን) ለማበረታታት ተብሎ 21 ሚሊዮን ያህል በቀረጥ ነጻ መልክ በየመቱ ሳይገባ ይቀራል። ከነዚህ የቀረጥ ነጻ ነዳጅ ከሚያገኙ ገበሬዎች በእርሻ

ታክስ የሚገኝ አልነበረም። ሚኒስቴሩ በዚህ ምክንያት ሁለቱን የሚያገናዝብ አሠራር ቀይሶ ነበርና አስቸጋሪ ሁኔታ ይፈጠራል። ምክንያቱም እነዚህ ገበሬዎች ከፍተኛ የመንግሥት ባለሥልጣኖች ሆነው ይገኛሉ። ከባድ የኃላፊነት ሥራ ያለባቸው ሰዎች በመሆናቸው «የሰንበት ቀን» ገበሬዎች የሚል ስያሜም ተሰጥቷቸው ነበር።

ይሁንና፣ የቀረጥ ነጻውን የሚፈቅደው የኤክሳይዝ ታክስ መ/ቤት በመሆኑ በመመሪያው መሠረት የርሻ ጥቅም ታክስ ለመክፈላቸው ማስረጃ ሲጠይቅ ማቅረብ ያቅታቸዋል። ስለማይከፍሉ! ለመክፈክል የበታች ሠረተኞች ስለሚፈሩ፣ ይህን ተግባር ኃላፊው መውሰድ ነበረበት። አብዛኛዎቹ ወዲያው ጃንሆይ ዘንድ ሔደው አቤት ማለት የሚችሉ ነበሩ። ደግነቱ የገንዘብ ሚኒስትሩ አቶ ማሞ ታደሰ የበታች ረዳቶቻቸውን አሳልፈው አይሰጡም ነበርና ሕጉን ማስከበር ይቻል ነበር።

በመጨረሻም አዋጁ እንዲሻር ሐሳብ ቀርቦ ፓርላማ ብዙ ጉድ ሳይዘረጠረጥ አልቀረም ነበር።

በዚህ ወቅት፣ ከነዚህ የሰንበት ገበሬዎች በተቃራኒ፣ ዕውቀቱ የነበራቸው ወጣት የርሻ ባለሙያዎችም በመስኩ ነበሩ። እጅግ ተስፋ ሰጪ እንቅስቃሴ በማድረግ ላይ ነበሩ። ሆኖም፣ አብዮቱ መጣና ይህንንም ሳይለይ ደመሰሰው።

የአቶ አስፋው ዳምጤ ዋና ዋና የታተሙ ሥራዎች

1. የፈጠራ ሥራዎች

- አንድ ለአምስት (ዐቢይ ወግ)፣ ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት፣ 1980
- ዘጠነኛው ዶሴ እና ቦዩ፣ እነሆ - (የደራሲያን ማኅበር የአጫጭር ልቦለዶች መድበል) አዲስ አበባ፣ 1980
- ህጻኑ ይፍረድ እና ውለታ፣ (በመስኮብኛ ቋንቋ ተተርጉመው) *ሃግልያን ዘጎሪዞንት* (ከአድማስ ባሻገር) ሞስኮ፣ እ.አ.አ. 1986

2. ጥናታዊ ጽሑፎች

- «የሐዲስ ዓለማዊ የሕይወት ታሪክ፣ አጭር ማስታወሻ»፣ *የኢትዮጵያ የቋንቋዎችና የሥነጽሑፍ መጽሔት* (ቁ. 10 ልዩ እትም 1992)
- «ስለ ጥበብ ቃላዊ ሒስ»፣ እፍታ መድበል ቁጥር አራት 1992
- «አንዳንድ ነጥቦች፣ ስለ አማርኛ ጥበብ ቃላት»
  - (1900-28)፣ *የካቲት መጽሔት መስከረም-ሚያዝያ 1973*
  - (1993-40)፣ *ጠቢቅ መጽሔት ግንቦት 1984-ሚያዝያ 1985*
  - (1940-50)፣ *ሰንደቅ መጽሔት* (ግንቦት፣ ሰኔ፣ ሀምሌ 1987፣ መስከረም 1988)
  - (1950-60)፣ *ጠቢቅ መጽሔት (1996)*
  - (1960-67)፣ *ጠቢቅ መጽሔት (ከመስረም እስከ መጋቢት 1997 ድረስ የወጣ ተከታታይ ጽሁፍ)*
  - «አንዳንድ ነጥቦች ስለአቤ ጉብኛ ጽሁፎች» *የካቲት መጽሔት* (ጥር፣ የካቲት፣ መጋቢት፣ ግንቦት 1974)
  - «አንዳንድ ነጥቦች ስለሂስና ሃያሲያን»፣ *የካቲት መጽሔት* (ጥር 74፣ ታህሣሥ 75፣ መስከረም 76፣ ህዳር 1976)
  - «ስለአሳታሚነት ሙያ» *የካቲት መጽሔት* (ታህሳስ 1983)
  - «አንዳንድ ነጥቦች ስለከበደ ሚካኤል የብዕር ፍሬዎች»፣ *ጠቢቅ መጽሔት* (ህዳር 1991)
  - «ስለቤሳ ልብወለዶች ጥቂት ነጥቦች»፣ *ሰንደቅ መጽሔት* (ህዳር፣ ታህሳስ፣ ጥር 1988)

1. "Equb" *Ethnological Society Bulletin* (1958)
2. Modern Amharic Literature, The 1st Phase (1900-28 E.C.), *Yekatit*, June 1981
3. ----- A. Second Phase-I (1933-53) *Yekatit*, September 1981.
4. ----- Phase II (1953-66) *Yekatit*, December, 1981
5. A "National" Literature *Yekatit*, June 1982

Forum for Social Studies

The Forum for Social Studies (FSS) is an independent, non-profit institution engaged in policy-oriented research on the development challenges facing Ethiopia. It provides an open forum for the discussion of public policy and promotes public awareness. FSS believes that encouraging broad participation in policy debates is an important contribution to the democratic process. To achieve its goals, FSS organizes public conferences, and publishes and distributes its research findings to policy makers and other government officials, civil society institutions, professionals, the business community, donor agencies and the public at large.